T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ERGENLERDE ANNE BABA TUTUMLARININ DUYGUSAL ZEKÂ VE KARAR VERME STİLLERİ ÜZERİNE ETKİSİNİN İNCELENMESİ

ESRA KÖSE
17736006

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. MEHMET ENGİN DENİZ

İSTANBUL
2020

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ERGENLERDE ANNE BABA TUTUMLARININ DUYGUSAL ZEKÂ VE KARAR VERME STİLLERİNE ETKİSİNİN İNCELENMESİ

ESRA KÖSE
17736006
ORCID NO: 0000-0003-3615-8881

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. MEHMET ENGİN DENİZ

İSTANBUL
2020

ÖZ

ERGENLERDE ANNE BABA TUTUMLARININ DUYGUSAL ZEKÂ VE KARAR VERME STİLLERİ ÜZERİNE ETKİSİNİN İNCELENMESİ

ESRA KÖSE

TEMMUZ, 2020

Bu araştırma; 14-18 yaş aralığındaki ergen olarak nitelendirilen lise öğrencilerinin sahip oldukları anne baba tutumlarının, ergen bireylerin duygusal zekâ ve karar verme stillerinin üzerindeki etkisini incelemeye yönelik yapılmış bir çalışmadır. Ayrıca, öğrencilerinin cinsiyet değişkeni açısından incelenmesi de amaçlanmıştır. Araştırmanın katılımcılarını, 2019-2020 Eğitim-Öğretim yılında İstanbul ilindeki bir devlet okulunda öğrenim görmekte olan lise öğrencileri oluşturmaktadır. Katılımcılar; sınıf düzeylerince belirlenen, 199'u kız öğrenci (%50.3) ve 197'si erkek öğrenci (%49.7) olmak üzere toplam 396 öğrenciden oluşmaktadır. Veriler; Kişisel Bilgi Formu, Anne Baba Tutum Ölçeği, Melbourne Karar Verme Ölçeği I-II ve Duygusal Zekâ Özelliği Ölçeği-Kısa Form aracılığıyla toplanmıştır. Verilerin analizinde, Bağımsız Örneklem t Testi ve Çoklu Regresyon Analizi kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda, ergen bireylerin duygusal zekâ puan ortalamalarının cinsiyete göre farklılaşmadığı; karar verme stillerinin alt boyutları; karar vermede öz saygı, dikkatli ve panik boyutlarının cinsiyete göre farklılaşmadığı, kaçıngan ve erteleyici boyutlarının cinsiyete göre farklılaştığı belirlenmiştir. Elde edilen bulgulara göre, karar verme stillerinin alt boyutları; karar vermede öz saygı, kaçıngan, panik ve erteleyici boyutlarının anne baba tutumlarına göre farklılaştığı; dikkatli boyutunun anne baba tutumlarına göre farklılaşmadığı, duygusal zekâ puanlarının da anne baba tutumlarına göre farklılaştığı saptanmıştır. Sonuçlar, ilgili literatür ışığında tartışılmış ve öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimler: Duygusal Zekâ, Anne Baba Tutumları, Karar Verme Stilleri, Ergenlik.

ABSTRACT

INVESTIGATION OF THE EFFECTS OF PARENT ATTITUDES ON EMOTIONAL INTELLIGENCE AND DECISION-MAKING STYLES IN ADOLESCENTS

ESRA KÖSE

TEMMUZ, 2020

This research is a study to examine the parents behaviours, emotional intelligence and determinations' effect of the teenagers in the range of 14 to 18 years. Also it aims to examine the gender and ages of the students. The participants are the students who study at Public School in 2019-2020 Academic Year in Istanbul. Participants a total of 396, including 199 girls (%50,3) and 197 boys (%49,7). The datas were collected the through the agency of Information Form, Parental Attidue Scale, Melborn Evolution Scale I,II and Short Forms. Multiple Regression Analysis, Independent Sampling Tests were used in the analysis of data. At the end of the research the avarage of Emotional Intelligence of individuals don't differ by gender, Sub-dimensions of decision making styles. Attention and panic dimensions don't differ bu gender but Impressive Dimensions differ according to gender are determined. According to the findings the Sub-dimensions of decision making styles, Self-Esteem,Panic and Impressive dimensions in decision making differ according parental attidues, Emotional Intellugence Scores differ according family attidues were determined.The results are discussed in the light of the relevant literature and the importance is presented.

Key Words: Emotional Intelligence, Parental Attitudes, Decision Making Styles, Adolescence

ÖN SÖZ

Lisans hayatıma başladığım ilk günden itibaren ne zaman yardıma ihtiyacım olsa çözüm bulabileceğimi bilerek yanına gittiğim ve her zaman çözüm ile yanından ayrıldığım, akademik anlamda bilgisini ve kitaplarını benden esirgemeyen, tüm sorularımla sık sık rahatsız etmeme rağmen özveri ile hepsine cevap veren, yüksek lisans tezimi yazarken beni motive eden ve destek olan, öğrencisi olmaktan dolayı kendimi şanslı hissettiğim ve tez danışmanım olmasından onur duyduğum çok kıymetli tez danışmanım Prof. Dr. Mehmet Engin Deniz'e en kalpten duygularımla teşekkür ederim.

Lisans ve yüksek lisans eğitim sürecimde beni meslek hayatıma en güzel şekilde hazırlayan, bilgileri ile mesleki olarak gelişmeme yardımcı olan, desteklerini her zaman hissettğim ve örnek aldığım değerli hocalarım; Prof. Dr. Ali Eryılmaz'a, Doç. Dr. Gonca Zeren'e, Prof. Dr. Fulya Yüksel Şahin'e, Doç. Dr. Nermin Çiftçi Arıdağ'a ve jüri yelerimden olan Doç. Dr. Durmuş Ümmet'e sonsuz teşekkür ederim.

İlkokul, ortaokul ve lise eğitim süreçlerimde beni hayata hazırlayan, akademik olarak temelimi oluşturan ve istediğim mesleğe ulaşmamda emeği geçen tüm öğretmenlerime teşekkür ederim.

Tez sürecimde bütün sorularıma sıkılmadan ve bunalmadan cevap veren, desteği ile beni rahatlatan meslektaşım Pürem Altıparmak'a ve bu süreci birlikte atlattığımız, beni her zaman rahatlatan yol arkadaşım Tuğba Sipahi'ye çok teşekkür ederim.

Haklarını asla ödeyemeyecek olduğum, beni bu günlere getiren, maddi manevi tüm desteklerini her zaman hissettiğim ve varlıklarıyla hayatıma anlam katan canım ailem, en özel teşekkürüm size. Manevi olarak her zaman beni motive eden, bu süreçte rahat edebilmem için her şeyi bana göre hazırlayan, sevgilerini hiç eksik etmeyen canım annem ve canım babam; Neslihan Köse ve Tamer Köse'ye; hayatımın en değerli noktası olan, öpücükleri ile bana enerji veren canım kardeşim Ahmet Eren Köse'ye tüm kalbimle ve sonsuz teşekkürler ediyorum.

İstanbul; Temmuz, 2020 **Esra Köse**

İÇİNDEKİLER

ÖZ ..... **ii**
ABSTRACT ..... **iii**
ÖN SÖZ ..... **iv**
İÇİNDEKİLER ..... **v**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **xi**
ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **xii**
KISALTMALAR ..... **xiii**
1. GİRİŞ **1**
1.1. Araştırmanın Amacı 7
1.2. Araştırmanın Alt Problemleri 7
1.3. Araştırmanın Önemi 8
1.4. Araştırmanın Sayıltıları 9
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları 9
1.6. Tanımlar 10
2. KURAMSAL TEMEL **11**
2.1. Ergenlik Dönemi 11
2.1.1. Ergen Nedir? 11
2.1.2. Ergenlik Nedir? 11
2.1.3. Ergenlik Kuramları 12
2.1.3.1. Granville Stanley Hall'un Kuramı 12
2.1.3.2. Sigmund Freud'un Psikanalitik Kuramı 12
2.1.3.3. Erik Erikson'un Psikososyal Kuramı 14
2.1.3.4. Öğrenme Kuramı 15
2.1.3.5. İlişkiler Kuramı 15

2.1.3.6. Bilişsel Kuram 16
2.1.3.7. Antropoloji Kuramı 17
2.1.4. Felsefi Görüşler ile Ergenlik 17
2.1.5. Ergenlik Dönemi Özellikleri 18
2.1.6. Ergenlik Dönemi Evreleri 18
2.1.7. Ergenlik Dönemi Genel Hedefleri 19
2.1.8. Ergenlik ve Fiziksel Gelişim 19
2.1.9. Ergenlik ve Sosyal Gelişim 22
2.1.9.1. Ergenler ve Arkadaş İlişkileri 23
2.1.9.2. Ergenler ve Aile İlişkileri 24
2.1.10. Ergenlik ve Bilişsel Gelişim 24
2.1.11. Ergenlik ve Kişilik Gelişimi 25
2.1.12. Ergenlik ve Ahlaki Gelişim 26
2.1.13. Ergenlik ve Cinsel Gelişim 28
2.1.14. Ergenlik Dönemi ile İlgili Yapılmış Olan Araştırmalar 29
2.2. Anne Baba Tutumları 30
2.2.1. Aile Nedir? 30
2.2.2. Aile Çeşitleri 30
2.2.3. Anne ve Babanın Görevleri 31
2.2.4. Tutum Nedir? 31
2.2.5. Tutumların Özellikleri 31
2.2.6. Anne Baba Tutumları 32
2.2.7. Kuramlar ile Anne Baba Tutumları 32
2.2.7.1. Psikodinamik Model 32
2.2.7.2. Davranışçı Model 33
2.2.7.3. Baumrind' in Sınıflaması 33

2.2.7.4. Adlerci Model 34
2.2.7.5. Maccoby ve Martin'in Sınıflandırması 35
2.2.8. Anne Baba Tutum Çeşitleri 36
2.2.8.1. Demokratik Anne Baba Tutumu 36
2.2.8.2. Otoriter Anne Baba Tutumu 36
2.2.8.3. İlgisiz Anne Baba Tutumu 37
2.2.8.4. Aşırı Hoşgörülü Anne Baba Tutumu 38
2.2.8.5. Koruyucu Anne Baba Tutumu 38
2.2.8.6. Tutarsız Anne Baba Tutumu 39
2.2.8.7. Mükemmeliyetçi Anne Baba Tutumu 39
2.2.8.8. Reddedici Anne Baba Tutumu 40
2.2.9. Anne Baba Tutumlarını Etkileyen Faktörler 40
2.2.9.1. Sosyo- Ekonomik Faktörler 40
2.2.9.2. Ebeveynlerin Yetiştirilme Tarzı 41
2.2.9.3. Anne Babanın Eğitim Düzeyi 41
2.2.9.4. Anne Babanın Çalışma Durumu 41
2.2.9.5. Çocuğun Cinsiyeti 42
2.2.9.6. Sosyo- Demografik Faktörler 42
2.2.9.7. Çocuk Gelişimine İlişkin Bilgi Düzeyi 42
2.2.10. Anne Baba Tutumları ile İlgili Yapılmış Olan Araştırmalar 42
2.3. Duygusal Zekâ 43
2.3.1. Zekâ Nedir? 43
2.3.2. Duygu Nedir? 44
2.3.3. Duygusal Zeka Kavramı 44
2.3.4. Duygusal Zekâ Modelleri 45
2.3.4.1. Mayer ve Salovey Modeli 45

2.3.4.2. Goleman Modeli 47
2.3.4.3. Reuven Bar- On Modeli 47
2.3.4.4. Cooper Ve Sawaf Modeli 49
2.3.5. Duygusal Zekâ Bileşenleri 51
2.3.6. Duygusal Zekâya Etki Eden Faktörler 51
2.3.6.1. Yaş 51
2.3.6.2. Cinsiyet 52
2.3.6.3. Aile 53
2.3.6.4. Kültür 53
2.3.7. Duygusal Zekâ ile İlgili Yapılmış Olan Araştırmalar 53
2.4. Karar 54
2.4.1. Karar Nedir? 54
2.4.2. Karar Kuramları 55
2.4.2.1. Sosyal Öğrenme Kuramı 55
2.4.2.2. Fayda Kuramı 56
2.4.2.3. Bilişsel Güdü Kuramı 56
2.4.2.4. Çatışma Kuramı 57
2.4.3. Karar Verme Süreci 57
2.4.4. Karar Verme Stilleri 59
2.4.5. Karar Stratejileri 61
2.4.6. Karar Vermeyi Etkileyen Faktörler 62
2.4.6.1. Yaş 62
2.4.6.2. Sosyal Faktör 63
2.4.6.3. Zaman 63
2.4.6.4. Kişilik Özellikleri 63
2.4.6.5. Çevresel Faktörler 63

2.4.6.6. Cinsiyet 63
2.4.6.7. Aile Tutumları 64
2.4.7. Ergenlerde Karar verme 64
2.4.8. Karar Verme ile İlgili Yapılmış Olan Araştırmalar 65
3. YÖNTEM 67
3.1. Araştırma Modeli 67
3.2. Katılımcılar 67
3.3. Veri Toplama Araçları 67
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu 67
3.3.2. Anne Baba Tutum Ölçeği (ABTÖ) 67
3.3.3. Melbourne Karar Verme Ölçeği I-II (MKVÖ I-II) 68
3.3.4. Duygusal Zekâ Özelliği Ölçeği (DZÖÖ-KF) 69
3.4. Verilerin Analizi 70
4. BULGULAR 72
4.1. Ergenlerde Anne-Baba Tutumlarının Karar Verme Stillerini Anlamlı Yordayıp Yordamadığına İlişkin Bulgular 72
4.2. Ergenlerde Anne-Baba Tutumlarının Duygusal Zekâ Düzeyini Anlamlı Yordayıp Yordamadığına İlişkin Bulgular 78
4.3. Ergenlerin Karar Verme Stillerinin Cinsiyete Göre Anlamlı Biçimde Değişip Değişmediğine Yönelik Bulgular 80
4.4. Ergenlerin Duygusal Zekâ Düzeylerinin Cinsiyete Göre Anlamlı Biçimde Değişip Değişmediğine Yönelik Bulgular 82
5. TARTIŞMA VE YORUM 83
5.1. Ergenlerin Karar Verme Stillerinin Cinsiyete Göre Anlamlı Biçimde Değişip Değişmediğine İlişkin Tartışma ve Yorum 83
5.2. Ergenlerde Anne-Baba Tutumlarının Karar Verme Stillerini Anlamlı Yordayıp Yordamadığına İlişkin Tartışma ve Yorum 86
5.3. Ergenlerin Duygusal Zekâ Düzeylerinin Cinsiyete Göre Anlamlı Biçimde Değişip Değişmediğine İlişkin Tartışma ve Yorum 89

5.4. Ergenlerde Anne-Baba Tutumlarının Duygusal Zekâ Düzeyini Anlamlı Yordayıp Yordamadığına İlişkin Tartışma ve Yorum 91

6. SONUÇ VE ÖNERİLER 94

6.1. Sonuç 94

6.2. Araştırma Sonuçlarına İlişkin Öneriler 95

KAYNAKÇA 97

EKLER 118

Ek 1. Gönüllü Katılım Formu ve Kişisel Bilgi Formu 118

Ek 2. Anne- Baba Tutum Ölçeği (ABTÖ) Örnek Maddeler 119

Ek 3. Melbourne Karar Verme Ölçeği I-I (MKVÖ I-II) Örnek Maddeler 120

BÖLÜM 1 120

Ek 4. Duygusal Zeka Özelliği Ölçeği – Kısa Form (DZÖÖ- KF) Örnek Maddeler 121

ÖZGEÇMİŞ 122

TABLOLAR LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 1: Psikoseksüel Aşamaları ……13
Tablo 2: Piaget'in Bilişsel Gelişimi Evreleri..……..16
Tablo 3: Ergenlik Dönemi Yaş Sınırlamaları ……..18
Tablo 4: Ergenlik Dönemi Evreleri ……....19
Tablo 5: Ergenlik Döneminde Kızlarda Görülen Fiziksel Değişimler…....21
Tablo 6: Ergenlik Döneminde Erkeklerde Görülen Fiziksel Değişimler…..21
Tablo 7: Kohlberg'in Ahlaki Gelişim Evreleri……..…..27
Tablo 8: Baumrind'in Ebeveyn Tutumuna İlişkin Sınıflaması……..…..34
Tablo 9: Maccoby ve Martin'ın 'İki Boyutlu Bakış Açısı Modeli'…..…...35
Tablo 10: Duygusal Zeka ve Yaş İlişkisi……..……..51
Tablo 11: Değişkenlere Ait Normallik Değerleri……..…….....70
Tablo 12: Karar Verme Stilleri ile Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişkiler……72
Tablo 13: Karar Vermede Öz-Saygının Yordayıcıları Olarak Anne Baba Tutumlarına Ait Regresyon Analizi Sonuçları…….....74
Tablo 14: Karar Verme Stillerinin Dikkatli Alt Boyutunun Yordayıcıları Olarak Anne Baba Tutumlarına Ait Regresyon Analizi Sonuçları.75
Tablo 15: Karar Verme Stillerinin Kaçıngan Alt Boyutunun Yordayıcıları Olarak Anne Baba Tutumlarına Ait Regresyon Analizi Sonuçları.76
Tablo 16: Karar Verme Stillerinin Erteleyici Alt Boyutunun Yordayıcıları Olarak Anne Baba Tutumlarına Ait Regresyon Analizi Sonuçları.77
Tablo 17: Karar Verme Stillerinin Panik Alt Boyutunun Yordayıcıları Olarak Anne Baba Tutumlarına Ait Regresyon Analizi Sonuçları…….78
Tablo 18: Duygusal Zeka ile Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişkiler…...79
Tablo 19: Duygusal Zekanın Yordayıcıları Olarak Anne Baba Tutumlarına Ait Regresyon Analizi Sonuçları……...…….80
Tablo 20: Ergenlerin Cinsiyetleri Açısından Karar Verme Stillerine Ait *t* Testi Tablosu……..….81
Tablo 21: Ergenlerin Cinsiyetleri Açısından Duygusal Zekalarına Ait *t* Testi Tablosu……...……82

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa No

Şekil 1: Ergenlik Dönemindeki Boy Artışı……20
Şekil 2: Ergenlerde Kabul Edilme Durumları ile Sosyal İlişkiler……..23

KISALTMALAR

EQ	**:** Duygusal Zekâ
SED	**:** Sosyo Ekonomik Düzey
ABTÖ	**:** Anne Baba Tutum Ölçeği
MKVÖ I-II	**:** Melbourne Karar Verme Ölçeği I-II
DZÖÖ-KF	**:** Duygusal Zekâ Özelliği Ölçeği- Kısa Form

1. GİRİŞ

İnsan yaşamında geçirilen bütün dönemlerin önemi vardır. Fakat toplumsal, psikolojik ve biyolojik yönden hızlı şekilde ve önemli olan değişimlerin olduğu evre kuşkusuz olarak ergenlik dönemidir (Avcı, 2006). Ergen kelimesi yabancı kökenlidir ve "adolescent" kelimesine karşılık gelmektedir (Yavuzer, 1993). Ergenlik, alanda yapılan çalışmalar arasında en fazla ele alınan, farklı değişkenler ile araştırılmış olan ve en çok merak edilen konulardan biridir (Dinçel, 2006). Spor, müzik, sağlık ve psikoloji gibi alanlarda ergenlik ile ilgili yapılmış çok sayıda araştırma mevcuttur (Çubukçu, 2011; Dinçel, 2006; Kaya, 2019; Özalp, 2019; Sağel, 2015; Şakiroğlu, 2016; Topal, 2016; Urhan, 2020; Usluca, 2019).

11-21 yaş arasını kapsayan ergenlik, bireyde var olan çocuksu davranışlarının olgunlaştığı, yetişkin tutumlarının ve davranışlarının görülmeye başlandığı, cinsiyet özelliklerinin kazanıldığı, bireyin yetişkin rolüne hazırlandığı dönemdir (Taşçı, 2013). 1904 yılında ergenlik kavramını başlatan kişi olarak bilinen G. Stanley Hall (Arnett, 1999)'a göre ergenlik dönemi, "vahşilik ile uygarlık" arasındaki var oluşun bir özümsemesidir. Freud'a göre ise ergenlik dönemi, stresli ve fırtınalı bir evredir. McCandless da ergenliği "bunalımlı bir süreç" olarak tanımlamaktadır (Kulaksızoğlu, 1999).

Ergenlik, çocuklarda ve ailelerde birçok değişimin meydana geldiği dönemi kapsamaktadır. Çocuklar, hormonal değişiklikler ile yetişkin olmaya başlamakta ve fiziksel olarak değişimlere uğrayarak, duygusal olarak inişli ve çıkışlı süreler yaşamaktadırlar (Gül, Güneş, 2009). Ergen bireyler, bu evrede biyolojik yönden olgunlaşma yaşarken bir yandan artmakta olan sosyal sorumluluklarla birlikte, hem sosyal hem psikolojik yönden de gelişmekte, sahip olunan inanç ve değerler şekillenmekte, ebeveynlerin ergen üzerindeki etkisi azalmakta, akranların etkisi artmaktadır. Yaşanan bu önemli değişimlerin sonucu olarak ergen bireyde birçok davranış değişimi meydana gelmektedir (Arslan, 2012).

Çocukluktan yetişkinliğe geçişte, bireyin yaşamı sürecinde nasıl bir birey olacağına etki eden faktörlerin, bireydeki gelişimi ne şekilde etkilediği ve bireyde ne durumları

ortaya çıkardığı konusu, psikoloji alanında uğraşan kuramcıların ve araştırmacıların ilgi alanlarını oluşturmaktadır (Arslan, 2008). Ergenlik dönemi yaş, cinsiyet, kültür, anne baba tutumu gibi birçok değişkenden etkilenmektedir. Literatürde bu değişkenlerin etkilerini destekleyecek araştırmalar mevcuttur.

Dinçel (2006), ergenlik dönemi ve gelişimsel ödevleri ile ilgili gerçekleştirdiği araştırmasında yaş faktörünün ergenler üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Bulgulara göre 10-13 yaş grubundaki ergenlerin, daha büyük yaş gruplarına oranla gelişimsel ödevler ile uğraşma düzeyinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Keltikangas-Järvinen (1998) yaptığı çalışmada, ergenlik döneminde yaş ilerlemesi ile birlikte sosyal uyum ve problem çözebilme becerilerinin de olumlu yönde değişme uğradığını gözlemlemiştir.

Cinsiyet faktörü de ergenlik dönemini etkileyen önemli faktörlerden biridir. Kızlarda ergenlik dönemi 10 yaş civarında başlar iken erkeklerde 12 yaş civarında başlamaktadır (Kulaksızoğlu, 1999). Erken ergenlik, kızlarda utangaçlık duygusunu öne çıkarırken, erkeklerde popülerliği desteklemektedir. Bu durum da erkeklerin kendilerine yönelik algılarının daha olumlu olmasını sağlamaktadır (Aydın, 2010). Ergenlerde saldırganlık davranışını inceleyen Albayrak Sargın (2008), erkeklerde saldırgan davranışların, kızlara göre daha fazla görüldüğü sonucuna ulaşmıştır. Ergenlik dönemindeki gelişim ve değişimlerde kültürel faktörlerin de etkisi görülmektedir. Yeni Gine'de yaşayan Arapeş yerlileri, iyimser insanlardır ve bu davranış ile çocuklarını büyüterek, yoksul bir topluluk olmalarına rağmen, olumlu duygular ile yaşamlarını sürdürmektedirler. Diğer yandan, Mundugumor yerlilerinde yoksunluk ile sert bakılan çocuklar, yetişkinlik dönemlerinde kavgacı ve güvensiz kişiler olmaktadırlar (İlbars, 1987).

Ergen bireyin karakterini, hayata bakış açısını, davranımlarını etkilemede en çok rol oynayan çevre ailedir (Sinirlioğlu Ertaş, 2005). Aile, ergenlerin gelişimlerinde, kültürel ve sosyal yönden katkı sağlamasının yanında ergenlik dönemi gibi kritik ve önemli bir gelişimsel sürecin başarıyla sonuçlanmasında da ergenlere önemli destek sağlamaktadır (Kocayörük, 2010). Çocuğun yetiştirilmesi, disipline edilmesi, bireylerin kendi ayakları üstünde durabilmesine destek sağlamak, ailenin temel görevleri arasında sayılmaktadır. Sağlıklı bir aile ortamında yetişmek, ergenin sağlıklı bir yetişkin olmasına yardımcı olacaktır. Aile ve çocuk arasındaki ilişki, çocuğun gelişimine etki eden bir unsurdur. Asıl olan, çocuğun gelişme sürecinde

hangi ebeveyn tutumunun önemli etkiye sahip olmasıdır (Cüceloğlu, 2007). Ebeveynler, çocuk yetiştirme tarzlarını belirlerken kendi değerlerini ve inançlarını aktarabilecekleri tutumları benimsemektedirler (Sümer, Gündoğdu Aktürk, Helvacı, 2010). Alan incelendiğinde farklı birçok anne baba tutumunun var olduğu görülmektedir. Demokratik, otoriter, ilgisiz, aşırı hoşgörülü, koruyucu, tutarsız mükemmeliyetçi, reddedici anne baba tutumları, bu tutumlardandır. Mevcut araştırmada, Eldeleklioğlu (1996) tarafından geliştirilmiş olan anne baba tutum ölçeğinde yer alan demokratik, otoriter ve koruyucu-istekçi anne baba tutumları üzerinde durulmuştur.

Demokratik anne-baba tutumunda, çocuklar ile olan etkileşimde empatik anlayış içinde olma ve koşulsuz sevgi söz konusudur (Gülkaya, 2018). Fikirlerini rahat bir şekilde söyleyebilen, girişimci, diğer insanlara saygılı, kendini gerçekleştirmeye istekli ve yaratıcı fikirler üretebilen çocuklar bu tutumda yetişmektedir (Kulaksızoğlu, 1999). Demokratik ebeveyn tutumunu benimseyen ailelerin, çocuklarını birey olarak kabul etmeleri ve çocuklarını, kendilerini ifade edebilmeleri için desteklemeleri, mevcut araştırma bulgularını destekler niteliktedir. Literatürde yapılmış olan araştırmalarda demokratik anne baba tutumlarının, ergenlerdeki gelişimi olumlu yönde etkilediğini gösteren araştırmalara rastlanılmaktadır (Akın, 2009; Aydın, 2019; Coşkun, 2017; Demir, 2013; Eldeleklioğlu, 1996; Güçray, 1989; Kuru Örgün, 2000; Özgan, 2006; Taki Yılmaz, 2009; Üredi, 2005)

Otoriter anne baba tutumunun benimsendiği ailelerde, ebeveynler katı kurallar koymaktadırlar (Aydın, 2010). Çocuğun seçim hakkının olmadığı bu ebeveyn tutumunda, çocuk ile ilgili tüm kararları ailelerin kendileri vermektedirler. Bu kararlar karşısında çocuğun söz hakkı olmamakta, onun sadece kendisine iletilen görev ve sorumlulukları gerçekleştirmesi beklenmektedir (Kılıççı, 2006). Bu şekilde yetişen çocuklar, itaatkâr, pasif ve içe- kapanık kişilik özellikleri geliştirmektedirler (Aydın, 2019). Bu sebeple otoriter ebeveyn tutumunu benimseyen ailelerdeki çocuklarda görülen güven eksikliği, kendine ait kararları vermekte zorlanma, başkalarının etkisinde kalma gibi sorunların görülmesi (Özkaya, [02.04.2020]), araştırma bulgularını destekler niteliktedir Literatürde yapılmış olan araştırmalarda otoriter anne baba tutumlarının, ergenlerdeki gelişimi olumsuz yönde etkilediğini gösteren araştırmalara rastlanılmaktadır (Ay, 2015; Biricik, 2011; Dabakoğlu, 2004; Günalp, 2007; Karabeyeser, 2013; Yılmazer, 2007; Zengin, 2008).

Koruyucu-istekçi ebeveyn tutumu, ailenin fazlaca koruyucu olması ve çocuğa karşı gereğinden fazla denetim göstermesi anlamına gelmektedir. Bu aileler, çocuklarına yönelik sevecen, aşırı düşkünlük ve aşırı ilgili olmak gibi davranışlar göstermekte ve çocuğun fizyolojik, psikolojik ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar (Gülkaya, 2018). Kaygılı ebeveynler, kendilerinde var olan kaygılı ve güvensiz tutumlarını çocuğa karşı sürekli yansıtmaktadır (Sayar Bolelli, 2019). Çocuğun kaygı, korku ve üzüntü gibi duygu durumlarını yaşamaması için ebeveynler yoğun çaba içerisine girmekte ve bu duyguların yaşanmasına yönelik izin vermemektedirler (Erözkan, 2012). Koruyucu-istekçi ebeveyn tutumunu benimseyen ailelerde, bireyin ergenlik sürecinde psikososyal gelişimi tam olarak gerçekleştirememesi, özerk bir birey olamaması, sosyalleşme davranışlarında zorluk yaşaması (Görüroğlu, 2019), araştırma bulgularını destekler niteliktedir. Literatürde yapılmış olan araştırmalarda koruyucu-istekçi anne baba tutumlarının, ergenlerdeki gelişimi olumsuz yönde etkilediğini gösteren araştırmalara rastlanılmaktadır (Altunok, 2019; Atalay, 2018; Bulut, 2018; Doğru, 2017; Ersoy, 2013; Gökkaya, 2016; Karlı, 2019).

Türkiye ataerkil bir toplum yapısına sahiptir. Bu sebep ile toplumumuzda genellikle koruyucu ve otoriter tutumlar görülmektedir. Yapılmış olan çalışmalarda Türkiye'de en az benimsenen ebeveyn tutumun demokratik ebeveyn tutumu olduğu söylenmektedir (Pekşen Akça 2012). Anne baba tutumları incelendiğinde literatürde birçok araştırmaya konu olduğu görülmüştür (Aktaş, 2011; Çeçen, 2008; Demiriz, Öğretir, 2007; Dokuyan, 2016; Feldman, Rosenthal, 1991; Gökçedağ, 2001; Güner, 2006; Pardeck, Pardeck, 1989; Schvaneveldt, Adams, 1983; Yıldız, Erci, 2011).

Anne baba tutumları ergenlerde pek çok değişime yardımcı ya da engel olurken, ergenlerin karar verme stillerini ve duygusal zekâ durumlarını da etkilemektedir. Psikoloji alanında 1950 yılından önce karar verme ile ilgili çalışmalar yapılmamıştır. Karar verme, matematik ve ekonomi alanlarının konusu iken daha sonra psikoloji alanının da konuları arasına girmiştir (Kaçar, 2008). Karar verebilme becerisinin edinilerek bu becerinin kullanılabilmesi konusunda ebeveyn tutumlarının önemli olmasına inanılmaktadır (Mercan, 2019). Çocuklar doğaları gereği meraklı olmakta ve bağımsız olma isteği içerisindedir. Düşüncelerini paylaşmak, seçim yapmak, soru sormak ve özgürce davranmak istemektedirler (Aktaş, 2011). Ergenlik dönemi, düşünce sistemi açısından da hayal kurma, kuramları geliştirebilme, olasılıkları görebilme dönemi olarak tanımlanmaktadır. Bireyin durumlara farklı açılardan

bakabilme becerisi kazanması, farklı olan olasılıkları düşünebilmesi, bireye düşünebilme esnekliği sağlamaktadır (Deniz, 2018). Karar verme, ihtiyaç halinde amaçlar doğrultusunda hareket ederek bilgi elde edilmesi ve bilgiler sonucunda oluşan seçeneklerden en uygununun seçilmesi şeklinde tanımlanmaktadır (Güçray, 2001) Karar verme süreci incelendiğinde literatürde birçok araştırmaya konu olduğu görülmüştür (Eldeleklioğlu, 1996; Ersever, 1996; Deveci, 2011; Köse, 2002; Ocak, Yurtseven, 2016; Phillips, Panzienza, Ferrin, 1984; Sinangil, 1993).

Ergenlik dönemi içerisinde verilmiş olan kararlar, bireyleri yaşamları boyunca etkileyebilecek etkiye sahiptir (Ersever, 1996). Ergenler, karar süreçlerinde farkına varmadan kendilerine uygun tarz belirleyip kararlarını bu doğrultuda almaktadırlar (Mercan, 2019). Deniz (2004), karar verme durumunda olan bireyler için dört karar verme stili belirlemektedir: Panik, erteleyici, kaçıngan, dikkatli. Mevcut araştırmada "Merlbourne Karar Verme Ölçeği I-II" kullanılmış ve karar vermede özsaygı, panik, erteleyici, kaçıngan, dikkatli alt boyutları üzerinde durulmuştur. Bu alt boyutların, anne baba tutumları ile ilişkisi incelenmiştir. Araştırmamız sonucunda karar verme stillerinin özsaygı boyutunun demokratik ebeveyn tutumu ile pozitif, otoriter ve koruyucu-istekçi ebeveyn tutumu ile negatif ilişkili olduğu; panik, erteleyici, kaçıngan boyutlarının demokratik tutum ile negatif, otoriter ve koruyucu-istekçi tutum ile pozitif ilişkili olduğu; dikkatli boyutunun ebeveyn tutumları ile ilişkili olmadığı görülmüştür. Demokratik ebeveyn stili ile yetişmiş olan ergenlerin, karar verme sürecinde, tavsiye gereken durumlarda ailelerine başvurması, otoriter ebeveyn stil ile yetişmiş olan ergenlerin karar verme sürecinde özgür olamamaları ve karar verme davranışının onlar için zor bir durum olması (Kaçar, 2008), araştırma bulgularını destekler niteliktedir. Literatür incelendiğinde sonuçlarımız ile paralellik gösteren araştırmalar mevcuttur (Doğan, 2016; Hamarta, 2007; Tatlılıoğlu, 2010; Tunç, 2011; Yılmaz, 2009). Bulgular incelendiğinde en uygun olan ebeveyn tutumunun demokratik ebeveyn tutumu olduğu görülmektedir. Anne baba tutumu ve karar verme stilleri değişkenlerinin birlikte incelendiği araştırmaların az olduğu görülmektedir. Bu konu ile ilgili daha fazla araştırma yapılması önerilebilir.

Karar verme stilleri üzerinde cinsiyetin etkisi sıklıkla incelenen bir konu olmaktadır. Yapılan araştırmalarda cinsiyetin, karar verme stilleri üzerindeki etkisi birçok kez ortaya konulmuştur (Mercan, 2019). Araştırmamız sonucunda, karar verme stillerinin öz-saygı, panik ve dikkatli alt boyutlarının, cinsiyete göre değişiklik göstermediği,

kaçıngan ve erteleyici alt boyutlarının kız ergenlerde, erkek ergenlere göre daha fazla görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmada elde edilen sonuçlar ile diğer araştırma bulguları incelendiğinde benzer sonuçlar ile karşılaşılmıştır (Akar, 2019; Aktaş, 2016; Arslan, 2013; Avşaroğlu, 2007; Bacanlı, Sürücü, 2006; Can, 2009; Doğan, 2016; Erdin, 2016; Ertural 2019; Gülbahçe, Kartol; 2014; Tatlılıoğlu, 2014; Temel, 2015; Titrek, Konak, Titrek, 2013, Yılmaz, 2015).

Hanoch (2002)'un çalışmasında, karar verme sürecinin duyguların yardımı ile gerçekleşebileceği öne sürülmektedir. Ergenlik döneminde duygulardaki yoğunluk artışı ile birlikte duygusal gelişimde değişimin olduğuna dikkat çekmektedir (Karademir, 2020). Duygusal zekâ (EQ), Amerikan Dialect Derneğince 1955 senesinde kabul edilmiş olan bir terimdir (Özdemir, 2003) Goleman'a göre duygusal zeka, bireyin kendisini ve diğer kişilerin duygularının farkına vararak motive olması, duygularını kontrol edebilmesidir (Ergün, 2016). Duygusal zekâ kavramı incelendiğinde literatürde birçok araştırmaya konu olduğu görülmüştür (Atalay, 2014; Ciarrochi, Deana, Anderson, 2002; Dicle, 2006; Erol, 2004; Furnham, Petrides, 2003; Hafızoğlu, 2007; Korkmaz, 2008; Uyaroğlu, 2011; Üncü, 2007; Yalnızca Yıldırım, 2015; Yerli, 2009).

Duygusal zekânın gelişim evresinde aile ortamı da son derece önemlidir. Ebeveyn davranışları, çocuklarda derin izler bırakmaktadır. Çalışmada duygusal zekânın anne baba tutumları ile ilişkisi incelenmiştir. Araştırma sonucunda, duygusal zekânın demokratik anne baba tutumları ile pozitif yönde ilişkili olduğu; otoriter anne baba tutumları ile negatif ilişkili olduğu; koruyucu- istekçi anne baba tutumları ile negatif ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aile içerisinde kurulmuş olan sıcak ve kuvvetli bağların, gelecekte ergenin duyguları ile baş edebilmesine ve empati duygusuna sahip bir birey olmasına yardımcı olması (Balşık Kaya, 2019), çocuklarının duygu durumlarını önemseyerek duygusal ihtiyaçlarına sağlıklı şekilde karşılık veremeyen ebeveynlerin, çocuklarının duygusal zekalarının gelişmesine engel olması (Kansu [15.04.2020]), aşırı koruyucu şekilde yetişen bireylerin, korunaklı yetiştirilmesi nedeniyle kendisinin farkına varamaması, duygularını tanımlayamaması ve empati becerisi geliştirememesi araştırma bulgularını destekler niteliktedir. Araştırma bulgularına göre demokratik anne baba tutumunun, çocuğun duygusal zekâ gelişimi açısından en uygun anne baba tutumu olduğu görülmektedir. Literatürde yapılmış olan çalışmalar incelendiğinde, mevcut sonuçlar ile benzerlik gösteren araştırmalara

rastlanılmıştır (Albayrak Alan, 2019; Bender, 2006; Bozdemir, 2015; Erdoğdu, 2008; Ikız, Kırtıl Gormez, 2010; Kırtıl, 2009; Orçun Yücel, 2012; Odabaşı, 2013; Özdemir, Dilekmen, 2017; Şahin, 2018; Şimşek, 2006; Topuksal, 2011).

Duygusal zekânın gelişimini etkileyen bir diğer faktör olarak cinsiyet değişkeni ele alınmıştır. Ebeveynlerin, çocuklarını severken cinsiyete göre farklı ses ve kelimeleri kullandıkları görülmektedir (Tuğrul, 1999). Bu durum cinsiyet ile duygusal zekâ gelişimi arasında farklılıklara sebep olabilmektedir. Fakat mevcut bulgular incelendiğinde, duygusal zekâ düzeyleri ergenlerin cinsiyetlerine göre anlamlı şekilde farklılık göstermemektedir. Kız ve erkek ergenlerin duygusal zekâ düzeylerinin benzer oldukları söylenebilir. Cinsiyetin, duygusal zeka düzeyinde anlamlı bir etki yaratmaması, eski zamanlara göre erkeklerin daha anlayışlı, empati kurabilen ve duygularını ifade edebilen bireyler olması ile açıklanabilir. Literatür tarandığında elde edilen bulgular ile paralellik gösteren araştırmalara ulaşılmıştır (Akın, 2004; Albayrak Alan, 2019; Çelenk, 2015; Deniz, Yılmaz, 2004; Ergün, 2016; Fırat Kılıç, Çağlıyan, Sucu Dağ, 2017; Halilbeyoğlu, 2015; İşmen, 2001; Özdemir, Dilekmen, 2017; Özden, 2015; Özerbaş, 2004; Soykan, 2015; Tosun, 2013).

Alanyazın incelendiğinde, ergenlik dönemi, karar verme stilleri, anne baba tutumları ve duygusal zekâ ile ilgili araştırmaların mevcut olduğu ve hala çalışmaların devam ettiği görülmüş fakat bu değişkenlerin hepsinin birlikte ele alındığı bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu açıdan bu çalışmanın özgün bir çalışma olduğu söylenebilir.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada, 14-18 yaş aralığındaki ergen lise öğrencilerinin algıladıkları anne baba tutumlarının, öğrencilerin duygusal zekâ ve karar verme stilleri üzerindeki etkisini ortaya koymak amaçlanmıştır.

1.2. Araştırmanın Alt Problemleri

1. Ergenlerde anne-baba tutumları karar verme stillerini anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?

2. Ergenlerde anne-baba tutumları duygusal zekâ düzeylerini anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?

3. Ergenlerin karar verme stilleri cinsiyetlerine göre anlamlı biçimde değişmekte midir?

4. Ergenlerin duygusal zekâ düzeyleri cinsiyetlerine göre anlamlı biçimde değişmekte midir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Ergenlik dönemi, fiziksel değişimlerin başladığı, duygu durumlarının iniş-çıkışlı olduğu, bireylerin bağımsız kimlik kazanma isteği içerisinde olduğu ve bireyin sağlıklı gelişimi açısından oldukça önemli bir dönemdir (Çelik, 2013). Bireyler, yaşamı boyunca karar verme sürecini sıklıkla deneyimlemektedirler (Can, 2009). Ergenlik dönemi içerisindeki bireyler, bu süreci daha çok yaşamaktadırlar ve kendi yaşamları için anlamlı, uygun ve rasyonel hedefler belirleyerek gelecek dönemlerine yön verme gereksinimi içindedirler. Bu dönem içerisinde verilmiş olan kararlar, bireyin psikolojisi, sağlığı, sosyal kabulü ve mesleği üzerinde hayatı boyunca etkili olmakta ve yaşamı biçimlendirmekte, genişletmekte hatta sınırlandırabilmektedir. Birey, karar verme durumu ile karşılaştığında, çevreden, tutum, değer ve inançlardan etkilenir. Aile de kritik gelişim süreci olan ergenlik döneminde bireyin davranış ve kişiliğinin gelişmesine katkı sağlayan ve sürecin başarılı şekilde tamamlanmasında önemli rol oynamakta olan bir kurumdur (Kocayörük, 2010). Aileler, çocuk yetiştirme sürecinde birbirinden farklı tutumlar benimsemektedir (Yılmaz, 2000). Aile içerisinde benimsenmekte olan tutum, çocukların var olan davranış şekillerinde ve yeni davranışların kazanılmasında önemli bir etkene sahiptir (Kekeç, 2019). Ailenin benimsemiş olduğu tutum, ergenlerin karar verme sürecinde tercih edecekleri karar verme stillerini etkilemektedir. Mevcut araştırmadan elde edilen bulguların ve literatürdeki benzer araştırmaların sonucuna göre, karar verme stilleri ve ebeveyn tutumu incelendiğinde, en uygun ebeveyn tutumunun, demokratik anne baba tutumu olduğu görülmektedir. Aile tutumlarının son derece etkili olduğu bir başka durum ise çocuklarının duygusal zekâ düzeyleridir (Çelik, 2015). Ergenlik döneminde, duygusal gelişim de yoğun şekilde gerçekleşmektedir (Karademir, 2020). Yeşilyaprak (2001), duygusal zekâyı, kendimizin ve diğer kişilerin duygularını tanıyabilme ve değerlendirebilme, duygulara yönelik bilgileri ve duyguları günlük yaşama yansıtarak uygun tepkiler verme şeklinde tanımlamıştır. Toplumumuzda kültürel yapı sebebiyle geçmişten bu zamana, duyguların ifade edilmesi geri plana

itilmekte ve geleneksel yapı benimsenmektedir. Duygusal zekânın hayat içerindeki önemi ve toplumumuzun geleneksel yapıyı daha fazla benimsemeleri bu konuda araştırma yapmaya itmektedir. Araştırma sonucunda ve literatürdeki benzer araştırmaların sonucuna göre, ebeveyn tutumu ve duygusal zekâ düzeyi incelendiğinde, en uygun ebeveyn tutumunun, demokratik anne baba tutumu olduğu görülmektedir. Çelik (2015)' in araştırma sonuçlarında ulaşmış olduğu, anne- baba kontrolü arttıkça ergen bireyin kendisini duygusal yönden özerk hissetme seviyesinin azalması bulgusu, mevcut araştırmayı destekler niteliktedir.

Literatür çalışmaları incelendiğinde ergenlik dönemi, anne baba tutumları, karar verme stilleri ve duygusal zekâ ile ilgili araştırmalar bulunmakta olup bu değişkenlerin hepsinin bir arada ele alındığı araştırmaya rastlanılmamıştır. Özellikle anne baba tutumu ile duygusal zekâ arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmaların sınırlı ve az sayıda olduğu görülmektedir. Araştırmamızdaki değişkenlerin önemi göz önüne alındığında, bu konular ile ilgili daha fazla araştırma yapılması gerekli görülmektedir. Bu açıdan araştırma sonuçları, literatürdeki bu boşluğu doldurabilir ve yapılan araştırmalara yenisini ekleyerek alana katkı sağlayabilir.

1.4. Araştırmanın Sayıltıları

Bu çalışmada aşağıdaki varsayımların gerçekliği kabul edilmektedir:

1. Çalışmada kullanılmış olan veri toplama araçlarının, ölçülmek istenilen değişkenleri ölçtüğü varsayılmaktadır.
2. Araştırmaya katılmış olan lise öğrencilerinin, kulanılan ölçme araçlarını içtenlikle ve doğru olarak yanıtladıkları varsayılmaktadır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmanın sınırlılıkları:

1. Araştırma; kullanılan ölçme araçları ile elde edilen verilerle sınırlıdır.
2. Araştırmanın örneklemi, İstanbul'da bir devlet meslek lisesinde öğrenim gören 396 lise öğrenci ile sınırlıdır.
3. Araştırma sonuçları, kullanılmış olan istatistiksel analizler ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Bu bölümde araştırmada ele alınan önemli kavramların tanımları verilmiştir.

Ergenlik Dönemi (Adolescence Period) : Gelişimsel süreçler içerisinde toplumdan kaynaklı etkilerin birey açısından en çok önem arz ettiği dönem olan ergenlik dönemi; fiziksel açıdan büyüme, cinsel yönden gelişim ve psikososyal olgunluğun gerçekleştiği, erişkinliğe geçiş dönemidir (Parlaz Tekgül, 2016).

Anne Baba Tutumu (Parental Attitude) : Ebeveynler, kendi değerlerini ve inançlarını aktarabilecekleri çocuk yetiştirme tarzını benimserler (Sümer, 2010). Bu nedenle çocuğun gelişim sürecinde; anne- baba tutumlarının niteliği, ergen bireylerin gelişim alanlarını ve davranış biçimlerini etkileyen en önemli unsurlardan biridir (Öngel Atar ve diğ. 2016).

Karar Verme Stilleri (Decision Making Styles) : 'Karar verme stili' ifadesi, karar sürecini anlayabilmede temel olan bireysel düşünce pratiklerini ifade eder (Thunholm, 2004). Bireysel özellikler ve değer yükleme şekilleri, bireylerin karar verme stilleri üzerinde etkilidir (Payne, Bettman, Johnson, 1993).

Duygusal Zekâ (Emotional Intelligence) : Duygusal zekâ, bireyin kendi duyguları ve diğer insanların duygularını izleyip, ayrım yaparak elde etmiş olduğu bilgiler doğrultusunda hareket edebilmesini içeren sosyal zekâ boyutudur (Salovey, Mayer, 1990).

2. KURAMSAL TEMEL

Bu bölümde ergenlik dönemi, anne baba tutumları, duygusal zekâ ve karar verme stilleri kavramlarına detaylı biçimde değinilecektir.

2.1. Ergenlik Dönemi

2.1.1. Ergen Nedir?

Bireyler doğumla başlayan ve devam eden yaşam döngüsünde farklı süreçlerden geçerler. Genel itibari ile bu süreçler; bebeklik dönemi, çocukluk dönemi, ergenlik dönemi, yetişkinlik dönemi, yaşlılık dönemi, ihtiyarlık dönemi olarak adlandırılır (Yenigün, 2019). Bu süreçler arasında araştırmalara en çok konu olan ve en çok üstünde durulan süreç ergenlik dönemidir. Yaşamsal süreçte meydana gelen değişimlerin en belirgin olduğu dönemdir (Arnett, 1999). Bu süreç içerisinde bulunan kişiler ergen olarak isimlendirilmektedir. Ergen kelimesi yabancı kökenli ”adolescent” kelimesinden karşılık bularak kullanılmaya başlanmıştır (Yavuzer, 1993).

2.1.2. Ergenlik Nedir?

Literatür incelendiğinde ergenlik çağı ile ilgili birçok farklı tanıma ulaşılmıştır. Koç (2004)’a göre ergenlik dönemi, kişinin gelişimsel sürecinde çocukluk çağının bitmesi ile birlikte bahsi geçen dönemin başlangıcı ile fiziksel açıdan erişkinliğe varıncaya kadar geçen gelişimsel dönemdir. Akçan Parlaz ve diğ. (2012)’ne göre gelişimsel süreçler içerisinde toplumdan kaynaklı etkilerin birey açısından en çok önem arz ettiği dönem olan ergenlik dönemi; fiziksel açıdan büyüme, cinsel yönden gelişim ve psikososyal olgunluğun gerçekleştiği, erişkinliğe geçiş dönemidir. Kocayörük (2010)’e göre çocukluk döneminden farklı olarak yaşamsal sürecin içinde her yönden değişimlerin meydana geldiği, bireylerin kendi benliklerini keşfettiği, 12-18 yaş aralığındaki sürece denk gelen ara dönemdir. Erdoğan (1990)’a göre, ergenlik dönemi; yaşama hazırlanma, bireysel olarak yetişme, öğrenme etkinliklerini içerisine alan, değişkenlik özelliği gösteren dinamik bir dönemdir. Milli Eğitim Bakanlığı’nın

yaptığı tanımlamaya göre gençlik, "kişinin buluğ çağına ulaşması sebebiyle psikolojik bakımdan çocukluk döneminin sonu ile toplumsal yaşamda sorumluluk alma arasında kalan 12-24 yaşlarında olan gruptur" (Kulaksızoğlu, 1999). Unesco'ya göre ergenlik dönemi, öğrenim gören, yaşamını sürdürmek için bir işte çalışmayan, evi olmayan 15-25 yaşları arasındaki bireylerin içinde bulunduğu dönemdir (Kulaksızoğlu, 1999).

2.1.3. Ergenlik Kuramları

Ergenlik dönemine ilişkin kuramların farklı bakış açıları mevcuttur. Bu bakış açılarından başlıklar altında bahsedilmiştir.

2.1.3.1. Granville Stanley Hall'un Kuramı

Ergenler ile ilgili araştırma yapan tüm psikologlar, ergenlik kavramının başlangıcının 1904 yılında G. Stanley Hall ile olduğunu düşünmektedir (Arnett, 1999). Psikoloji dünyasına "ergenlik dönemi" kavramını kazandıran bilim insanıdır. Darwin'e ait evrim teorisinden etkilenmiştir. Hall'a göre ergenlik dönemi, insanlığa ait "vahşilik ile uygarlık" arasındaki evrenin bir özümsemesidir. Bu dönemde birey, ilkellikten uygarlığa doğru geçiş sürecindedir ve bu sebeple birey, stresli ve fırtınalı bir dönem geçirir. Ergenlik döneminde gençler, hem basit içgüdülere doğru çekilmekte hem de yaşamdaki önemli durumların farkına varmaktadırlar. Hall, ergenlik dönemi içerisinde yer alan bireyi eğitilebilir ve kalıba sokulabilir olarak görmekte olup bunu ise yeniden doğuş olarak adlandırmaktadır (Kulaksızoğlu, 1999).

2.1.3.2. Sigmund Freud'un Psikanalitik Kuramı

Psikanalizciler, ergenlik döneminin çocukluk döneminden daha az önemlilik arz ettiği görüşündedirler (Ömeroğlu, Ulutaş, 2007). Sigmund Freud, Psikanalitik kuramın asıl kurucusu olarak bilinir. Freud'a göre yaşama gözlerini açan bireyin kişiliği zaman içerisinde farklı aşamalardan geçer ve bu şekilde gelişir. Bu aşamalar psikoseksüel aşamalar olarak adlandırılır. Freud kişiliğin gelişiminde beş dönemin olduğunu ileri sürmektedir (Özdemir ve diğ., 2012). Bu evreler Tablo 1'de gösterilmiştir:

Tablo 1: Psikoseksüel Aşamalar

Evreler	Yaş Aralığı	Evrelerin Özelikleri
Oral Dönem	0 – 1	• Çocuk, güven ile güvensizlik arasında çatışmalar yaşamaktadır (Deutsch, Krauss, 1986). • Oral dönemde annenin rolü son derece önemlidir (Geçtan, 2004).
Anal Dönem	1 - 3	• İlk bağımsızlaşma davranışları görülmektedir (Geçtan, 2004). • Kuşku, utanç ve özerklik arasında çatışmalar görülmektedir (Deutsch, Krauss, 1986).
Fallik Dönem	3 – 7	• Oedipus karmaşası ve iğdiş edilme korkusu bu dönemde görülmektedir (Deutsch, Krauss, 1986).
Latent Dönem	7 – 12	• Bu dönem de ilgi kendi cinsinden olan arkadaşlarına yöneliktir (Deutsch, Krauss, 1986).
Genital Dönem	12 – 18	• Ergenlik dönemi, bu dönemdir. • Çocukluktan yetişkinliğe geçiştir (Erden, Akman, 2004).

Freud'a göre ergenlik dönemi, stres ve fırtına dolu bir dönemdir. Fırtına ve stresin sebebi ise gencin cinsellik karşısında ortaya çıkardığı savunma mekanizmalarıdır (Kulaksızoğlu, 1999). Geçmiş dönemde yaşanmış olan çatışmaların tekrar ortaya çıkması ile birey sorunu çözebilmek adına yeni yollar aramaktadır. Çözümü bulduğunda ise yetişkin insan kimliğine sahip olmaktadır (Geçtan, 2004). Bu dönemde oluşan herhangi bir saplanma, yetişkinlik döneminde farklı kişilik problemlerine neden olabilmektedir (Aydın, 2010). Bu dönemin öncelikli amacı, ergen bireylerin ailelerine olan bağımlılıklarından çıkarak ailesinin dışından olan karşı cins ile ilişki kurmayı öğrenmesidir (Geçtan, 2004).

Bu dönemde toplum tarafından onaylanan değer yargılarına uyum sağlamak ergen için önemli bir çaba gerektirir. Ergen, aynı anda hem yetişkin erkeğe ve ya kadına yönelik beden özelliklerini edinirken hem de toplumca beklenen kadın-erkek rollerini benimsemeye çalışır (Geçtan, 2004).

2.1.3.3. Erik Erikson'un Psikososyal Kuramı

Erik Homburger Erikson tarafından ortaya konulmuş bir kuramdır. Erikson, kültüre ve sosyal yaşama dair olan anne-baba, arkadaşlar ile öğretmenler gibi etmenlerin gelişim sürecinde daha fazla etkili olduğu görüşünü savunmaktadır (Erden, Akman, 2004). Erikson'un ortaya koyduğu psikososyal gelişim evreleri sırasıyla şu şekildedir (Arslan, 2008):

1. Güven duygusuna karşılık güvensizlik evresi (0 - 1)
2. Özerkliğe karşı utanç ile kuşku evresi (1 - 3)
3. Girişimciliğe karşılık suçluluk duygusu evresi (3 - 6)
4. Başarıya karşılık aşağılık duygusu evresi (6 - 12)
5. Kimliğe karşılık rol karmaşası evresi (12 - 18)
6. Yakınlığa karşılık yalıtılmışlık evresi (18 - 30)
7. Üretkenliğe karşılık durağanlık evresi (30 - 60)
8. Benlik bütünlüğüne karşılık umutsuzluk evresi (60 - 65)

Erikson'un gelişim basamaklarından kimliğe karşılık rol karmaşası evresi ergenlik dönemine denk gelmektedir. Erikson'a göre ergenlik dönemi her zaman fırtınalı ya da zorlu olmak zorunda değildir. Bu dönemdeki en önemli değişiklik "kimlik krizi" ve ya "kimliksel karışıklık" olarak isimlendirilen değişimdir (Kulaksızoğlu, 1999). Bu dönemde ergen birey, "Ben kimim?" sorusunun cevabını aramaktadır. Çocuk mudur yetişkin midir? Bu ikilem arasında cevap bulmak için uğraşmaktadır.

Kurama göre her evrede bireyin gelişimine katkı sağlayacak psikolojik krizler bulunmaktadır. Kriz, benliğe ait olumlu- olumsuz ögelerin dengede tutulması ile sağlıklı olarak çözümlenmektedir. Sağlıklı çözülen krizler ile birey adım adım yetkinliğe ulaşmakta ve birey sağlıklı kimlik kazanmaktadır (Özgüngör, Acun Kapıkıran, 2011). Ergenlik döneminde birey, ebeveynleri ile olan ilişkileri doğrultusunda kendine ait kimlik edinmektedir. James Marcia, kimliğin dört statüden meydana geldiğini ileri sürmüştür. Bu statüler şu şekildedir (Ömeroğlu, Ulutaş, 2007):

1. *Başarılı Kimlik:* Birey, kimlik bunalımını geçirmiş ve sürecin sonunda anlaşma sağlayabilmiştir.
2. *Moratoryum Kimlik:* Birey, hala kimlik bunalımındadır ve anlaşmaya varamamıştır.
3. *İpotekli Kimlik:* Bireyi, bunalımı yaşamıştır fakat topluma göre hareket etmeye karar vermiştir.
4. *Dağınık Kimlik:* Birey, bunalım yaşamamıştır fakat anlaşamaya da varamamıştır.

2.1.3.4. Öğrenme Kuramı

McCandless'a göre ergenlik döneminde ortaya çıkan duygular ve dürtüler, öğrenmelerden önemli derece etkilenmektedir. Birey kendisini meraklı, seksi, bağımsız ya da saldırgan hissettiğini dile getirirken bu duygu durumlarının hangi niteliklerden meydana geldiğini aslında daha önce öğrenmiştir. Ergenler bu zamana kadar öğrendiği davranışlar ile toplum tarafından istenilen davranışlar arasında farklılıklarla karşılaşınca kendilerini baskı altında hissetmektedirler (Kulaksızoğlu, 1999). Çocukluk döneminde ebeveynlere bağımlı olmayı öğrenen ergen birey, bir anda kendisinden bağımsızlığa yönelik davranışlar beklenince kendi içerisinde çatışma yaşamaya başlamakta ve ardından endişe duygusuna kapılmaktadır (Gallatin, 1995).

Diğer bir öğrenme kuramcısı ise Albert Bandura'dır. Bandura, McCandless'ın "ergenlik bunalımlı bir süreçtir" düşüncesine karşı çıkmaktadır. Bunalım geçiren ergeni, yeteri kadar sosyalleşmemiş olarak nitelendirmektedir. Ona göre, ergenlerde görülen saldırgan davranışların sebebi aile tarafından doğru eğitimin verilmemiş olmasıdır (Kulaksızoğlu, 1999).

2.1.3.5. İlişkiler Kuramı

Kuramın öncüsü Harry Stack Sullivandır. Kuramın temelinde bireylerin insan ilişkilerinde göstermiş oldukları davranışlar bulunmaktadır. Sullivan'ın bireylere yönelik tanımlamış olduğu gelişim evreleri şu şekildedir (Geçtan, 2004) :

1. *Bebeklik Dönemi:* Doğum ile konuşmaya başlama arasındaki dönemdir.
2. *Birinci Çocukluk Dönemi:* Net olmayan etkileşimlerin başladığı döneme kadar geçen süreçtir.

3. *İkinci Çocukluk Dönemi:* Akranları ile hemcinsleri arasında yakın ilişkilerin olduğu dönemde kadar geçen süreçtir.

4. *Ergenlik Öncesi Dönem:* Yetişkinliğe ilişkin cinsellik belirtilerinin ve duygusal olarak karşı cinse yönelik duygularının başlamasına kadar geçen süreçtir.

5. *İlk Ergenlik Dönemi:* Cinsel ilişki deneyimleyinceye kadar geçen süreçtir.

6. *İkinci Ergenlik Dönemi:* Karşı cins ile sevgi ilişkisinin başlangıcına kadar geçen süreçtir.

7. *Yetişkinlik Dönemi:* Yaşanılan tecrübeler ile gerçek bir insan olunan evredir.

Sullivan, ergenliği iki süreçte ele almıştır. İlk süreçte, ergen bireyin benliğine cinsel isteklilik egemen olmaktadır. Birey, karşı cins ile ilgili duygularla doludur ve doyumu sağlayacak davranışların gerçekleşmesi ile bu durum son bulmaktadır. İkinci süreçte, birey sorumluluk ve görevler edinmeye başlamakta, benlik tutarlı hale gelmekte ve anksiyeteye yönelik direnç gelişmektedir (Geçtan, 2004). Sullivan'a göre, "ergenlik dönemi" ergen ne şekilde davranırsa davransın sonucunda cehennem hayatına benzeyecektir (Kulaksızoğlu, 1999).

2.1.3.6. Bilişsel Kuram

Kuram, Jean Piaget tarafından ortaya konulmuştur (Ahioğlu-Lindberg, 2011). Kuram, bütün bireylerin aynı gelişimsel süreçlerden geçtiğini kabul eder. Piaget'nin ortaya koyduğu gelişim dönemleri Tablo 2'de özetlenmiştir (Aydın, 2010).

Tablo 2: Piaget'in Bilişsel Gelişimi Evreleri

Duyuşsal Motor Dönemi **0-2 Yaş**	• Bu dönemde bebek, dünyayı kendisine göre yapılandırır. • Dönemin başlangıç evresinde hareketler refleksler ile sınırlıdır.
İşlem Öncesi Dönem **2-7 Yaş**	• Tek boyutlu bir düşünme sistemi vardır. • Kelimeler ve imgeler mevcuttur.
Somut İşlemler Dönemi **7-11 Yaş**	• Bilgiler, sistem bir şekilde işlenebilir. • Akıl yürütme işlemi, duyu organların yardımı ile algılanan alanlar içerisinde gerçekleşir.

Soyut İşlemler Dönemi **11 yaş ve üzeri**	• Düşünceler ile akıl yürütme işlemi, somutun ötesine geçer. • Soyut ve varsayımsal akıl yürütme gelişir (Steinberg, 2005). • Hipotezler kurarak mantıklı sonuçlar elde edebilir.

Aydın, Betül. 2010. **Çocuk ve Ergen Psikolojisi.** 3. bs. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Ergenlik dönemi, bu kuramda soyut işlemler döneminde yer almaktadır (Dinçel, 2006). Bu dönemde, ergenlerde "yetişkin bireyler beni anlamıyor" ve "ben her şeyin üstesinden gelebilirim, bir şeyler olmaz" şeklinde yoğun bir benmerkezci düşünce biçimi görülmektedir. Örneğin, soğuk havalarda montsuz gezebilir ya da hız sınırını aşacak şekilde araba kullanabilmektedir (Erden, Akman, 2004).

2.1.3.7. Antropoloji Kuramı

Margaret Mead, kuramın önde gelen isimlerindendir. Mead, ergenlik döneminin buhranlı bir dönem olarak kabul edilmesini sorgulayarak, bu durumun evrenselliği ile alakalı bazı araştırmalar yapmıştır (Ömeroğlu, Ulutaş, 2007). Toplumların kültürlerine göre ergenliğin, fırtınalı bir süreç olup olmayacağının değiştiğini öne sürmektedir (Steinberg, 2005). Bu bağlamda Amerikalı ve Samoalı gençler ile yapılan araştırmalar sonucunda, Amerikalı gençlerin, ergenlik dönemini daha buhranlı olarak geçirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Mead'a göre ise bu durumun sebebi; Samoalı gençlerin cinsellik yaşama konusunda, Amerikalı gençlere göre rahat olması ve gençlik ile gelen cinsel dürtülerle davranışların toplum beklentisi ile çatışmamasıdır. Çatışma yaşamayan gençlerin ise buhranlı bir süreç geçirmediğini öne sürmektedir (Kulaksızoğlu, 1999).

2.1.4. Felsefi Görüşler ile Ergenlik

Yıllar boyunca ergenlik dönemi ile alakalı görüşler ortaya atılmıştır. Ergenlik döneminin tarifi antik yunan filozofu Aristo'ya kadar uzanmaktadır (Abalı, 2004). Aristo, ergenlik dönemini, bireylerim seçimler yapma yeteneklerinin geliştiği dönem olarak nitelendirmektedir. Ona göre ergenler; sabırsız, kontrol yoksunu ve dengesi kişilerdir (Aydın, 2010). Sokrates, genç bireylerin lükse düşkün olduklarını ve kötü

davranımlara sahip olduklarını dile getirirken; Platon, gençlik sürecini ruhsal sarhoşluk şeklinde nitelendirmektedir (Dacey, Travers, 1996).

2.1.5. Ergenlik Dönemi Özellikleri

Ergenlik dönemi, hem bedensel yönden, hem psikolojik yönden birçok değişikliğin meydana geldiği bir dönemdir (Cüceloğlu,2007). Çocukluk çağı tecrübelerinden, biyolojik durumlarından, ilgi alanlarına kadar birçok konuda görülen değişimler, ergen bireyi yetişkinlik sürecine doğru sürüklemektedir (Alabay, 2019). Ergenlik döneminde sosyal yönden, bilişsel yönden, fiziksel ve duygusal yönden hızlı değişimler ortaya çıkmaktadır (Güçray, 2001). Ergenlik dönemi 11-21 yaş arasını kapsamaktadır. Ergenliğin dönemleri Tablo 3'te gösterilmiştir (Teyfur, [25.03.2020]):

Tablo 3: Ergenlik Dönemi Yaş Sınırlamaları

Ergenliğin Dönemleri	Kızlar İçin Yaş Aralıkları	Erkekler İçin Yaş Aralıkları
Ergenliğin Başları	11-14	13-15
Ergenliğin Ortaları	14-16	15-17
Ergenliğin Sonları	16-21	17-21

Teyfur, Ayşegül. [25.03.2020]. Eyvah Çocuğum Değişti. https://www.kirac.k12.tr/medya/akademikbulteneyvahcocugumdegistiaralikortaokul.pdf

2.1.6. Ergenlik Dönemi Evreleri

Ergenlik dönemi erken ergenlik, orta ergenlik ve geç ergenlik olmak üzere 3 evreden oluşmaktadır. Bu evreler Tablo 4'te gösterilmiştir (Derman, 2008):

Tablo 4: Ergenlik Dönemi Evreleri

Erken Ergenlik	• 12-14 yaş arasını kapsayan bu evrede hızla gelişmekte olan fiziksel, duygusal ve davranışsal değişiklikler gözlemlenmektedir.

	• İkincil cinsiyetin özellikleri gelişir. • Ergenlerin en önemli uğraşları bedenleridir
Orta Ergenlik	• 15-18 yaşları arasını kapsayan evredir. • Ebeveynlerden düşünce olarak ayrılma görülmekte ve çatışmalar çıkmaktadır. • Duygusal yönden kendilerini ebeveynlerinden uzak tutma girişimi görülmektedir.
Geç Ergenlik	• 18 yaş civarında başlayarak kimlik duygusunun oluşması ile sona ermektedir. • Ait olma duygusuyla içgörü gelişmektedir. • Geleceğe yönelik ilgi gelişmektedir.

Derman, Orhan . 2008. Ergenlerde Psikososyal Gelişim**. Adolesan Sağlığı II Sempozyum Dizisi No: 63, 27- 28 Mart 2008.** İstanbul: İstanbul Üniversitesi: 13-18.

2.1.7. Ergenlik Dönemi Genel Hedefleri

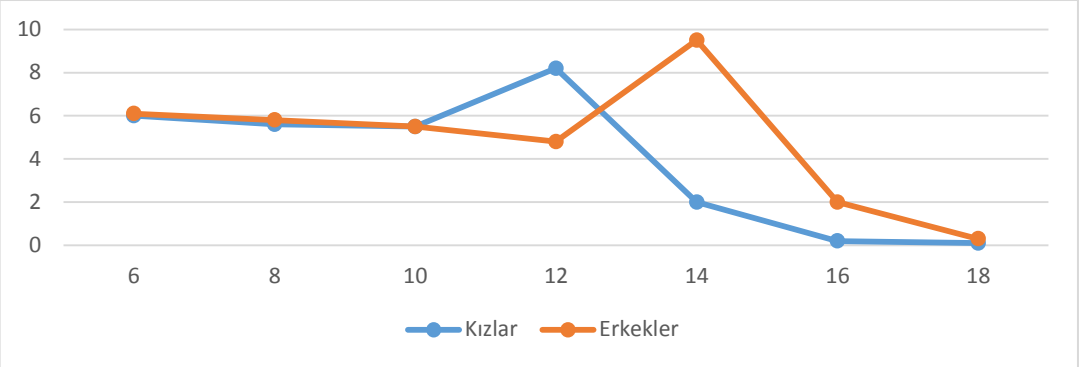
Ergenlik döneminde bireyden beklenen hedefler aşağıda maddeler halinde belirtilmiştir (Yavuzer, 2005):

1. Kendisine özel kimlik oluşturma.
2. Kendisini motive edebilme.
3. Kendine ait değer yargılarını oluşturma.
4. Öz-denetim geliştirme.
5. Cinsel yönden kimlik kazanma.
6. Zihinsel becerilerde gelişme.
7. Sağlıklı İlişkiler kurabilme.
8. Duygu ve fikirlerini anlayıp, paylaşabilme.

2.1.8. Ergenlik ve Fiziksel Gelişim

Ergenlik döneminde hızlı bedensel değişimler görülmektedir. Bu değişimler, erkeklerde testosteron, kızlarda östrojen salgılarının yoğun miktarda üretilmesi ile başlamaktadır (Cüceloğlu, 2007). Bu dönemde en çok dikkat çeken değişimler boy ve kilo artışıdır. Fiziksel olarak büyüme durumları erkeklere oranla kızlarda iki yıl önce başlamaktadır (Aydın, 2010). Kızlarda ergenlik dönemine giriş yaşı 11-13 iken erkeklerde 13-15 yaşları arasındadır (Erden, Akman, 2004). Kızlar, ergenliğe

erkeklerden önce girdiği için sürecin başında boy ve kilo olarak erkekleri geçmektedirler. Fakat 16 yaş civarına gelindiğinde durum tersine dönmektedir. Şekil 1'de bu durum gösterilmiştir (Erden, Akman, 2004).

Şekil 1: Ergenlik Dönemindeki Boy Artışı

Erden, Münire, Yasemin Akman. 2004. **Gelişim ve Öğrenme.** 13. bs. Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Ergenlerde fiziksel değişim sürecinde öncelikle eller ve ayaklar büyümektedir. Bu büyümeyi kollar ile bacaklar izlerken, gövde ise büyümede en ağır ilerleyen kısımdır (Ömeroğlu, Ulutaş, 2007). Büyüme ve gelişim; kalıtım, beslenme ve hormonlar gibi etmenlerden etkilenmektedir. Kalıtımsal açıdan; bakıldığında bireylerin boyları, ebeveynlerinin boyları ile yüksek oranda uygunluk gösterirken, hormonal açıdan bakıldığında; tiroid hormonunun büyümeye katkı sağladığı, hipofiz hormonunun ise boy büyümesine katkı sağladığı bilinmektedir. Yeterli ve sağlıklı beslenme görülmeyen ergenlerde, büyüme ve gelişmede duraksamalar görülmektedir (Kulaksızoğlu, 1999).

Ergenlik döneminde erken ya da geç olgunlaşma beraberinde bazı sorunlar da getirmektedir. Yaşıtlarına göre geç olgunlaşan erkekler, kalabalık ortamlarda diğerlerine oranla daha fazla dikkat çekmektedirler. Erkekler açısından tüysüz olmak, çelimsiz olmak ya da kısa olmak onlar için sıkıntılı bir durumdur. Çünkü erkekler için popüler olma açısından atletik vücuda sahip olmak önemlidir (Gül, Güneş, 2009). Erken olgunlaşan kızların, yaşıtlarına oranla daha çekingen oldukları görülmektedir (Erden, Akman, 2004).

Beden imajı ergenler için son derece önemlidir. Bu süreç, bedensel açıdan ergenler için sıkıntılı olabilmektedir. Yüzlerde ortaya çıkan sivilceler önemli sorun haline

gelmektedir. Yine bu dönemde bedendeki büyümenin getirmiş olduğu sakarlıklar görülmektedir (Kulaksızoğlu, 1999). Bu dönemde kızlarda görülen değişimler Tablo 5'te geç ve erken olgunlaşma zamanları göz önüne alınarak verilmiştir (Craig, Baucum 1999):

Tablo 5: Ergenlik Döneminde Kızlarda Görülen Fiziksel Değişimler

Özellikler	**İlk Kez Görülme Zamanı**
Göğüslerin büyümesi	8-13 yaşlar arası
Cinsel bölgelerde kıllanma	8-14 yaşlar arası
Beden büyümesi	9-14 yaşlar arası
Menstruasyon	10-16 yaşlar arası
Koltuk altında kıllanma	Cinsel bölgede oluşan kıllanmadan yaklaşık olarak 2 yıl sonrası
Yağ ile ter bezlerindeki salgılarda artış	Koltuk altında oluşan kıllanma ile aynı zamanda

Craig, Grace J. Don Baucum. 1999. **Human Development.** 1. bs. New Jersey: Prentice. Hall.International Limited.

Bu dönemde erkeklerde görülen değişimler ise Tablo 6'te geç ve erken olgunlaşma zamanları göz önüne alınarak verilmiştir (Craig, Baucum, 1999):

Tablo 6: Ergenlik Döneminde Erkeklerde Görülen Fiziksel Değişimler

Özellikler	**İlk Kez Görülme Zamanı**
Testislerde büyüme	10-13,5 yaşlar arası
Cinsel bölgelerde kıllanma	10-15 yaşlar arası
Penisin büyümesi	11-14,5 yaşlar arası

Bedenin büyümesi	10-16 yaşlar arası
Ses yapısında değişiklik	Penis büyümesi ile aynı dönemde
İlk ereksiyon	Penis büyümesinden 1 yıl sonra
Yüz ile koltuk altında tüylenme	Cinsel bölgedeki kıllanmadan 2 yıl sonra
Yağ ile ter bezlerindeki salgılarda artma	Yüz ile koltuk altındaki tüylenme ile aynı dönemde

Craig, Grace J. Don Baucum. 1999. **Human Development.** 1. bs. New Jersey: Prentice. Hall.International Limited.

2.1.9. Ergenlik ve Sosyal Gelişim

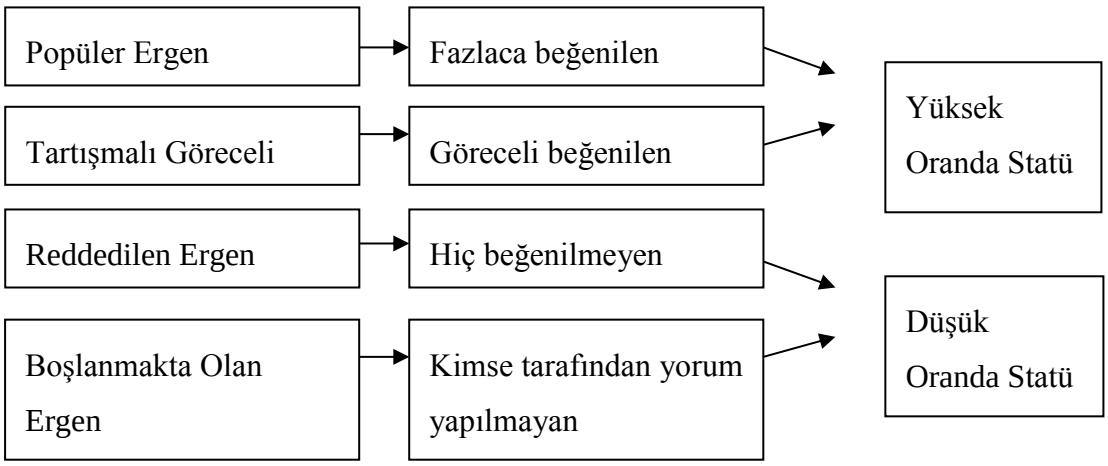
Sosyal gelişim, bireyin içerisinde yaşadığı toplumda kabul görecek şekilde davranış göstermeyi öğrenme sürecidir. Çocukların, gelişimsel dönemde sosyal açıdan ve psikolojik açıdan birçok ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Türü ile birlikte yaşamak, tüm canlılarda olduğu gibi insanlar için de son derece önemlidir. İnsanlar, diğer insanlar ile birlikte yaşam sürmek ve onlarla uyum içerisinde olmak istemektedirler (Kulaksızoğlu, 1999). Sosyalleşme, ömür boyu süren bir durumdur. Havighurst, ergenlik dönemine yönelik sekiz sosyal gelişim görevleri belirlemiştir. Birey, her görevi başarı ile tamamlanmakta ve bir sonraki göreve geçmektedir.

Karşı cins ile kurulan ilişkiler, ebeveyn ile ayrılma - bireyselleşme süreci gibi nedenler ile ergen bireyler bu dönemde zorluklar ve çatışma süreci yaşamaktadır (Akçan Parlaz ve diğ., 2012). Ergenlikte sosyal gelişimler kültürden kültüre değişimler göstermektedir. Bu nedenle inceleme yapılırken genelleme yapılmak istendiğinde toplumu ve kültürü de düşünerek yapmak gerekmektedir (Cüceloğlu, 2007). Ergenlikte sosyal gelişim, aile ilişkileri ve arkadaş ilişkileri olarak incelenmektedir.

2.1.9.1. Ergenler ve Arkadaş İlişkileri

Ergenlik döneminde, yaşadıkları değişimlerden dolayı sıkıntılar yaşayan ergenler, bu durumları paylaşabilecek bir yakın arkadaş ihtiyacı hissetmektedirler. Böylelikle bireyin sosyal çevresi gittikçe genişlemektedir (Ömeroğlu, Ulutaş, 2007).

Bu gelişim döneminde yakın arkadaşlıkların önemi artmakta ve arkadaş grupları ergen bireyin ilgi duyduğu alanlarını ve giyim tarzını etkilemektedir (Derman, 2008). Arkadaş grubu içerisinde kabullenilmeyen çocuk güvensiz ve kırgın kişilik geliştirirken grup içerisinde kabul gören bireyin kendine karşı olan güveni pekişmektedir. Güveni yeterince gelişmeyen ergen, başkalarının onlara yaptığı telkinlere fazlaca açık olmaktadır (Kulaksızoğlu, 1999). Örneğin; rejim yapma. bireyin diğer insanlar tarafından kabul görmesini garantiler, çünkü ergenin düşünce yapısında "eğer kilo verirsem diğer insanlar beni daha fazla kabul edecek" şeklinde mantıkdışı düşünceler bulunmaktadır (Maner, Aydın, 2007). Bu bağlamda erkekler veya kızlar sosyal çevre içerisinde yer bulabilmek ve kendilerini kanıtlayabilmek için dış görünüşlerini kullanmaktadırlar (Sinirlioğulu Ertaş, 2005). Feldman ve Rosenthal (1991), ergenlerin kabul edilme durumlarına göre sosyal ilişkilerini belirtmektedir ve bu durum Şekil 2'de gösterilmiştir:

Şekil 2: Ergenlerde Kabul Edilme Durumları ile Sosyal İlişkiler

Feldman, S. S., & Rosenthal, D. A. 1991. Age Expectations of Behavioural Autonomy in Hong Kong, Australian and American youth: The Influence of Family Variables and Adolescents' Values. **International Journal of Psychology.** c. 26. s. 1 1–23.

Ergenler, dâhil olmak istedikleri grubu seçerken kendileri ile benzerlik gösteren grupları seçmektedirler. Ergenler, arkadaş ilişkileri ile birlikte kendilerini ifade etmeyi ve başkalarının fikirlerine saygılı olmayı öğrenirler fakat aynı süreçte, ebeveynlerin ve diğer yetişkin bireylerin görüşlerini reddetmektedirler (Kulaksızoğlu, 1999).

2.1.9.2. Ergenler ve Aile İlişkileri

Ergen bireyin karakterini, hayata bakış açısını, davranımlarını etkilemede en çok rol oynayan çevre ailedir (Sinirlioğlu Ertaş, 2005). Ergenlik döneminde, ergenler aileden uzaklaşıyor gibi görünseler de yaşadıkları zorlu süreçlerde ailelerine her zaman ihtiyaç duymaktadırlar. Ailelerine karşı her ne kadar itiraz davranışları görülmese de ebeveynlerin öğütleri hatırlanmakta ve bu öğütleri duyma isteği hissetmektedirler (Karakaya, 2018). Benmerkezci düşünceler, okuldaki durumlar ve arkadaşlarla olan iletişim, ebeveynler ile ergenler arasındaki ilişkiyi etkileyen unsurlardandır. Ergenlerin, ebeveynleri ile sağlıklı ilişkiler kurabilmesi son derece önemlidir. Çünkü bu ilişki, ergenin ilerleyen dönemlerdeki sosyal ilişkilerini de etkilemektedir (Aydın, 2010). Ebeveynlerin, çocuklarına yönelik etiketleri, ergenlerin kendilerini algılayış biçimlerinde etkin rol oynamaktadır (Kulaksızoğlu, 1999). Ebeveynler, çocukları için onlara en yakın olan özdeşim modelleridir (Gürsoy, Coşkun, 2006).

2.1.10. Ergenlik ve Bilişsel Gelişim

Piaget, bilişsel gelişimi etkileyen iki öge belirtmektedir. Bunlardan biri biyolojik ögeler, diğeri ise sosyal ögelerdir (Budak, Gençtanırım Kurt, Kula, 2018). Doğumdan itibaren başlayan bilişsel gelişim, organizmanın çevreye uyum sağlamasıdır. Birey bu işlemler ile bilişsel gelişim yönünden dengeye ulaşmaktadır. Fakat ulaşılan denge, sürekli olmamaktadır. Birey, yaşamı boyunca farklı durumlarla karşılaşmakta ve bireyin bilişsel sisteminde dengesizlikler meydana gelmektedir. Piaget'e göre bilişsel gelişim, oluşan bir dengesizlik durumunda yeni bir dengelenme durumuna geçiştir (Ahioğlu Lindberg, 2011). Piaget, bilişsel gelişimi dört döneme ayırmaktadır (Başkale, Bahar, 2008). Bunlar;

1. Duyu-Motor Dönemi
2. İşlem Öncesi Dönem
3. Somut İşlemler Dönemi
4. Soyut İşlemler Dönemi

Ergenlik dönemi, soyut işlemler dönemine denk gelmektedir (Steinberg, 2005). Ömeroğlu ve Ulutaş (2007), soyut işlemler döneminin özelliklerini 6 başlıkta toplamıştır.

1. *Gerçeklikten olasılığa:* Gerçek ile olasılığı birbirinden ayırt edebilme durumudur. Bunun sonucu olarak ergen, 'ben kimim, neyim?' şeklinde sorular ile kendisini sorgulamaktadır (Aydın, 2010).

2. *Sistematiksel Problem Çözme:* Çocuklar deneme- yanılma yöntemiyle sorulara cevaplar ararken, bu dönemdeki bireyler sistemli ve değişik yollardan cevaplar aramaktadırlar (Erden, Akman, 2004).

3. *Hipotez Kurma- Tümden Gelim:* Ergen, hipotezler kurabilmekte, soyut bağlamda düşünceler üretebilmekte, problemlere mantıklı çözümler bulabilmektedir (Aydın, 2010).

4. *Önermeli Düşünme:* Ergenler, kendilerine verilmiş olan önermeler ile alakalı yorumlar yapabilmektedirler (Ömeroğlu, Ulutaş, 2007).

5. *Yeni Olasılıkların Görülmesi:* Ergen, oluşan durumları çoklu bakış açısı ile değerlendirerek sonuca ulaşmaya çalışmaktadır (Ömeroğlu, Ulutaş, 2007).

6. *Ergen Benmerkezciliği:* Bireyin, etrafında yaşanan olayları kendi bakış açısı ile birlikte algılayarak kendine bağlaması ve buna göre değerlendirme yapmasıdır (Aşkun, Çetin, 2017). Düşünceler, genellikle kendileri ile alakalı olmaktadır. Diğer insanların, onlara takıntılı olduğunu düşünmektedirler ve kendilerini sahnede olarak hayal ederek ona göre davranmaktadırlar (Dolgin, 2014).

Soyut işlemler döneminde ergenler, başkalarının gözünden olaylara bakabilmekte, olayların sonuçlarına ilişkin yorumlar yapabilmekte, düşsel dünyayı kavrayabilmektedir. Toplumsal sisteme yönelik ilgisinin artması ile birey, kendi yaşamsal standartlarına eleştirel yaklaşabilmektedir (Gül, 2006). Bu süreçte, ergenlerin kendilerine has olan düşünce yapıları etkin bir şekilde görülür (Taşçı, 2013).

2.1.11. Ergenlik ve Kişilik Gelişimi

Kişilik, bireyin yaşantı içerisinde psikolojik ile sosyal tepkilerinin tamamına verilen isimdir. Kişiliğin adımları yaşamın ilk zamanlarında atılmakta, birey altı yaşına gelince ana hatlar belirmekte, fakat son şeklini alabilmesi ergenlik döneminin sonlarına doğru olmaktadır (Öztürk, 1994). Ergenin kimliği çocukluğundan itibaren

yavaş yavaş oluşmaktadır. Ebeveynlerden aktarılan genlerle birlikte çevreden gelen faktörler, kişiliğin oluşmasında önemli rol oynamaktadır (Özdemir ve diğ., 2012). Bu süreçte ergen, çevresindeki insanlara ait hoşuna giden özellikleri kendisine edinirken, hoşuna gitmeyen özellikleri ise dışlamaktadır (Durmuş, 2005). Bu süreçte ergen, kendisine model seçmiş olduğu ebeveyn, öğretmen gibi yetişkinler tarafından eleştiriye ve yargılamaya maruz kalırsa onlardan uzaklaşarak anlayışlı ve hoşgörülü gruplara yönelmektedir (Erden, Akman, 2004). Kimliğin oluşumunda ergen, kendisine bakış açısı ile diğer kişilerin ona bakış açısı çatışır ise kimlik karmaşaları ile karşılaşabilmektedir (Kulaksızoğlu, 1999). Eğer bu kimlik karmaşaları çözülmez ise bazı sorunlara yol açabilmektedir. Bu sorunlardan bazıları maddeler halinde belirtilmiştir (Aydın, 2010) :

1. Yüksek miktarda kaygı
2. Aşırı gelişen benlik imajı
3. Geçmiş ve şimdiki zaman arasında bağlantı kuramama
4. Kendine güvensizlik

Ergenlik dönemi sonunda sağlıklı bir kişiliğe ulaşabilmek için önceki gelişimsel dönemlerin sağlıklı bir şekilde atlatılmış olması ve yaşadığı çatışmaları çözümlemiş olması gerekmektedir (Taşçı, 2013).

2.1.12. Ergenlik ve Ahlaki Gelişim

Ahlak; toplum içerisindeki bireylerin benimsemiş oldukları, uymakla yükümlü oldukları davranım şekilleri ve kurallarıdır (Taşçı, 2013). Ahlaki gelişimin temelleri yaşamın ilk beş yılında atılmaktadır (Karademir, 2020). Gelişim evrelerinde, bireylerin ahlâk gelişimlerini inceleyen ve yorumlayan birçok kuram geliştirilmiştir. Bu kuramlardan en bilinenleri, Freud'un psikanalitik kuramı, Piaget ve Kohlberg'in ahlâk gelişim kuramlarıdır (Taşçı, 2013).

Freud'a göre, ahlakın gelişimi ödipal çatışmanın çözümlenmesiyle gerçekleşmektedir. Ahlaki gelişim, aile içerisindeki disiplini temel alan süreçtir (Aydın, 2010). Bireyde süperego, önce ailedeki sonra toplumdaki yasak ile kuralların içselleşmesiyle oluşma sürecine girerek oluşumunu tamamlamaktadır (Erden, Akman, 2004).

Piaget'e göre, bireylerin ahlaki gelişimi zamanla değişen düşünce şekli ve sosyal tecrübelerinin karşılıklı etkileşimi ile oluşmaktadır. Ahlaki gelişim; ahlaki gerçekçilik ile ahlaki görecelik olarak iki evreden oluşmaktadır. Ahlaki gerçeklikte; çocuk, kuralları somut olarak algılamaktadır. Yani ona göre yanlışlıkla beş tabak kırmış olan kişi, kasıtlı şekilde bir tabak kırmış kişiye göre daha suçludur (Ömeroğlu, Ulutaş, 2007). Yaş büyüdükçe ahlaki değerlerde değişimler görülmektedir (Kulaksızoğlu, 1999). Ahlaki görecelikte bu süreçte devreye girmektedir ve ahlaki gerçekliğin tam tersidir. Birey, sonuca değil niyete odaklanmaktadır (Erden, Akman, 2004).

Kohlberg'e göre, bireyler ahlaki açıdan gelişim içerisindedir ve bu gelişme, yaş ile zihnin olgunlaşması ile gerçekleşmektedir (Kulaksızoğlu, 1999). Kohlberg, ahlaki gelişimin aşamalı olduğunu belirterek üç aşamada ele almaktadır (Aydın, 2010). Bu aşamalar Tablo 7'de gösterilmiştir (Craig, Bacum, 1999):

Tablo 7: Kohlberg'in Ahlaki Gelişim Evreleri

Düzey	**Evreler**	**Özellikler**
Gelenek Öncesi	1. Evre	Ceza ile itaat
	2. Evre	Araçsal haz
Geleneksel Düzey	3. Evre	Olumlu ilişkiler kurma
	4. Evre	Otoriteyi sürdürme
Gelenek Ötesi	5. Evre	Toplumsal sözleşme
	6. Evre	Bireysel ilkeler

Craig, Grace J. Don Baucum. 1999. **Human Development.** 1. bs. New Jersey: Prentice Hall.International Limited.

Evreler kısaca aşağıdaki gibi açıklanmaktadır (Ömeroğlu, Ulutaş, 2007):

1. Evre : Birey, ceza almamak için kurallara uyar.
2. Evre : Birey, ödüle ulaşmak için kurallara uyar.
3. Evre : Birey, başkalarından onay alabilmek için kurallara uyar.

4. Evre : Birey, yasal olan cezalardan kurtulmak için kurallara uyar.
5. Evre : Birey, toplumun huzuru için kurallara uyar.
6. Evre : Birey, evrensel olarak ahlaki ilkelere uyar.

Kohlberg, 16–25 yaşındaki bireyler ile yapmış olduğu çalışmalarda ergenlik dönemindeki bireylerin ahlak yargılarında göstermiş oldukları iniş-çıkışlar üzerine eğilmiştir. Yetişkinlik sürecinde de ahlaki yargının farklılık gösterdiğini fark eden Kohlberg, değişimlerin 25 yaşla sınırlı kalmadığını belirtmekte fakat bu durumun gelişim kavramı ile açıklanamayacağını öne sürmektedir (Çileli, 1968)

Ahlaki değerler gelişimi ile aile tutumları arasında bağlantı bulunmaktadır. Aile ilişkilerinde değer gören ve sevgi içerisinde yetişen bireylerin, kendilerine daha çok güvenen, ahlaki olgunluğa ulaşan bireyler olduğu, sürekli cezaya ve yargılama ile yetişen bireylerin ahlaki olgunluğa tam olarak ulaşamayan kişiler olduğu görülmektedir (Semerci, 2007).

2.1.13. Ergenlik ve Cinsel Gelişim

Cinsellik, insan yaşamındaki gelişimin önemli parçalarından biridir. Yaşam boyu gelişimi devam eden cinsellik, ergenlik döneminde daha da önem kazanmaktadır (Yavuzer, 2005). Ergenlik çağı öncesinde bireylerde, karşı cinse yönelik cinsel ilgiler, kadınsı ya da erkeksi tavır geliştirme şeklinde davranışlar görülebilmektedir (Kulaksızoğlu, 1999). Erkeklerde cinsel gelişimin ilk belirtisi testislerde görülen büyümedir. Kızlarda ise cinsel gelişim ilk belirtisi memelerde görülen büyümedir (Akçan Parlaz ve diğ., 2012). Bedende başlayan değişimler ile ortaya çıkmış olan yeni duygular ve dürtüler ergen bireyi çoğu zaman aniden yakalamaktadır (Erdoğan, 1990). Ergenlerde cinsel olgunluk sürecinin başlaması iki türlü olarak incelenir. Birincil cinsiyet değişimleri, üreme organlarında meydana gelen değişimlerdir. İkincil cinsiyet değişimleri ise ergenlerin bedenlerinde meydana gelen değişimlerdir (Dinçel, 2006).

Bu bağlamda biyolojik olan cinsel gelişmelerin yanında; kız ergenlerde adet görme, göğüslerde büyüme ve kalçalarda genişleme; erkek ergenlerde ise seste kalınlaşma, bıyıklarda ve sakallarda büyüme gibi cinsel yönden fizyolojik gelişimler de görülmektedir (Koç, 2004)

Ergen birey, gelişen cinsel duyguları ile cinsel deneyimlerde bulunma isteği içerisinde olabilmektedir. Mastürbasyon ve cinsel uyarım şeklide kendini tatmin edici yollara girebilmekte (Ömeroğlu, Ulutaş, 2007) ve bu yollar ile birlikte suçluluk duygusu da yaşamaya başlamaktadır. Bu süreçte, ergen bireylerin hemcinsleri ile kurmuş oldukları arkadaşlıklar, yaşadığı duyguları paylaşabilmeleri açısından onlara yardımcı olmaktadır (Özbay, Öztürk, 1992). Karşı cins ile kurulan yakan ilişkiler de bu dönem de önemli rol oynamakta ve karşı cins tarafından beğenilme, ergenin kendisine olan güvenini arttırmaktadır (Ömeroğlu, Ulutaş, 2007). 18-20 yaşlarında artık her iki cins için de fiziksel ve cinsel gelişim tamamlanmış olmaktadır (Özbay, Öztürk, 1992).

2.1.14. Ergenlik Dönemi ile İlgili Yapılmış Olan Araştırmalar

Literatür incelendiğinde ergenlik dönemi ile ilgili birçok araştırmaya rastlanılmaktadır. İstanbul'da 600 öğrenci ile yapılan çalışmada, akranları tarafından kabul gören bireylerde benlik algısının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Meriç, 1999). Antalya'da 554 lise öğrencisi ile yapılan araştırmada, arkadaş gruplarının desteğini alan ergenlerin, psikotik olarak kabul edilmeyen psikiyatrik bozukluklar göstermesi arasında ters orantılı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Kulaksızoğlu, 1999). ***1***950'li yıllarda Amerika'da yapılan bir araştırmada, kimlik uygusu belirleme bakımından erkek ergenlerin, kız ergenlere göre daha iyi olduğu gözlemlenmiştir (Erden, Akman, 2004). Ankara'da 200 üniversite öğrencisi ile yapılan araştırmada, kız ergenlerin erkek ergenlere oranla benlik açısından daha kontrollü oldukları saptanmıştır (Kulaksızoğlu, 1999). Biehler ve Snowman (2000) yaptıkları çalışmada, erken olgunlaşan erkek ergenlerin, akranları tarafından ilgi ve kabul gördükleri, geç olgunlaşan erkek ergenlerin ise, akranları arasında popüler olmadıkları, kız ergenler açısından bakıldığında ise bu durumun tam tersi olduğu sonucuna ulaşmışlardır. İzmir'de yaşları 17-12 arasındaki 120 kişilik ergen grup ile yapılan araştırmada, bireylerin beden imajı ile benlik saygısı arasında doğru orantılı bir sonuca ulaşılmıştır (Kulaksızoğlu, 1999). Güngör (1989)'ün 1000 lise düzeyindeki öğrenciler ile Ankara'da yapmış olduğu araştırmada, Sosyoekonomik düzey (SED) açısından yüksek olan ergen bireylerin, özsaygı düzeylerinin yüksek olduğu; SED açısından düşük olan ergen bireylerin ise özsaygı düzeylerinin düşük olduğu sonucuna ulaşmıştır. Sivas'ta 597 lise öğrencisi ile yapılan araştırmada, bireylerin akademik başarısının, onların sosyal uyum düzeyi üzerinde etkisinin

yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Akay, 1990). Ankara'da 274 öğrenci ile yapılan araştırmada akademik başarının, sosyal uyuma etkisinin yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Balabanlı, 1990). Hoffman ve Saltztein (1970), 444 öğrenci ile yaptığı araştırmada, ceza ve güç kullanma yöntemleri ile disiplin sağlayan annelerin çocuklarının, ahlaki gelişim yönünden kısırlaştığı görülmüştür. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesinde eğitim gören 465 üniversite son sınıf öğrencilerini kapsayan bir araştırmada, geçmiş dönemlerinde güvenli bağlanma gerçekleştirememiş bireylerin, öfke düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır (İmamoğlu, 2003).

2.2. Anne Baba Tutumları

2.2.1. Aile Nedir?

Türk Dil Kurumu'na göre aile, evlilik durumu ya da kan bağı ile birbirine bağlanan karı- koca, çocuklar ve kardeşler arasındaki ilişkinin oluşturduğu toplum içerisindeki en küçük topluluktur. Aile, bireylerin psikolojik ve fiziksel yönden sağlıklı şekilde gelişebilmesinde önemli rol oynayan birincil ortamdır (Uysal, 2019) ve bireylerin toplumsallaşma sürecinde önemli rol oynamaktadır (Aktaş Özkafacı, 2012). Çünkü aile, çocuğun sosyal deneyimi ilk edindiği yerdir (Şanlı, Öztürk, 2015). Bu nedenle aile, bireyin tüm gelişimsel alanlarına katkı sağladığı gibi ergenlik dönemi gibi önemli bir sürecinin sağlıklı ve başarılı şekilde tamamlanabilmesi için ergen bireylere ciddi destek sağlamaktadır (Kocayörük, 2010).

2.2.2. Aile Çeşitleri

Gerek ülkemizde gerekse diğer ülkelerde en çok gözlenen aile çeşitleri şu şekildedir (Eyce, 2000) :

1. *Çekirdek aile:* Ebeveynler ve evli olmayan çocukların oluşturduğu ev halkıdır.
2. *Geniş aile:* Ebeveynler ve evli olan çocukların, gelinlerin, damatların, torunların oluşturduğu ev halkıdır.
3. *Geçici geniş aile:* Ebeveynler ve onlardan birinin yakınının ya da yakınlarının oluşturduğu ev halkıdır.
4. *Parçalanmış aile:* Ölüm ya da boşanma gibi sebeplerle tek ebeveynin ve çocuklarının oluşturduğu ev halkıdır.

2.2.3. Anne ve Babanın Görevleri

Aile, toplum sisteminin bir öğesidir. Toplum kendi fonksiyonlarını aileler yolu ile yerine getirmektedir. Kaya (1997) ailelerin başlıca görevlerini şu şekilde sıralamıştır:

1. Toplumda birikmiş kültürü yeni olan nesillere aktarma.
2. Çocuklarının fizyolojik, psikolojik açıdan ve sosyal yönden ihtiyaçlarını karşılama.
3. Çocuklarının bakımını, yetişmesini ve eğitimlerini sağlama.
4. Çocuklarını; ailesine, vatanına, milletine ve kendisine faydalı bir birey olacak şekilde yetiştirme,
5. Çocuğun sosyalleşmesine ve kişilik gelişimine destek olma,

2.2.4. Tutum Nedir?

Tutum, insanlara atfedilmiş olan ve kişinin bir obje veya bir durum ile alakalı düşünce, duygulanım ve davranımlarını düzenli bir biçimde oluşturan eğilimidir (Kağıtçıbaşı, 2012). Kişilerin çevrelerine nasıl tepki verecekleri büyük oranda bireylerin tutumları tarafından meydana gelmektedir (Çapri, Çelikkaleli, 2008).

2.2.5. Tutumların Özellikleri

Tutumların belli özellikleri vardır. Bu bağlamda tutumlar:

- Doğuştan gelmez, sonradan öğrenilmektedir.
- Geçici değillerdir, belli bir süre devamlılık göstermektedirler.
- Bir tepki şekli değil, tepki gösterme eğilimidir.
- Olumlu veya olumsuz davranımlara neden olabilmektedirler (Tavşancıl, 2010).
- Güdüleme kuvvetine sahiptirler (Üstüner, 2006).

Ebeveynlerin çocuk yetiştirmeye yönelik tutumları, ailedeki gencin bağımsızlık ya da bağımlılık eğilimi, anne ve babanın ailedeki otoriter ya da demokratik olması şeklindeki tutumlar, tutum ölçekleriyle ölçülebilmektedir (Erözkan, 2014).

2.2.6. Anne Baba Tutumları

Bireyler, doğdukları anda ilk etkileşimi anne ve babaları ile yaşamaktadırlar ve bu etkileşim, bireyin sonraki yaşamını etkilemektedir (Yörükoğlu, 2010). Bu nedenle çocuğun gelişim sürecinde; anne- baba tutumlarının niteliği, ergen bireylerin gelişim alanlarını ve davranış biçimlerini etkileyen en önemli unsurlardan biridir (Öngel Atar ve diğ., 2016). Bu etki, ergenlik döneminin son zamanlarına kadar sürmektedir (Aydın, 2017). Horney'e göre, çocukların kişilik gelişimlerinin sağlıklı olabilmesi için ana koşul, çocuğa anlayış, destek ve sevgi ortamının sağlanmasıdır. Çocuk yalnızca bu şekilde bir ortamda, tamamlaması gereken dönemleri tamamlayarak kendisini geliştirmekte ve zamanı geldiğinde anne- babasından koparak geniş toplumsal grupta yerini almaktadır (Geçtan, 2000). Anne babalarından olumsuz tutumlarla karşılaşan çocukların ise benlik gelişimleri olumsuz etkilenmektedir (Erkan, Kaya, 2005). Ebeveynler, kendi değerlerini ve inançlarını aktarabilecekleri çocuk yetiştirme tarzını benimsemektedirler (Sümer, Gündoğdu Aktürk, Helvacı, 2010). Çocuklar, kurmuş oldukları özdeşim ile ebeveynlerinin tutumlarını benimsemekte ve ileri yaşlarında kendileri de ebeveyn oldukları zaman, çocuklarına karşı benzer tutumları göstermektedirler (Şanlı, Öztürk, 2015). Çocukların fiziksel gelişimleri, ebeveynlerin çocuklarının özelliklerine göre vermiş oldukları sorumluluk oranında gerçekleşmektedir (Özyürek, Tezel Şahin, 2012).

2.2.7. Kuramlar ile Anne Baba Tutumları

2.2.7.1. Psikodinamik Model

Psikodinamik model, ebeveynlerin istekleri ve toplum tarafından ortaya konulan beklentiler arasındaki çatışmanın varlığından bahsetmektedir (Darling, Steingberg, 1993). Bireyler arasındaki farklıların sebebini, ergen bireyin cinsel yönden ihtiyaçları ve ailesi ile olan etkileşimine bağlamakta ve bu etkileşimin aynı zamanda ergen bireyin, kişilik gelişimi, psikoseksüel gelişimi ve psikososyal gelişimi üzerinde de etkili olduğunu dile getirmektedir (Anur, 2014). Modele göre; ailelerdeki ebeveyn tutumlarının farklı oluşundan dolayı, çocuklar ve ebeveynler arasındaki duygusal ilişkilerde farklı olmaktadır (Kekeç, 2019). Freud, çocukların sağlıklı gelişimi için psikoseksüel gelişim evrelerinden oral dönemin öneminin üzerinde durmuştur. Bu evrede annesi ile sevecen ve güvenli ilişki yaşamış olan çocuğun, yaşantısı boyunca

çevresindeki insanlar ile benzer ilişki içinde olabilmesi beklenmektedir (Geçtan, 2004).

2.2.7.2. Davranışçı Model

Davranışçı model, pekiştirecin çocuğun gelişimi üzerindeki etkisini ve etkisinin ne şekilde olduğu ile ilgilenmişlerdir (Kekeç, 2019). Çocuğun gelişim sürecindeki bireysel farklılıkların, çocuğun yaşamını sürdürdüğü öğrenme çevresinin farklılıklarını yansıttığını düşündükleri için davranışçılar, ebeveyn tutumlarını çevrenin tanımlanmış biçimi olarak tanımlamaktadırlar (Yılmaz, 2000). Davranışçılara göre, davranışlar tutumlardan daha önemlidir. Bu nedenle de anne-baba tutumlarını gruplandırırken, ebeveynlerin davranışlarını baz almaktadırlar (Darling, Steingberg, 1993). Belirli bir tutum çerçevesinde yetişen çocuk, anne ve babasını gözlemlemekte, onların tutumlarını ve yetiştirme tarzlarını kendisine örnek almaktadır. Bu durumun ilerideki ebeveyn tutumlarını etkileyebileceği söylenmektedir (Senemoğlu, 2002).

2.2.7.3. Baumrind' in Sınıflaması

Baumrind'in çocuk yetiştirme tutumları ile ilgili yapmış olduğu sınıflandırma, bu alana temel olarak öncülük etmiştir. Yapmış olduğu çalışmalar neticesinde ebeveyn tutumlarının, anne- babaların sahip olduğu değer yargılarının, inançlarının ve davranışlarının bütünü olduğunu öne sürmektedir. Bu bağlamda ebeveyn tutumları ile alakalı 4 boyut belirtmiştir. Bu boyutlar sıralı olarak verilmiştir (Baumrind, 1971):

1. *Ebeveyn kontrolü:* Çocukların, anne- baba tarafından belirtilmiş kuralların ne kadarına uymakla yükümlü olduğunu göstermektedir.
2. *Ebeveyn ve çocuk ilişkilerinde açıklık:* Aile içerisinde verilecek olan ortak kararlara, çocukların ne derece dâhil olduğunu, onların düşünce ve fikirlerine saygılı olup olmadıklarını ve koyulan kuralların net şekilde sebep- sonuç ilişkisi ile açıklanıp açıklanmadığını göstermektedir.
3. *Olgunluk beklentisi:* Ebeveynlerin, çocuklarını sosyal yaşamda gelişimsel açıdan her alanda ne kadar teşvik ettiklerini ifade etmektedir.
4. *Bakım- destek:* Ebeveynlerin çocukları ile olan ilişkilerinde ne kadar yakın ve sıcak davranmakta olduklarını göstermektedir.

Baumrind (1980) 4 boyuttan yola çıkarak üç temel ebeveyn tarzı ileri sürmektedir:

1. *Demokratik:* Ebeveynler tarafından konulan kurallara çocukların uymaları beklenmektedir. Demokratik tutumu benimseyen aileler, çocuklarının bağımsız olmalarını destekleyerek çocukları ile sağlıklı iletişim kurmaktadırlar.

2. *Otoriter:* Aile içerisinde olan mutlak kurallara çocukların itaat etmeleri ve otoriteye saygılı olmaları önemlidir. Ebeveynler çocuklarına duyarlı olmadıkları için bu şekilde yetişen çocukların bağımsızlık durumları, sorumluluk ve bilişsel gelişmeleri olumsuz etkilenmektedir.

3. *İzin verici:* Ebeveynler çocuklarına hoşgörülü davranmaktadır. Fakat hoşgörülü davranırken çocuklarının üzerinde kontrollerini sağlama bakımından eksik kalabilmektedirler. Ceza verme yöntemine başvurmazlar. Bu tutum içerisinde yetişen çocuklar dürtü kontrolünde sıkıntı yaşamakta ve bağımsız olmakta güçlük çekmektedirler.

Baumrin'in ebeveyn tutumlarına ilişkin sınıflandırması Tablo 8'de gösterilmiştir (Baumrind, 1971):

Tablo 8: Baumrind'in Ebeveyn Tutumuna İlişkin Sınıflaması

	Kontrol		**Açık İletişim**		**Olgunluk Beklentisi**		**Bakım**	
	Y	D	Y	D	Y	D	Y	D
Otoriter	*			*	*			
Demokratik	*		*		*		*	
İzin Verici		*	*			*	*	

Y= Yüksek D= Düşük

Baumrind, Diana. 1971. Harmonious Parents and Their Presschool Children. **Developmental Psychology.** c.4. s. 1: 99- 102.

2.2.7.4. Adlerci Model

Adler, çocukların kişilik gelişimlerinde anne-baba tutumlarının önemli olduğunu ve tutumların ilerleyen yaşlarda çocukların kişiliklerini belirlemede etkin rol oynadığını ileri sürmektedir (Kekeç, 2019). Sağlıklı bir çocuk yetiştirme süreci için ebeveynlerin çocuklarına karşı sevgi göstermelerinin, çocukların kendilerini

özgüvenli hissedebilmeleri için desteklenmeleri gerektiğinin önemini vurgulamaktadır. Çocuğa gerektiği oranda yardımcı olunması gerekmektedir. Şımartılarak yetiştirilmiş çocuklar, istedikleri her şeyin hemen yapılmasına alışırken, ihmal edilerek yetiştirilmiş çocuklar yaşamı korkutucu bir yer olarak görmekte, katı disiplin ile yetiştirilen çocuklar ise özgürlüğü kazanma dürtüsü içerine girmektedirler (Sharf, 2014).

2.2.7.5. Maccoby ve Martin'in Sınıflandırması

Yılmaz (2000)'ın aktarımına göre; Maccoby ve Martin ebeveyn tutumlarını iki boyutta ve dört tutumda ele almış ve sınıflandırmıştır. Bu sınıflandırma Tablo 9'da gösterilmektedir:

Tablo 9: Maccoby ve Martin'ın İki Boyutlu Bakış Açısı Modeli

		Duyarlılık	
		Yüksek	Düşük
Talepkarlık	Yüksek	Demokratik	Otoriter
	Düşük	İzin Verici (Müsamahakar)	İzin Verici (İhmalkar)

Yılmaz, Ayşen. 2000. Eşler Arasındaki Uyum ve Çocuğun Algıladığı Anne- Baba Tutumu ile Çocukların, Ergenlerin ve Gençlerin Akademik Başarıları ve Benlik Algıları Arasındaki İlişkiler. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tablo 9'da görülen talepkarlık, katı disiplin ve yüksek beklentiyi ifade ederken; duyarlılık, çocuğa destek ve saygılı olmayı ifade etmektedir. Yetiştirme tutumlarında talepkar ve duyarlılık düzeyleri yüksekse demokratik, düşükse izin verici (ihmalkar) ebeveyn tutumlarının etkin olduğu; talepkarlık düzeyi yüksek, duyarlılık düzeyi düşük ise otoriter ebeveyn tutumunun etkin olduğu; talepkarlık düzeyi düşük, duyarlılık düzeyi yüksek ise izin verici (müsamahakar) ebeveyn tutumunun etkin olduğu sonucuna ulaşılmaktadır (Yılmaz, 2000). Ebeveynler bu özellikler bakımından değişiklik göstermektedirler. Kimi ebeveynler çocuklarına yönelik kabul edici davranışlar gösterirken, kimi ebeveynler ise reddedici davranış göstermektedirler (Steinberg, 2005).

2.2.8. Anne Baba Tutum Çeşitleri

2.2.8.1. Demokratik Anne Baba Tutumu

Çocukların, ilerleyen yaşamlarına sağlıklı şekilde ulaşabilmeleri için en ideal tutumdur (Aktaş, 2011). Tutumun temelinde hoşgörülü anlayış ve sevgi duyguları yer almaktadır (Kulaksızoğlu, 1999). Demokratik anne-baba tutumundaki ebeveynler, çocuklarına karşı tutarlı ve güven verici davranışlar sergilemektedirler. Çünkü anne babalar, çocukların belirli bir gelişim kapasitelerinin var olduğunu bilmekte ve çocuklarına, yeteneklerini ortaya koyarak kendilerini gerçekleştirebilmelerine imkan tanımaktadırlar (Sezer, Gündoğdu Aktürk, Helvacı, 2010). Bunu yaparken de çocuğu tamamen denetimsiz bırakmamakla birlikte sadece gereksiz müdahalelerden kaçınmaktadırlar (Sayar Bolelli, 2019). Çocuk tarafından da kabul edilebilecek düzeyde denetime başvururlar ve çocuğa da seçme hakkı veren fırsatlar sunmaktadırlar (Dönmezer, 2009). Çocuğa, yapmış olduğu hatanın sonucunda ceza vermektense hatayı telafi etmenin yollarına dikkat çekerler (Uysal, 2019)

Ebeveynler, çocuklarının birer birey olduğunu kabul ettikleri için onların bağımsız kişilik gelişimlerini desteklemektedirler (Kulaksızoğlu, 1999). Bu doğrultuda çocuklar kendilerini ifade edebilmeleri için teşvik edilmektedirler (Yenigün, 2019) ve sağlıklı bireyler olabilmeleri için imkan sağlanmaktadır (Aydın, 2017). Bu tutum ile yetişen çocukların ilerleyen yaşlarında daha özgüvenli oldukları görülmektedir (Kulaksızoğlu, 1999).

Demokratik ebeveyn tutumu ile yetiştirilen bireyler; bağımsız olarak düşünebilen, özgüveni seviyesi yüksek, yaşantısındaki ilişkilerinde girişken olan, yaratıcı düşünme becerisine sahip, sorumluluk bilinci gelişmiş, sosyal yaşama uyumlu bireyler şeklinde tanımlanmaktadırlar (Yarapsanlı, 2011). Aynı zamanda anne babalar davranışları ve tutumlarıyla birlikte çocuklarına olumlu model olmaktadırlar (Dursun, 2010).

2.2.8.2. Otoriter Anne Baba Tutumu

Otoriter ebeveyn tutumları genellikle, çocuklardaki özerkliğe değer verilmeyen, geleneklerin ve göreneklerin sürdürülmesinin önemli olduğu topluluklarda görülmektedir (Sayar Bolelli, 2019). Otoriter tutumu benimseyen ebeveynler,

çocuklarının gelişimsel düzeylerine, kişilik özelliklerine ve isteklerine dikkat etmeden, kendi istekleri doğrultusunda davranış göstermelerini beklemektedirler (Sezer, Gündoğdu Aktürk, Helvacı, 2010). Çocukla ilgili karar alınırken çocuğa fikri sorulmamakta, karar anne baba tarafından verilmektedir (Özyürek, Tezel Şahin, 2012). Ebeveynler, çocuklarının katı kurallara itaat etmelerini beklerken kurallarda hiçbir esneklik sağlamamaktadırlar (Yenigün, 2019). Bu kurallar doğrultusunda davranmayan çocuk sıklıkla cezalandırılmaktadır (Sezer, Gündoğdu Aktürk, Helvacı, 2010). Ceza verilirken neden ve niçin verildiği açıklanmamaktadır. Bu durum da davranışın tekrarlanmasına sebep olmaktadır (Bozdemir, Gündüz, 2016). Tüm bu cezaların sonucunda ebeveyn istekleri doğrultusunda davranmayan çocuğun kendini suçlu olarak hissetmesi sağlanmaktadır. Dolayısıyla çocuk, sevgi ile kabulü ebeveynlerinin memnuniyetine koşullanmaktadır (Kohn, 2018'den aktaran Sayar Bolelli, 2019). Bununla birlikte, yapılmış olan araştırmalar, otoriter ebeveyn tutumu ve sevgi düzeyinin ters orantılı olduğunu göstermektedir (Kağıtçıbaşı, 2010). Otoriter tutumu benimseyen ebeveynlerin beklenti ve değer yargıları ile çocuk yetiştirme isteği, çocuğun bireysel farklılıklarını görmelerine engel olabileceği gibi, bazı durumlar da fiziksel şiddet boyutuna da sebep olmaktadır(Sayar Bolelli, 2019). Cüceloğlu (2016)'na göre, fiziksel şiddet gören, utandırılan ve sürekli azarlanan çocuklar, ileriki yaşlarda bıkkın, öfkeli, kaygılı ve asık suratlı olmaları muhtemelken, Tuzgöl (2000) de otoriter ebeveyn tutumuna maruz kalan bireylerde saldırgan davranışların görülmekte olduğu belirtmiştir. Dinçer (2008) ise, otoriter tutumun çocuklarda olumsuz kimlik gelişimine sebep olacağını, yoğun suçlama ve cezalar karşında ergende kolay ağlama ve kırılma gibi davranışların görüleceğini dile getirmektedir.

2.2.8.3. İlgisiz Anne Baba Tutumu

Çocuğa karşı ilgisiz davranan, onun duygusal, sosyal ve psikolojik gereksinimlerini görmezden gelen, çocuğa sınırsız hakların tanındığı ilgisiz tutumda, kurallara uymak çocuk için gereksiz görünebilmektedir (Özyürek, Tezel Şahin, 2012). Ebeveynler, çocuğun ihtiyaçlarının farkına varmazlar ve kişisel işleri ile ilgilenerek çocuğu tek başına bırakmaktadırlar. Çocuğun, ailesinin dikkatini çekebilmesi için onları rahatsız etmesi gerekmektedir. Bu durum ise aile içerisinde ebeveyn ile çocuk arasındaki sevgi bağını olumsuz olarak etkilemektedir (Çınar, 2016). İlerleyen zamanlarda bu durum tersine dönmekte ve artık çocuk, aileden uzaklaşarak onlara karşı ilgisiz

olmaktadır (Kaya, Bozaslan, Genç, 2012). Ebeveynler ile çocuklar arasında gözle görülür iletişim sorunları vardır (Uysal, 2019). Hataları sürekli olarak dile getirilen çocuklarda yetersizlik algısı oluşmaya başlamakta ve bunun sonucunda çocuklar; kendilerini ifade edemeyen, öfkeli, benlik saygıları düşük kişiler haline gelebilmektedirler (Yavuz, 1991). Haktanır ve Baran (1998)'a göre, ilgisiz tutum ile yetiştirilmek bireylerde benlik saygısının düşük olmasına neden olmaktadır (Adana, Kutlu, 2009). Aynı zamanda bu tutumu benimseyen ailelerde yetişen çocuklarda, sosyal yönden zayıflık, başkalarına bağlılık, saldırgan davranışlar görülebilmektedir (Yavuzer, 2005).

2.2.8.4. Aşırı Hoşgörülü Anne Baba Tutumu

Çocuklarına karşı hoşgörülü davranmak, anne babalardan beklenilen doğal bir davranıştır. Hoşgörü ile büyüyen çocuklar, kendilerine güvenen, yaratıcı bireyler olarak yetiştirmektedirler (Özyürek, Tezel Şahin, 2012). Aşırı hoşgörülü tutum, çocukların başarılı olmasına odaklanırken yeteneklerinin göz ardı edildiği ebeveyn tutumudur (Kohn, 2018'den aktaran Sayar Bolelli, 2019). Dozunda hoşgörü, çocuğun yaratıcı, özgüvenli, bilişsel ve duygusal yönden gelişmiş bir birey olmasına yardımcı olurken (Dinçer, 2008), dozundan fazla hoşgörü, çocukları bencil bir birey haline getirmektedir. Ev dışındaki çevrelerinde de diğer insanlardan hizmet bekledikleri için sosyal uyum konusunda zorluk yaşamaktadırlar (Aktaş, 2011). Bu tutumun devamı, bireyin duygularını, isteklerini ve dürtülerinin kontrolünü olumsuz şekilde etkiler ve saldırganca davranışlar sergilemesine sebep olabilmektedir. Toplum kurallarına uymada, doğru ile yanlışı ayırt edebilmede zorluk çekmektedirler (Özyürek, Tezel Şahin, 2012).

2.2.8.5. Koruyucu Anne Baba Tutumu

Ebeveynlerin çocuklarına karşı ilgili ve koruyucu olmaları son derece normal olmasına karşın aşırı olan korumacı davranışlar istenmeyen durumlara sebebiyet verebilmektedir (Özyürek, Tezel Şahin, 2012). Ebeveynler, çocuklarını yoğun bir koruma ve denetim altına alarak çocuklarının kendilerine bağımlı olmalarını beklemektedirler. Demokratik tutumun aksine çocuklar bağımsız olacak şekilde hareket edememekte çünkü ebeveynleri her şeyi çocuklarının yerine yapmaktadırlar (Yenigün, 2019). Sürekli olarak korunan çocuklar, bağımsız düşünme becerileri geliştiremedikleri için ebeveynlerinin düşünce ve davranış şekillerini benimsemek

durumunda kalarak kişilerarası ilişkilerinde de düşünce geliştirememektedirler. Böylece diğer insanları düşünmeyen bir kişiye dönüşebilmektedirler (Sayar Bolelli, 2019). Koruyucu ebeveyn tutumu ile yetişen çocukların kendilerine olan inançlarında, özgüvenlerinde düşüklük görülmekte ve dış çevredeki yaşamında denetim odağına bağımlı oldukları için çocuklar, çekingen bir kişilik geliştirmektedirler (Navaro, 1989).

2.2.8.6. Tutarsız Anne Baba Tutumu

Tutarsızlık, ebeveynlerin kararları ile davranışlarının değişiklik göstermesi olabileceği gibi, ebeveynlerin ceza ve eğitimleri arasındaki çatışma da olabilmektedir (Özyürek, Tezel Şahin, 2012). Tutarsız ebeveyn tutumunun benimsendiği ailelerde disiplin vardır fakat ne zaman uygulanacağı belirsizdir. Ebeveynlerin tutumu fazla hoşgörü ya da cezalandırma arasında değişmektedir. Ebeveynler ortak bir kararda buluşamadıkları için bireysel olarak farklı davranışlar sergilemektedirler (Kekeç, 2019). Çocuk, davranışının nasıl bir tepki alacağını bilmemektedir (Yörükoğlu, 2010). Bu nedenle ebeveynlerinin anlık durumlarına uyacak şekilde hareket etmekte ve davranışın doğruluğuna göre değil, cezadan kaçabilecek şekilde davranmaktadır (Kekeç, 2019). Beklenmedik zamanda gelen cezalar, çocuğun başkaldıran bir tavır takınmasına sebep olmaktadır (Yörükoğlu, 2010). Çocuğun sürekli muğlakta bırakılması, kişilik kazanmasını olumsuz olarak etkilemektedir. Olaylar karşısında nasıl davranması gerektiğini bilemeyen çocuk, yaşamının ileriki dönemlerinde duygularını ve davranışlarını uç noktalara yaşayan dengesiz bir kişiliğe bürünebilmektedir (Kaya, Bozaslan, Genç, 2012). Tutarsız ebeveyn tutumu ile yetişmiş olan çocukların, sorumluluk almakta zorlanan, özgüvenleri düşük, hırçın ve değişik duygu durumları yaşayan bireyler olarak yetiştikleri görülmektedir (Sayar Bolelli, 2019).

2.2.8.7. Mükemmeliyetçi Anne Baba Tutumu

Bazı anne babalar, kendi geçmişlerinde ulaşamadıkları hedeflerini, çocukları üzerinden gerçekleştirmek istemekte ve bu doğrultuda çocuklarını yetiştirerek onların gereksinimlerini dikkate almamaktadırlar. Bu tarz anne babaları mutlu etmek zordur. Genellikle başka çocuklar ile kendi çocuklarını kıyaslamaktadırlar (Aydın, 2010). Çocuktan her alanda başarı bekleyerek üzerine ağır yükler bindirmek, çocuğun çocukluğunu yaşamasına engel olmakta ve sevgi- nefret duygularını

karışması ile sağlıksız kişilik gelişimine sebep olmaktadır. Ebeveynlerin bu doyumsuzluğu çocuk tarafından ileriki yaşlarına aktarılmakta ve bunun sonucunda çocuk, doyumsuz bir birey haline gelmektedir (Kaya, Bozaslan, Genç, 2012). Anne babanın yüksek beklentilerini karşılayamayarak onların onayını alamayan ve ailesinin beklediği mükemmelliğe ulaşamayan çocuk zamanla kendine vermiş olduğu değeri yitirmektedir (Geçtan, 2000). Mükemmeliyetçi anne baba tutumu ile yetişen çocuk, başarısızlık durumunda sevilmeyeceklerini; başarı durumunda ise sevileceklerini düşünerek koşullu sevgiye odaklanmaktadır. Genellikle bu çocuklar da ilerleyen yaşamlarında mükemmeliyetçi olmakta ve hataları kabul etmemektedirler. Bu durum sosyal yaşamlarına da etki etmektedir. Herkesten mükemmeli beklemekte ve bekledikleri gerçekleşmeyince mutsuz olmaktadırlar (Öz, 2007).

2.2.8.8. Reddedici Anne Baba Tutumu

Reddedici ebeveyn tutumu, çocuğun bedeni ve ruhsal ihtiyaçlarını gidermeyi sekteye uğratarak düşmanlık içeren duygular beslemek olarak tanımlanabilmektedir (Aktaş, 2011). Ebeveynlerin, sevgilerini göstermemesi, mesafeli davranışları, emirleri ile çocukları yönetmeye çalışmaları, çocukların ebeveynleri tarafından reddedilmemek için onlara karşı sakince ve de edilgen davranışlar sergilerken öte yandan onlara karşı düşmanca duygular geliştirmelerine sebep olmaktadır (Kekeç, 2019).

Bu tutum ile yetişen çocuklar, yardım duygusundan yoksun, gergin, duygusal yükleri olan, diğer insanlara özellikle küçük ve zayıf insanlara karşı düşmanca duygular besleyen bireyler olabilmektedirler (Aktaş, 2011).

2.2.9. Anne Baba Tutumlarını Etkileyen Faktörler

Yaşamın geçmiş yıllarında edinilen deneyimler, günlük yaşamdaki konum, eğitim seviyesi, iş durumu vb. faktörler ebeveynlerin benimsemiş oldukları çocuk yetiştirme tutumlarını şekillendirmektedir.

2.2.9.1. Sosyo- Ekonomik Faktörler

Sosyoekonomik durum, ebeveyn tutumlarını etkilemektedir. Sosyo-ekonomik yönden orta düzeyde olan ebeveynler, çocuklarına yönelik eşitlikçi yaklaşım sergilerken, sosyo- ekonomik yönden düşük düzeyde olan ebeveynler otoriter yaklaşım (Kekeç, 2019) , sosyo- ekonomik yüksek düzeyde olan aileler sıcak ve

çocuklarının yaşamlarına dâhil olmayan, sınır koymayan yaklaşım sergilemektedirler (Bornstein, Zlotnik, 2008). Ekonomik sıkıntılar sebebi ile yaşanan psikolojik stres ve gerginlik gibi etmenlerin, çocuğa karşı kötü davranışa sebep olduğu görülmektedir (Yılmaz, 2004). Aileler ile ilgili yapılmış olan çalışmalar incelendiğinde sosyo-ekonomik düzeyin ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarını etkilediği görülmektedir (Baykan, 2014).

2.2.9.2. Ebeveynlerin Yetiştirilme Tarzı

Ebeveyn etkisi, tutumların oluşmasında önemli bir rol oynamaktadır. Çocukluk döneminde anne ve baba ile özdeşim kurulmakta (Şanlı, Öztürk, 2015) ve onların yetiştirme tutumları model alınmaktadır (Özyürek, Tezel Şahin, 2012). Çocuğu merkeze alan aileler, çocuğun istekleri doğrultusunda kendi çocukluk zamanlarında ulaşamadıkları isteklerini hatırlamakta ve çocuklarının isteklerini yerine getirmek için çaba sarf etmektedirler. Tam tersi olarak, bazı ebeveynler de geçmiş dönemlerinde yaşadıkları olumsuzlukları, başkalarının da yaşaması gerektiğini düşünmekte ve çocuklarına bu şekilde tutum sergilemektedirler (Baykan, 2014).

2.2.9.3. Anne Babanın Eğitim Düzeyi

Ebeveynlerin çocuklara karşı tutumlarının kaynağı eğitim düzeyleriyle ilgilidir. Ülkemizde eğitim seviyesi düşük olan ebeveynlerin, çocuk yetiştirme konusundaki bilgilerinin ise yetersiz olduğu görülmektedir (Sezer, Oğuz, 2010). Yapılan çalışmalarda, eğitim düzeyi arttıkça ebeveynlerin, çocuklarına karşı demokratik tutum sergiledikleri (Tezel Şahin, Özyürek 2008) ve disiplin yerine destekleyici oldukları görülmektedir (Bornstein, Zlotnik 2008). Eğitim seviyesi düşük olan ebeveynlerde ise yoğun olarak otoriter ebeveyn tutumunu sergiledikleri (Gülkaya, 2018) ve disiplin için fiziksel cezaya başvurdukları görülmektedir (Bornstein, Zlotnik 2008).

2.2.9.4. Anne Babanın Çalışma Durumu

İş hayatında çalışan ebeveynlerin, çalışmayan ebeveynlere oranla daha demokratik oldukları söylenmektedir. Bu ebeveynlerin çocuklarının, akademik başarıda ve sosyal ilişkilerde daha iyi oldukları görülmektedir (Bornstein, Zlotnik, 2008). Diğer bir yönden iş hayatında olan ebeveynler iş sonrası oluşan yoğunluk nedeniyle

çocuklarına az vakit ayırabilmekte ve bu durum ebeveynlerin aşırı hoşgörülü tutumu benimsemelerine neden olabilmektedir (Yavuzer, 2019).

2.2.9.5. Çocuğun Cinsiyeti

Kültürel açıdan bakıldığında ebeveynler kız ve erkek çocukları arasında tutum değişiklikleri sergileyebilmektedir. Genel olarak kız çocukları otorite ve baskılar ile karşı karşıya kalırken, erkek çocukları serbest ve hoşgörü ile karşılaşmaktadırlar (Yıldız Bıçakçı, 2004).

2.2.9.6. Sosyo- Demografik Faktörler

Yaşanan bölge, inançlar ve değerler, ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarını etkilemektedir. Kırsal kesimde, hoşgörülü yaklaşım, güvenli duygusal bağlanma, saygı ve itaat hâkimdir. Kentsel kesimlerde ise bağlar tehdit altında olabilmektedir (Özyürek, Tezel Şahin, 2012). Yapılan çalışmalarda, kırsal kesimdeki ebeveynlerin daha sert, koruyucu tutumları sergiledikleri; kentsel bölgedeki ebeveynlerin daha demokratik bir tutumu sergiledikleri görülmektedir (Özyürek, Tezel Şahin, 2005).

2.2.9.7. Çocuk Gelişimine İlişkin Bilgi Düzeyi

Ebeveynlerin, çocuklarını doğru şekilde yetiştirebilmeleri için öncelikle onları tanımaları ve sağlıklı iletişim kurabilmeleri gerekmektedir (Özyürek, Tezel Şahin, 2012). Yapılan çalışmalar, çocuk gelişimi ile alakalı bilgi düzeyleri yüksek olan ebeveynlerin daha demokratik tutumları benimsediklerini göstermektedir (Özyürek, Tezel Şahin, 2005).

2.2.10. Anne Baba Tutumları ile İlgili Yapılmış Olan Araştırmalar

Literatür incelendiğinde anne baba tutumları birçok araştırmaya rastlanılmaktadır. Aktaş (2011), benlik saygısı ve ebeveyn tutumları arasındaki ilişkiyi incelemiş olduğu çalışmasında 464 lise öğrencisi ile çalışmış ve araştırma sonucunda kız öğrencilerin algıladığı anne baba tutumunu demokratik olarak belirlerken, erkek öğrencilerin algıladıkları anne baba tutumunu otoriter olarak belirlemiştir. Yapılmış olan başka bir araştırmada ise tam tersi bulgulara ulaşılmıştır. Dokuyan (2016) tarafından yapılmış olan araştırmada kız öğrencilerin algıladığı anne baba tutumları otoriter olarak belirlenirken, erkek öğrencilerin algıladığı anne baba tutumları demokratik olarak belirlenmiştir. 10 yaşındaki 300 çocuk ve anneleri ile yapılan bir

araştırmada, sosyoekonomik seviyesi düşük olan annelerin daha koruyucu tutumu benimsedikleri, daha geçimsiz ve katı disiplin sergiledikleri, iş hayatında olmayan annelerin, iş hayatında olan annelere göre daha katı bir tutum sergiledikleri ve ilköğretim mezunu ebeveynlerin, daha ileri düzeydeki eğitime sahip olan ebeveynlerin katı ve daha az şekilde koruyucu tutumu benimsedikleri görülmüştür (Demiriz, Öğretir 2007). 2005-2006 yıllarında Çukurova Üniversitesinde eğitim görmekte olan 521 üniversite öğrencileri ile yapılan araştırmada, demokratik ebeveyn tutumunu sergileyen ailelerin çocuklarının yalnızlık hislerinin daha düşük olduğu ve sosyal destek sağlamada daha etkin oldukları sonucuna ulaşılmıştır (Çeçen, 2008). Amerika'da 2-6 yaş arasındaki çocukları ve ailelerini kapsayan araştırmada, otoriter ve baskıcı ebeveyn tutumunun görüldüğü ailelerde çocukların kaygı ve korku düzeylerinin yüksek olduğu, demokratik ebeveyn tutumunun görüldüğü ailelerde çocukların özgüven düzeylerinin yüksek olduğu saptanmıştır (Pardeck, Pardeck, 1989). Yıldız ve Erci (2011), 2007- 2008 yıllarında Erzurum'da 15-18 yaş aralığındaki 525 ergen ile yapmış oldukları araştırmada, ilgisiz ve otoriter bir tutum ile yetişmiş olan ergenlerde saldırganlık eğiliminin yüksek olduğu, demokratik tutum ile yetişmiş olan ergenlerin saldırganlık eğiliminin düşük olduğu saptamışlardır. Feldman ve Rosenthal (1991), yaptıkları araştırmada anne baba tutumlarının kültürlere göre değişiklik gösterdiğini görmüşlerdir. 15-18 yaş aralığındaki Avustralya'lı, Amerika'lı ve Hong Kong'lu ergenlerin verdiklere cevaplara göre Amerika'lı ve Avustralya'lı gençlerin daha çok demokratik ebeveyn tutumları ile karşılaştıklarını, Hong Kong'lu gençlerin ise daha çok otoriter ebeveyn tutumları ile karşılaştıklarını gözlemlemişlerdir. Gökçedağ (2001), İzmir'de lise 1. sınıfta eğitim görmekte olan 205 öğrenci ile yapmış olduğu araştırmada, otoriter anne baba tutumu ile karşılaşan öğrencilerin kaygı düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır.

2.3. Duygusal Zekâ

2.3.1. Zekâ Nedir?

Zekâ, insan beyninde bulunan karmaşık bir yetenektir. Zihindeki birçok yeteneğin uyumlu olarak çalışması sonucunda ortaya çıkan yetenekler birleşimidir (Yörükoğlu, 2010). Kulaksızoğlu (1999)'na göre zeka, yeni olan durumlara uyum sağlayabilme becerisidir. Piaget, zekâyı; çevreye uyum, denge hali ve zihinsel işlemler sistemi

olarak tanımlamaktadır (Kılıçarslan, 2010). Gardner (1993), zekânın sekiz bağımsız bileşeni olduğunu öne sürerek sekiz zekâ türünden bahsetmiştir:

1. Sözel / Dilsel zekâ
2. Mantıksal / Matematiksel zekâ
3. Görsel / Uzamsal zekâ
4. Bedensel / Kinestetiksel zekâ
5. Müzikel / Ritimsel zekâsı
6. Sosyal zekâ
7. Öze-dönük zekâ
8. Doğa zekâsı

2.3.2. Duygu Nedir?

Duygu, yoğunluk bakımından az olan ruhsal hallerdir (Kulaksızoğlu, 1999). Türk Dil Kurumu'na göre duygu; belirli olan nesne, olay ya da insanların bireylerin iç dünyasında uyandırmış olduğu izlenimdir.

Duygular; iyi kararlar verebilmeye, bireyin sınırlar kurabilmesine, insanların birbirlerine bağlanmasına, beden dili ile iletişim kurulmasına yardımcı olmaktadır (Kılıçarslan, 2010). İnsan yaşamı boyunca var olan duyguların, üç ana görevi bulunmaktadır (Durmuşoğlu Saltalı, 2010) :

1. *Biyolojik:* Duygular, hisler ve hareketler arasında yüz ifadelerinin yardımı ile bağlantı kurmaya yardımcı olmaktadır.
2. *İletişimsel:* Bireylerin duygularını ifade edebilip, diğer insanların duygularını yorumlayarak sosyal yönden gelişmesine yardımcı olmaktadır.
3. *Güdüsel:* Gelecek dönemlerde uygun tepkiler verebilmemizi sağlayıp bilgilerin öğrenilmesine yardımcı olmaktadır.

2.3.3. Duygusal Zeka Kavramı

Duygusal zekâ (EQ), Amerikan Diyalekt Derneğince 1955 senesinde kabul edilmiş olan bir terimdir (Özdemir, 2003). Duygusal zekâ terimi, çok eski bir kavram değildir. Goleman'ın 1995 senesinde yayınlamış olduğu "Emotional Intelligence"

isimli eseri aracılığıyla topluma kazandırılan bir terimdir. Duygusal zekâ, zekâ kavramının başka bir türüdür (Maboçoğlu, 2006).

Duygusal zekâ ile ilgili birçok tanım bulunmaktadır. Bireyin, kendisini bilerek duygularını tanıyabilmesi ve duygularını sağlıklı şekilde kullanabilmesidir (Maboçoğlu, 2006). Goleman'a göre duygusal zekâ, bireyin kendisinin ve diğer kişilerin duygularının farkına vararak motive olması, duygularını kontrol edebilmesidir (Ergün, 2016). En basit anlatımıyla duygusal zekâ, duyguların akıllı bir şekilde kullanılmasıdır. Duyguları denetleyebilmek, korku, alınganlık, kaygı gibi olumsuz duyguların farkına varıp kontrol altına almak ve onlardan kurtulmak duygusal zekânın temelini oluşturmaktadır (Kılıçarslan, 2010). Duygusal zekâ, doğadaki bilgiyi alabilme, analiz edebilme, duygusal yönden hareket edebilme kapasitesi şeklinde tanımlanabilmektedir (Schilling, 1996). Salovey ve Mayer (1990)'e göre duygusal zekâ, bireyin kendi duyguları ve diğer insanların duygularını izleyip, ayrım yaparak elde etmiş olduğu bilgiler doğrultusunda hareket edebilmesini içeren sosyal zekâ boyutudur. Yeşilyaprak (2001), duygusal zekâyı, kendimizin ve diğer kişilerin duygularını tanıyabilme ve değerlendirebilme, duygulara yönelik bilgileri ve duyguları günlük yaşama yansıtarak uygun tepkiler verme şeklinde tanımlamıştır. 21.yüzyıla kadar duygusal zekâ, önem bakımından bilişsel zekâ kadar değer görmemekteydi. Fakat iki zekâ türünün de ayrı ayrı ele alınmak yerine işbirliği içerisinde ele alındıkları zaman daha işlevsel oldukları dikkatten kaçmamalıdır (Baltaş, 2006'dan aktaran Şahin, 2018). İkisini birbirinden ayrılan özellik ise duygusal zekânın geliştirilebilir ve sürekli değişken olmasıdır (Salovey, Mayer, 1990). Yapılan araştırmalara göre duygusal zekâ düzeyi yüksek olan bireylerin yaşamdan aldıkları doyumların da yüksek olduğu bilinmektedir (İkiz, Kırtıl-Gormez, 2010). Aynı zamanda duygusal zekâ ve mutluluk düzeyi arasında da anlamlı ilişki olduğu görülmektedir (Furnham, Petrides, 2003). Öte yandan yapılan bazı araştırmalara göre duygusal zeka ile klasik zeka arasında ilişkinin az olduğu görülmüştür (Zeng, Miller, 2003).

2.3.4. Duygusal Zekâ Modelleri

2.3.4.1. Mayer ve Salovey Modeli

Mayer ve Salovey; duygusal zekâyı, duyguların aklı temel alarak düşünülmesi yeteneği olarak ele almaktadır (Ergün, 2016) Salovey ve Mayer (1990)'e göre

duygusal zekâ, duyguların anlaşılması, ifade edilmesi ve düzenlenmesi yeteneğidir. Bu modelde duygusal zekâ, sosyal zekânın alt boyutu şeklinde açıklanmakta (Cerit, 2018) ve duygusal zekâ gelişiminin, zeka gelişimine olan katkısı üzerinde durulmaktadır. Her duygunun özel anlamı olduğunu öne sürürülmektedir (Salovey, Mayer, 1990). Mayer ve Salovey modeline göre duygusal zekâ dört boyuttan oluşmaktadır. Bu boyutlar şu şekilde açıklanmıştır:

1. *Duyguları algılamak, değerlendirmek ve ifade etmek:* Bireylerin beden dillerini kullanarak, diğer kişilerin duygularını tanımlayıp, ifade edebilmesidir (Mayer, 2006). Bireyin öfkeli olan iş arkadaşının öfkesini anlayıp, geri çekilebilmesi bu duruma bir örnektir (Ergün, 2016).

2. *Duyguları kullanmak:* Duygular sayesinde etkili ve verimli düşünme gerçekleşmketedir. Bu boyut bireyin problem çözebilme becerisi ile ilişkilidir. Olumlu olan duyguların sürdürülmesini, olumsuz olan duyguların ise yönetilmesi becerilerini kapsamaktadır (Mayer, 2006). Gelecek ile ilgili karar verilme aşamasında kullanılan boyuttur (Ergün, 2016).

3. *Duyguları düşünmek ve anlamak:* Bireyin duygularının farkında olabilmesi ve duygularının kaynağının neler olduğunu anlayabilmesi yeteneğidir (Ergün, 2016). Bu sayede birey, tehlikeleri önceden sezinleme ya da yapıcı durumları görebilme hususunda öngörü sahibi olabilmektedir (Mayer, 2006).

4. *Duyguları yönetmek ve düzenlemek:* Kişisel ve kişilerarası gelişimi sağlayabilmek için duyguların ve duygusal ilişkilerin yönetilebilmesi yeteneğidir (Kılıçarslan, 2010). Birey bu sayede, kendiyle ve diğerleriyle iletişimi sürdürebilir ve yönetebilir hale gelebilmektedir (Mayer, 2006). Örneğin, öfke duygusunu iyi yönetemeyen birey, fazla tepki vermesi sosyal çevreden soyutlanmasına, gerektiğinden az tepki vermesi zamanla sömürülmesine sebep olabilmektedir (Ergün, 2016).

Mayor ve Salovey tarafından belirlenmiş olan bu boyutlar birbirleri ile ilişkilidir. Her boyut, diğeriyle anlamlı bağlantı içermektedir. Bu boyutlar, bireyin öğrenme sayesinde kazanmış olduğu tecrübeleri ve iş yaşamı ile desteklenirse, duygusal zekâ seviyesi yükselebilmektedir (Yeşilyaprak, 2001).

2.3.4.2. Goleman Modeli

Bu model yaşamda başarılı olabilmek için duygusal zekânın önemli bir faktör olduğunu öne sürmektedir (Easton, Martin, Wilson, 2008). Goleman (2000), duygusal zekâ kavramını kişisel yeterlilik ve sosyal yeterlilik olarak iki yeterlilikte ele almaktadır (Altunbaş, 2018). "Kişisel yeterlilik", bireyin var olan potansiyelini aktarabilme miktarını gösterirken, "sosyal yeterlilik", bilişsel unsurlar ile duygusal becerileri içermektedir. Goleman (1996), duygusal zeka seviyesi yüksek olan bireylerin, empati ve umut düzeylerinin yüksek olduğunu öne sürmektedir. Duygusal zekâ düzeyini ölçebilmek için Boyatzis, Goleman ve Rhee (2000), Duygusal Yeterlilik Envanteri'ni geliştirmiştir. Bu ölçek; duygusal zekâyı, kendini değerlendirebilme şeklinde ölçmektedir.

Goleman (1996) duygusal zekâ modelini oluşturan 5 boyutu şu şekilde açıklamaktadır:

1. *Özbilinç:* Bireyin kendisini tanıyabilmesi, kendi duygularının farkında olabilmesi ve bu duyguları doğru olarak değerlendirebilmesidir (Goleman, 1996). Bir duygunun oluşma evresinde fark edilebilmesini içermektedir (Cerit, 2018).
2. *Duyguların kontrolü:* Bireylerin dürtülerini ve isteklerini gerektiği zaman erteleyebilmesi ve yönetebilmesidir. Duyguların ve tepkilerin uygun olarak kontrol edilebilmesini, duygusal öz- denetimi içermektedir (Goleman, 1996).
3. *Motivasyon:* Bireyin, duygularını bir hedef doğrultusunda toparlayabilip harekete geçebilme (Cerit, 2018) ve karşılaşılan engeller karşısında pes etmeme yeteneğidir (Goleman, 1996)
4. *Empati:* Diğer insanların duygularını anlayabilme (Cerit, 2018) ve bu duyguların birbirleriyle olan ilişkileri işlevsel şekilde kullanabilme becerisidir. Empati, kişinin kendisi gibi olmayan diğer insanlar ile yakınlık kurmasına ve uyumlu olabilmesine yardımcı olmaktadır (Goleman, 1996).
5. *Sosyal beceri:* Diğer bireylerin duygularını anlayıp ilişkileri yürütebilme becerisidir (Cerit, 2018). Bu becerisi yüksek olmayan kişiler, sosyal ilişkilerini yürütmekte zorlanabilmektedir (Goleman, 1996).

2.3.4.3. Reuven Bar- On Modeli

Bar-On, duygusal zekâ ile ilgili ilk çalışmalarını 1980'li yıllarda gerçekleştirmeye başlamış ve duygusal zekâ kavramını tanımlarken "duygu katsayısı" terimini ilk kez

kullanmıştır (Yurdakavuştu, 2012). Reuven Bar-on'a göre duygusal zekâ, bireyin çevresindeki kişilerin beklentilerini ve isteklerini yönetebilmesini için gerekli olan sosyal, duygusal ve bireysel yeteneklerin toplamıdır (Bar-On, 1997'den Aktaran Şahin, 2018). Karma bir modeldir (Kılıçarslan, 2010). Bar-On modelinde bu yeteneklerin birbirleri ile ilişkisinin bireyin yaşamına olan etkileri tanımlanmaktadır (Cerit, 2018).

Stein ve Book (2003)'a göre Reuven Baron, duygusal zekâyı beş modelle ele almaktadır:

1. *Kişisel beceriler:* Bireyin, kendisini iyi tanıması, duygularını ifade edebilmesi, yetenekleri ve kişisel özellikleridir (Şahin, 2018). Alt boyutları; farkındalık, özgüven, özsaygı, bağımsızlık ve kendini gerçekleştirmedir (Altunbaş, 2018).

a) Farkındalık: Duyguların farkında olmaktır.

b) Özgüven: Duygu ve düşünceleri net olarak ifade edip arkasında durabilmektir.

c) Özsaygı: Bireyin, kendisini hataları ile kabul edebilmesidir.

d) Bağımsızlık: Bireyin kendisini kontrol edebilip, yeterli hale gelebilmesidir.

e) Kendini gerçekleştirme: Kişinin, potansiyelinin farkında olarak, hem iş hem de özel yaşamındaki başarı derecesinden memnun olmasıdır (Tufan, 2011).

2. *Kişiler arası beceriler:* Diğer kişilerin duygularının farkına varabilme ve karşılıklı iletişim içerisinde bu bilgileri kullanabilmektir (Şahin, 2018). Alt boyutları; empati, sosyal sorumluluk ve kişiler arası ilişkilerdir (Altunbaş, 2018).

a) Empati: Diğer bireylerin düşünce ve duygularını anlayıp, kendini onların yerine koyabilme becerisidir.

b) Sosyal sorumluluk: Sosyal bir ortamda katılımcı ya da paylaşımcı tutum sergilemektir.

c) Kişiler arası ilişkiler: Bireyin ilişki kurabilme ve sürdürebilme becerisidir (Tufan, 2011).

3. *Uyum sağlama:* Kişiler arası sorunları uygun olarak çözümleyebilme ve duyguları doğru bir şekilde değerlendirebilmektir (Altunbaş, 2018). Alt boyutları; esneklik, gerçeklik ve problem çözmedir (Şahin, 2018).

a) Esneklik: Duyguları ve düşünceleri değişmekte olan durumlara göre uyarlama becerisidir.

b) Gerçekçilik: Olayların, görülmek istendiği şekilde değil, var olduğu şekilde görülmesidir.

c) Problem çözme: Sorunların belirlenip, bu doğrultuda çözüme kavuşturulma becerisidir (Tufan, 2011).

4. *Stres yönetimi:* Duyguların kontrol edilerek stresli durumlar ile baş edilebilmeyi içermektedir (Altunbaş, 2018). Alt boyutları; strese tolerans ve tepki kontrolüdür (Şahin, 2018).

a) Strese tolerans: Karmaşık durumlar karşısında sakinliği korumak ve bu sayede stresli durumların üzerinden gelmektir.

b) Tepki kontrolü: Aniden oluşan tepkileri kontrol edebilmektir (Tufan, 2011).

5. *Genel ruh durumu:* Bireyin kendisine ve diğer inşalara karşı iyimser ve olumlu duygular hissetmesidir. Alt boyutları; mutluluk ve iyimserliktir (Altunbaş, 2018).

a) Mutluluk: Bireyin, yaşamdan keyif alması, kendisini ve başkalarını oldukları gibi kabul etmesidir.

b) İyimserlik: Olumlu ruh hali içerisinde olarak, bu ruh halini korumaktır (Tufan, 2011).

2.3.4.4. Cooper Ve Sawaf Modeli

Duygusal zekâ, örgütsel ortam içerisinde incelenmiştir. Model; duygusal zekâyı, duygu gücünü ve hız algısını, insan enerjisi ve ilişkilerinin kaynağı olarak anlama, etkili kullanma ve duyumsama yeteneği olarak tanımlamaktadır (Kılıçarslan, 2010). Cooper ve Sawaf modelinin önemi, işletmeler içerisinde duygusal zekânın önemi ile ilgili bulgular sunmasıdır (Çakar, Arbak, 2004).

Duygusal zekâyı "Dört Köşe Taşı Modeli" olarak 4 boyut şeklinde tanıtmaktadırlar (Cerit, 2018):

1. *Duyguları Öğrenmek:* Duygulara yönelik açık ve yararlı bir sözlük geliştirebilmeyi ve duyguların fark edilmesiyle onlara karşı duyarlı olabilmeyi içermektedir (Ergün, 2016). Alt boyutları; duygusal dürüstlük, duygusal geribildirim, duygusal enerji ve pratik sezgidir (Altunbaş, 2018).

a) Duygusal dürüstlük: Duyguların tarafsız şekilde algılanmasıdır (Tufan, 2011).

b) Duygusal geribildirim: Bir duygunun fark edilip, vermiş olduğu mesajın doğru şekilde algılanmasıdır.

c) Duygusal enerji: Bir durum üzerinde yoğun olarak çalışarak hem duygusal hem zihinsel enerji harcanmasıdır.

d) Pratik sezgi: Bireyin bir düşünce olmadan edinmiş olduğu düşünü ya da yargıdır (Tufan, 2011).

2. *Duygusal zindelik:* Bireylerin güven yetilerini geliştirerek duygularını tanıyabilmesidir. Alt boyutları; esneklik ve yenilenme, yapıcı hoşnutsuzluk, güven çemberi ve öz varlıktır (Altunbaş, 2018).

a) Esneklik ve yenileme: Değişen şartlar karşısında engellere karşı esnek davranabilmektir

b) Yapıcı hoşnutsuzluk: Hoşnut olunmayan bir durumun, olumlu bir duruma dönüştürülebilmesidir.

c) Güven çemberi: Bireyin oluşturmuş olduğu güven alanı, güven çemberi olarak adlandırılır.

d) Öz varlık: Bireyin, duygularının farkına varabilmesi, empati kurabilmesi, sezgileri ve kişisel gücüdür (Tufan, 2011).

3. *Duygusal derinlik:* Duygusal derinlik, gündelik yaşantıları potansiyeller ve amaçlar ile uyumlu bir hale getirir. Bunu da dürüstlük ve sorumluluk ile destekler (Şahin, 2018) Alt boyutları; dürüstlük, adanmışlık, özgün potansiyel ve amaç ve yetki olmadan etkidir (Altunbaş, 2018).

a) Dürüstlük: Dürüstlük ve ahlaki değerlere karşı bağlı olmak, karakter olarak sağlam olmaktır.

b) Adanmışlık: Bireyin bir işi başarabilmek için kendisini adamasıdır.

c) Özgün potansiyel ve amaç: Bireyin sahip olduğu potansiyeldir

d) Yetki olmadan etki: Bireyin otoriteye bağlı kalmadan kendisini yönetebilmesidir (Ergün, 2016).

4. *Duygusal simya:* Sorunlar ve baskılar ile birlikte yaşamak ve fırsatları fark edebilmektir (Şahin, 2018). Alt boyutları; fırsatı sezinlemek, düşünsel zaman değişimi sezgisel akış ve geleceği yaratmaktır (Altunbaş, 2018).

a) Fırsatı sezinlemek: Duygusal zekâ seviyesinin yüksekliği ile var olan kuvvetli sezgiler sayesinde fırsatların çabuk sezinlenebilmesidir.

b) Düşünsel zaman değişimi: Bireyin geçmişi, şimdiki zamanı ve gelecek zamanı isteğine göre kafasında canlandırabilmesidir.

c) Sezgisel akış: İçsel duyguların yol gösterebilmesine izin verebilmektir.

d) Geleceği yaratmak: Bireyin umutsuz gibi görünen bir durum karşısında sezgilerine güvenmesi ve bu sayede durumu düzeltebilmesidir (Tufan, 2011).

2.3.5. Duygusal Zekâ Bileşenleri

Duygusal zekânın genel olarak kabul edilmiş olan bileşenleri şu şekilde sıralanmaktadır (Day, Carroll, 2004) :

1. *Duyguları değerleme ve açıklama:* Bireylerin kendilerinin ve diğer insanların duygularının farkına varabilmesi, değerlendirebilmesi ve açıklayabilmesidir.

2. *Duyguları kullanma:* Duygusal zekânın etkin bir biçimde bilişsel süreçlere olanak vermesi ile ilgili bir boyuttur.

3. *Duygu bilgisi:* Bireylerin duyguların sebep-sonuç ilişkilerinin farkına varabilmesi ve duyguların zaman içerisindeki değişimlerin tahmin edebilmesi ile ilgili bir boyuttur.

4. *Duyguların yönetimi:* Duygu bilgisi olan kişilerin, bu duyguları yönlendirebilmesi ve kontrol edebilmesi ile ilgili bir boyuttur.

2.3.6. Duygusal Zekâya Etki Eden Faktörler

2.3.6.1. Yaş

Duygusal zekâyı etkileyen faktörlerde biri de bireyin yaşıdır. Özellikle ergenlik döneminde birey karışık duygular yaşamakta ve hızlı duygusal değişimler görülmektedir (Köksal, 2003). Duygusal zekânın gelişimi bebeklikten itibaren başlamakta ve ellili yaşlara gelince doruk noktasına ulaşmaktadır (Yurdakavuştu,

2012). Stein (2003)'ın belirtmiş olduğu duygusal zekâ ve yaş arasındaki ilişki Tablo 10'da şu şekilde gösterimiştir:

Tablo 10: Duygusal Zekâ ve Yaş İlişkisi

Yaş Grubu	Ortalama EQ
16-19	95,3
20-29	96,8
30-39	101,8
40-49	102,7
50 ve üzeri	101,5

Stein, Steven J., Howard E. Book. 2003. **EQ: Duygusal Zeka ve Başarının Sırrı.** çev. Müjde Işık. İstanbul: Özgür Yayınları.

2.3.6.2. Cinsiyet

Duygusal zekânın gelişimini etkileyen bir diğer faktör cinsiyettir. Ebeveynlerin, çocuklarını severken cinsiyete göre farklı ses ve kelimeleri kullandıkları görülmektedir (Tuğrul, 1999). Gelişimsel özellikler açısında incelendiğinde, kız çocuklarının erkek çocuklarına oranla dil gelişimi daha hızlı olmaktadır (Küçük, 2016). Bu sayede kızların duygularını açıklama konusunda ve başkalarına karşı duygular anlamında empati kurabilmekte daha iyi oldukları görülmektedir. Erkekler ise bu konuda zorluk çekmektedirler (Yurdakavuştu, 2012). Petrides ve Furnham (2000) yapmış oldukları araştırmada kızların duygusal zekâ düzeylerinin, erkeklere göre daha yüksek olduğunu tespit etmişlerdir. Yine aynı şekilde İşmen (2001)'in gerçekleştirmiş olduğu araştırmada cinsiyete göre duygusal zekânın farklılaştığı, erkeklere göre kızların duygusal zeka düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

2.3.6.3. Aile

Duygusal zekânın gelişimi için çocuğun yetiştirildiği aile ortamı da son derece önemlidir. Ebeveyn davranışları, çocuklar üzerinde derin izler bırakmaktadır. Sıcak ve samimi davranışın aksi şekilde sürekli sert eleştiriye ve cezaya maruz kalmak duygusal gelişimi olumsuz etkiler. İzin verici ebeveyn tutumu, bireyin sağlıklı vicdan gelişimini olumsuz etkilerken; otoriter ebeveyn tutumu duygusal gelişimi engellemektedir (Goleman, 1996).

2.3.6.4. Kültür

İnsanların duyguları ve bu duyguları yaşayış biçimleri kültürel özelliklerden de etkilenmektedir. Duyguların taşımış olduğu önem, kültürler arasında farklılık gösterebilmektedir (Dökmen, 1998). Bireylerin yaşadıkları kültür ile duygularını ifade etme şekilleri arasındaki ilişkiyi görebilmek adına bir araştırma yapılmıştır. Japon ve Amerikan öğrencilerine film izletilmiş ve gizli kamera eşliğinde öğrencilerin vermiş oldukları duygusal tepkiler izlenmiştir. Tüm öğrenciler duygularını net şekilde yaşarken, araştırmacıların gelmesi ile birlikte Japon öğrencilerin duygularını belli etmemeye çalıştıkları görülmüştür (Gordan,2001).

2.3.7. Duygusal Zekâ ile İlgili Yapılmış Olan Araştırmalar

Literatür incelendiğinde duygusal zeka ile ilgili birçok araştırmaya rastlanılmaktadır. Erol (2004)'un 7 İl'de Fen lisesi 9. Sınıf öğrencisi olan 356 üstün yetenekli öğrenci ile yapmış olduğu araştırmada, duygusal zekâ düzeyi yüksek olan öğrencilerin, benlik saygılarının da yüksek olduğu saptanmıştır. Dokuz Eylül, Gazi ve Pamukkale üniversitelerinin resim-iş eğitimi anabilim dalında eğitim görmekte olan 360 öğrenci ile yapılan çalışmalarda duygusal zekâ ve yaratıcılık arasında olumlu bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Bender, 2006). Dicle (2006) tarafından Samsun'da 2004- 2005 yıllarında eğitim görmekte olan 6186 öğrenci ile yapılan araştırmada, duygusal zekâ düzeyleri yüksek olan öğrencilerin sosyal beceri düzeylerinin de yüksek olduğu görülmüştür. Hafızoğlu (2007) tarafından 84 ergen ile yapılmış olan bir araştırmada, duygusal zekâ düzeyi yüksek olan bireylerin, ruhsal uyumsuzluk düzeyinin düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İstanbul Kâğıthane'de 149 kadın ve 80 erkek ile Yozgat Sarıkaya'da 103 kadın ve 134 erkek ile yapılmış olan bir araştırmada, duygusal zekâ düzeyleri yüksek olan evli bireylerin, evlilik doyum düzeylerinin de yüksek olduğu saptanmıştır (Üncü, 2007). Korkmaz (2008), ilköğretim 4. ve 5. Sınıf

öğrencilerinin velileri ile gerçekleştirmiş olduğu araştırmada, yüksek ekonomik düzeyde olan velilerin duygusal zekâ düzeylerinin daha yüksek olduğun sonuca ulaşmıştır. Ciarrochi, Deana ve Anderson (2002), tarafından yapılmış olan bir araştırmada, duygusal zekâ seviyesi yüksek olan bireylerin depresyon, umutsuzluk ve intihar düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. 310 okul yöneticisi birey ile yapılmış olan bir çalışmada, duygusal zekâ düzeyleri yüksek olan yöneticilerin problem çözme becerilerinin de yüksek olduğu saptanmıştır. Aynı zamanda duygusal zekâ ve yöneticilik yapma tecrübesi arasında negatif yönlü bir ilişki görülmüştür (Yerli, 2009).

2.4. Karar

2.4.1. Karar Nedir?

İnsan, belirli bir düşüncesi, aklı ve iradesi olan bir varlıktır. Yaşamı boyunca birçok farklı süreçten geçmekte ve gelişmektedir. Bu yaşam sürecinde karşılaşmış olduğu durumlar beraberinde karar verme davranışını da getirmektedir. Karar verme, zihinsel bir süreç olmak ile birlikte insan yaşamının en önemli becerilerinden biridir (Çoban, Hamamcı, 2006). Psikoloji alanında 1950 yılından önce karar verme ile ilgili çalışmalar yapılmamıştır. Karar verme, matematik ve ekonomi alanlarının konusu iken daha sonra psikoloji alanının da konuları arasına girmiştir (Kaçar, 2008). Yaşantı içerisinde meydana gelen değişimler sonucunda sağlıklı ve hızlı kararlar almak gerekebilmektedir. Bu sebeple kararsızlık, bireylerdeki bilgi eksiliği, kaygılar ve çatışmalar gibi etmenlere bağlı olarak, bireylerin hayatlarında sorunlar teşkil etmektedir (Sarı, 2007).

Karar verme, kavramı incelendiğinde birbirinden farklı cümlelerle tanımlandığı görülmektedir. Kuzgun (2005), karar vermeyi, ihtiyaçların giderilmesine yönelik oluşan yollardan birini seçerek sıkıntıyı çözümleme olarak tanımlamaktadır. Özdemir (2019)'e göre karar verme, bireyler tarafından amaçlarına yönelik olan durumlardan kendisi için uygun olan seçeneğin seçilmesidir. Güçray (2001), karar vermeyi ihtiyaç halinde amaçlar doğrultusunda hareket ederek bilgi elde edilmesi ve bilgiler sonucunda oluşan seçeneklerden en uygununun seçilmesi şeklinde tanımlamaktadır. Balkıs (2006)'a göre ise karar verme, var olan seçenekler içerisinden uygun olanı seçerek belirsizlik ve şüpheleri en aza indirme sürecidir. Saya (2015) karar vermeyi,

ihtiyaçlar doğrultusunda seçeneğe yönelinen bilişsel bir süreç olarak tanımlamaktadır.

2.4.2. Karar Kuramları

Karar verme davranışı temelde Çatışma Kuramına, Fayda Kuramına, Bilişsel Güdü Kuramına ve Sosyal Öğrenme Kuramına Çatışma Kuramına dayanmaktadır (Çolakkadıoğlu, 2003).

2.4.2.1. Sosyal Öğrenme Kuramı

Krumboltz ve diğerleri, karar verme kavramı doğrultusunda bir model geliştirmişlerdir. Geliştirmiş oldukları bu kuramı, kariyer kararlarını taban alarak düzenlemişlerdir (Çolakkadıoğlu, 2003).

Dört etmenin birbiri ile olan etkileşimlerinin sonucunda kariyer kararlarının ortaya çıktığı öne sürülmektedir (Kuzgun, 2009):

1. Kalıtsal Faktörler - Özel Yetenekler
2. Çevre Koşulları ve Olaylar
3. Öğrenme Yaşantıları
4. Performans Becerileri

Genetik faktörler ve özel yetenekler: Doğuştan bireylerde olan eğilimlerdir ve bireyin tercihlerini sınırlandırabilmektedir (Çolakkadıoğlu, 2003). Örneğin müziksel anlamda yetenek, bireydeki genetik potansiyel ve meslek olasılıklarının etkileşimi ile daha elverişli hale gelmektedir (DeLorenzo, 1998).

Çevresel koşullar ve olaylar: Bireyin denetimleyemediği fakat etkilendiği etmenlerdir (Çolakkadıoğlu, 2003). Bireylerin, işverenlerin işe alma durumları gibi çevresel etmenler üzerinde etkileri de bulunmaktadır (DeLorenzo, 1998).

Öğrenme yaşantıları: Öğrenilmiş yaşantılardır (Çolakkadıoğlu, 2003). Öğrenilmiş yaşantılar, gelecek dönemdeki davranış olasılıklarını etkiler ve ardışık pekiştirme ile şekillendirmektedir (Deveci, 2011).

Performans becerileri: Performans standartları, beceriler, zihinsel yetenekler, çalışma alışkanlıkları ve duygusal olan tepkiler bireylerin yeni oluşan problem durumlarında daha dikkatli davranmalarını sağlamaktadır (Çolakkadıoğlu, 2003).

Krumboltz ve arkadaşları, karar verme sürecini basamaklar ile ortaya koymaktadırlar (Kuzgun, 2009):

1. Problemi tanımlamak
2. Eylem planı belirlemek
3. Değerleri açıklamak
4. Seçenekleri tanımak
5. Uygun sonuçlar keşfetmek
6. Seçenekleri elemek

2.4.2.2. Fayda Kuramı

Fayda Kuramı; karar verme ile ilgili ortaya konmuş olan görüşler arasında önemli yere sahiptir. Bireyin, karar vermesi gereken durumlar karşısında kendisine yüksek yarar sağlayan seçeneklere yöneldiğini belirtmektedir (Deveci, 2011). Birey, olası olan sonuçları değerlendirmekte ve amaçları doğrultusunda sonuçlara bazı değerler vermektedir. Bunun sonucunda birey, en çok yüklediği değer ve muhtemel sonuçları dengeleyerek karara varmaktadır (Develioğlu, 2006). Baron (1994), fayda kuramını 3 ana başlık altında toplamaktadır :

1. *"Beklenen Fayda" Teorisi:* Kararın sonucunda ortaya çıkacak olan sonuçların birey adına yararlılık durumu ile alakalıdır.
2. *"Çoklu Yüklenen Fayda" Teorisi:* Farklı olan amaçlardan birine doğru yönelme ile alakalıdır.
3. *Faydacılık:* Bireylerin hedeflediği amaçlarının arasında çatışma olduğu zaman verdiği kararlar ile ilgilidir.

2.4.2.3. Bilişsel Güdü Kuramı

İnsan davranışı, çevresel güdüler ile meydana gelmektedir. Bilişsel görüş davranışları, bireylerin farkına varacakları şekilde hedefleri doğrultusunda ilerlemelerini ele almaktadır. Riskler ve olasılıklar da dâhil edilerek plan yapılmaktadır. Bu doğrultuda hedefe ulaşmak amacıyla yapılacaklar bellidir. Birey, yeni seçenekler denedikçe hedeflerinde de bu yönde değişliğe gidebilmektedir (Atkinson, 2002).

Amaçlı davranış; istenilen hedefin ve bu yolda karşısına çıkabilecek zorlukların belli olduğu davranış türüdür. Engellenme; ulaşılmak istenen hedef ile birey arasında

engeldir. Bu durumda birey yeni bilişsel örgütlenmelere başvurarak engeli ortadan kaldırmaya çalışmaktadır (Atkinson, 2002).

2.4.2.4. Çatışma Kuramı

Janis ve Mann (1977), bireyin karar verme durumunda karar stilleri ve stillere bağlı olacak şekilde bireylerde oluşan özsaygı ile stres seviyesini çatışma kuramıyla açıklamaktadırlar. Karar verme stillerini beş başlık şeklinde açıklamaktadırlar:

1. *"Çatışmasız Bağlılık":* Birey, mevcut olan durumun tehdit içermediğini algılamakta ve kararına bağlı kalmaktadır (Develioğlu, 2006). Stres, en alt düzeyde yaşanabilmektedir (DeLorenzo, 1998).
2. *"Çatışmasız Değişim":* Mevcut durumun devamı risk, değişim risk değil ise alternatifler değerlendirilmekte ve önerilme durumu yüksek olan karar seçilmektedir (Çolakkadıoğlu, 2003).
3. *"Savunucu Kaçınma":* Birey, devamı ya da değişimi risk olan bir durum ile karşı karşıya kaldığında seçim yapma davranışını erteleyerek, sorumluluk alma durumunu başkasına bırakmakta ve gerçekleşme ihtimali düşük seçeneği destekleyerek çatışmadan kaçmaktadır. Karar verme zamanının kısıtlı olması bireyde kaygıya sebep olmaktadır (DeLorenzo, 1998).
4. *"Aşırı Uyarılmışlık Karar Stili":* Zaman bakımından kısıtlılık yaşayan birey çok fazla araştırma yapmadan, en az risk içeren seçeneği tercih etmektedir (Develioğlu, 2006). Kısıtlı zaman sebebi ile bireyler stres yaşayabilmekte ve yanlış kararlar alabilmektedirler (Çolakkadıoğlu, 2003).
5. *"İhtiyatlı Karar Verme Stili":* Birey dikkatli bir şekilde bilgileri toplamakta ve araştırmasını yapmaktadır. Yeterli zaman içerisinde objektif bir şekilde değerlendirmesini yaparak doğru kararı vermeye çalışmaktadır.

Yukarıda belirtilen stiller uyumlu - uyumsuz olarak iki başlıkta toplanmaktadır. İhtiyatlı karar verme stili, uyumlu karar stiliyken; çatışmasız değişim, savunucu kaçınma ve aşırı uyarılmışlık uyumsuz karar stilleridir (Deveci, 2011).

2.4.3. Karar Verme Süreci

Karar verme süreci zihinsel bir süreçtir (Çoban, Hamamcı, 2006). Gündelik yaşamda meydana gelen değişiklikler sebebi ile bireyler hızlı kararlar almak durumunda kalabilmektedirler. Bu sebeple kararsızlık, insanların yaşadıkları çatışmalar, kaygı

durumu, kendilik saygısı gibi değişkenlere bağlı olacak şekilde bireylerin hayatlarında sorun yaratmaktadır (Güçray, 1998).

Karar verme yollarının öğretilme aşamasında psikolojik danışma- rehberlik hizmetlerinin önemli fonksiyonu bulunmaktadır. Bireyler, karar vermekte zorlandıkları dönemlerde rehberlik ihtiyacı hissetmektedirler. Bireyin bu süreçte doğru kararlar alabilmesi, ona doğru karar verme davranışı amacıyla rehberlik uygulanmasına bağlı olmaktadır (Tatlılıoğlu, 2014).

Doğru verilmiş olan kararlar, bireylerin hayatlarında olumlu gelişmeler olmasına neden olurken; doğru verilmeyen kararlar, olumsuz gelişmelere sebep olmaktadır. Günlük yaşamda verilmiş olan kararlar, bireylerin hayatını fazla etkilemeyecek ise bu kararlar düşünülmeden, rastgele alınabilmektedir. Sorunların çözümüne yönelik alınmış olan gerçekçi kararlar, bireyin duymuş olduğu endişe ve kargaşayı azaltarak iyi oluş seviyelerinin yükselmesine neden olmaktadır (Erözkan, 2011).

Erözkan (2011)'a göre karar verme davranışlarının görülebilmesi için öncelikle üç koşulun gerçekleşmesi gerekmektedir:

1. Karar verilmesi gereken bir sorunun olması ve bu sorunun birey tarafınca hissedilmesi,
2. Sorunu giderebilmek için seçeneklerin bulunması,
3. Bireyin, istediği seçeneği seçebilecek özgürlüğünün bulunması,

Bu koşullar altında bireyin karar verebilmesi beklenmektedir (Çoban, Hamamcı, 2006). Karar öncesi dönemde; çatışmadan kaynaklı olan bir kararsızlık durumu mevcuttur (Kaşık, 2009). Birey, çatışmayı yaşamakta ve seçeneklere ulaşmak için aramaya başlamaktadır. Bu süreçte birey, seçenekleri ve olası sonuçları değerlendirmektedir (Tatlılıoğlu, 2014).

Karar döneminde; karar verici; birey karar durumuna sağladığı uyum sonrasında elindeki seçenekleri ideal olan seçenekler ile karşılaştırmakta ve elemelere başlamaktadır (Tatlılıoğlu, 2014). Elemenin sonunda birey, ideal olana en yakın olan seçeneğe yönelerek kararını belirlemektedir (Kaşık, 2009).

Karar verme sonrası dönemde; birey, kararını uygulamakta ve kararın sonuçları hakkında yorumlar yaparak sonuçları değerlendirilmektedir (Kaşık, 2009; Tatlılıoğlu, 2014).

Janis ve Mann (1977) da karar verebilme davranışının oluşumunu yedi basamakta ele almaktadırlar. Bu basamaklar:

1. Problemi tanımlama
2. Seçenekleri oluşturma
3. Olası sonuçları gözden geçirilmesi
4. Veri toplama
5. Verileri değerlendirme
6. Seçenekleri belirleme
7. Kararları uygulamayıp değerlendirmedir

Channing (2000), başarılı bir karar verebilme sürecinin öğelerini şu şekilde sıralamaktadır:

- Problemi tanımlamak
- Hedefleri belirlemek
- Çözüme yönelik alternatifler üretmek
- Olası sonuçlar ile ilgili bilgi toplamak
- Sağlıklı karar verme durumunu engelleyen psikolojik etmenlerin farkına varmak
- Çözüm seçeneklerini değerlendirmek
- Seçeneklerin olumlu - olumsuz taraflarının değerlendirip uygun olanını seçmek
- Seçilmiş olan alternatifi kabullenmek
- Seçimi uygulamak

2.4.4. Karar Verme Stilleri

"Karar verme stili" ifadesi, karar sürecini anlayabilmede temel olan bireysel düşünce pratiklerini ifade etmektedir (Thunholm, 2004). Bireysel özellikler ve değer yükleme şekilleri, bireylerin karar verme stilleri üzerinde etkili olmaktadır (Payne, Bettman, Johnson, 1993). Bireyler, kendi kişilik özelliklerine göre birbirinden farklı karar verme stillerini kullanmaktadırlar. Phillips ve diğerleri (1984)'ne göre, karar verme stili; karar verme durumunda bireylerin benimsemiş oldukları yaklaşım ve davranışlardır (Kaşık, 2009).

Deniz (2004) karar verme durumunda olan bireyler için dört karar verme stili belirlemektedir:

1. *Dikkatli karar stili:* Birey karar verme durumunda öncelikle dikkatli bir şekilde bilgileri aramakta ve seçenekleri özenle değerlendirerek seçimini yapmaktadır.
2. *Kaçıngan karar stili:* Birey, karar verme durumundan kaçmakta ve seçimi başkalarına bırakmaktadır. Bu durumda sorumluluğu bireylere devrederek sorumluluktan kurtulmaktadır.
3. *Erteleyici karar stili:* Birey, karar verme davranışını sebepsiz yere sürekli olarak ertelemekte, geciktirmekte ve süreci uzatmaktadır.
4. *Panik karar stili:* Birey, karar verme durumunda üzerlerinde baskı hissetmektedir. Bu sebeple de acele ve düşüncesizce davranıp çözüme ulaşma eğilimindedir.

Scott ve Bruce (1995)'a göre, karar verme stilleri öğrenilmiş davranışlardır. Karar verme durumunda bilgileri düşünme miktarının, bireylerin stilleri arasındaki farklılıkların sebebi olduğunu düşünülmektedir. Beş karar verme stilini öne sürmektedirler:

1. *Akılcı karar verme:* Bireyin karar durumunda araştırma yaparak en uygun seçeneği seçmesidir. Bu stile sahip olan bireyler, daha dikkatlidirler (Scott, Bruce, 1995).
2. *Sezgisel karar verme:* Bireylerin önsezi ve duygularıyla karar vermiş olmasıdır. Bu stile sahip bireyler, daha hızlı olmaktadırlar.
3. *Bağımlı karar verme:* Bireylerin karar verirken, başkalarının yönlendirmesine bağlı kalmasıdır. Bu stile sahip bireyler, sorumluluklarını diğer insanlara yansıtmaktadırlar.
4. *Kaçıngan karar verme:* Bireyler, karar vermekten kaçma eğilimindedirler. Bu stile sahip bireyler, bu sorumluluktan kaçmaktadırlar (Scott, Bruce, 1995).
5. *Spontan karar verme:* Karar verme durumu söz konusu olduğunda bireyin, o an ki duruma göre karar verilmesidir (Deveci, 2011).

Karar verme stilleri ile alakalı ilk olarak yapılmış sınıflandırmalardan biri Dinklage tarafından ortaya konmuştur. Dinklage tarafından sekiz karar verme stili tanımlanmıştır;

1. *Planlı karar verme stili:* Bireyin, karar verme durumunda belli yöntemler ile elde etmiş olduğu seçenekleri izleyip, imkanlar ile olan dengesine göre uygun olanı seçmesidir (Rubinton, 1980) .

2. *Sezgisel karar verme stili:* Birey, karar verme durumunda güdülerini ve hislerini ön planda tutarak ona göre karar vermektedir (Rubinton, 1980). Bu stili benimseyen bireyler, verdikleri kararın doğruluğundan emin olmaktadırlar (Can, 2009)

3. *Boyun eğici karar verme stili:* Birey, karar verme durumunda başkasının plan ve önerilerine boyun eğmektedir (Rubinton, 1980). Bu stili benimseyen bireyler, kendi görüşlerini ve iradelerini öne süremektedirler (Deveci, 2011).

4. *Kaderci karar verme stili:* Birey, karar vermek yerine, olayları kadere bırakmayı tercih etmekte (Rubinton, 1980) ve çözüm, çevresel olayların akışına bırakılmaktadır (Can, 2009).

5. *İçtepisel karar verme stili:* Birey karar verirken, karşısına çıkan ilk seçeneği tercih etmekte (Rubinton, 1980) ve kararlar ani duygulara dayanmaktadır (Deveci, 2011).

6. *Erteleyici karar verme stili:* Karar vermek zorunda olduğunu bilen birey, kararı vermek yerine ertelemeyi tercih etmekte (Rubinton, 1980) ve problemleri askıya almaktadır (Can, 2009).

7. *Acı verici karar verme stili:* Karar verme durumunda birey, çok fazla araştırma yaparak enerji harcamakta ve sonunda elde ettiği fazla bilgiler altında ezilmektedir (Rubinton, 1980).

8. *Donup kalıcı karar verme stili:* Birey, karar verme konusunda sorumluluğu kabul etmekte fakat sorumluluğun gerektirdiği davranışları yerine getirmemektedir (Rubinton, 1980).

2.4.5. Karar Stratejileri

Bireyler karar verme durumlarında birbirlerinden farklı stratejiler kullanmaktadırlar. Karar verebilme stratejisi, bireylerin karar verme durumunda ne şekilde davranacaklarını belirlemeleri işlemine denmektedir (Ersever, 1996). Bu stratejilerin birbirleri ile kullanılması mümkün olmaktadır. Karar verilme durumlarında kullanılacak olan stratejiler önceden belirlenerek planlı bir şekilde uygulanabileceği gibi, karar durumuyla yüzleşme vaktinde de belirlenebilmektedir (Erözkan, 2011).

Kuzgun (1992)'a göre karar verme stratejilerini belirlerken temel olarak üç boyuttu ele almaktadır:

- Seçenekleri inceleme aşamasında sistemli ve ayrıntılı bir inceleme yapma ya da ani olarak karar vermek.
- Karar verme aşamasında ya kendi isteklerine öncelik tanıma ya da başkalarının önerilerine öncelik tanımak.
- Kararı verildikten sonra karar değiştirmeme ya da sık olarak değiştirmek (Can, 2009).

Kuzgun (1992), bu boyutlar doğrultusunda şu karar stratejilerini belirlemiştir:

1. *İçtepisel:* Üzerinde çok fazla düşünmeden hissedildiği gibi karar vermedir.
2. *Mantıklı:* Seçenekleri dikkatli şekilde inceleyerek karşılaştırmalı karar verirken seçenekleri dikkatlice inceleme ve her birinin olumlu ve olumsuz yanlarını değerlendirmedir.
3. *Bağımsız:* Bireyin kendi başına karar verebilmesidir.
4. *Kararsız:* Verilen kararı değiştirmek isteme, seçeneklerin hiç birinden hoşnut olmamaktır (Deniz, 2002).

2.4.6. Karar Vermeyi Etkileyen Faktörler

Birey, yaşamı boyunca birçok kez karar verme davranışı ile karşılaşmaktadır. Verilen kararın biçimi, bireylerin gelişim dönemlerine ve durumun özelliklerine göre değişiklik göstermektedir (Ersever, 1996). Schvaneveldt ve Adams (1983) karar verme davranışının; yaş, zaman, sosyoekonomik düzey, cinsiyet ve ebeveyn yetiştirme tutumlarına göre farklılık gösterdiğini dile getirmektedirler.

2.4.6.1. Yaş

Ergenlik dönemindeki evrelerde görülen değişimler, karar gerektiren durumlarda da yaşanmaktadır (Mercan, 2019). Karar verme davranışının etkilendiği faktörlerden biri bireyin yaşıdır (Mann, Harmoni, Power, 1989). Yaşça büyük olan bireylerin akılcı karar verme mekanizmalarını daha fazla kullandığı görülmektedir (Mercan, 2019). Karar verme durumunda yaşı daha büyük olan bireyler, seçeneklerin olası sonuçlarını zihinsel olarak daha net karşılaştırabilmektedir. Böylece, karmaşık seçenekler arasından en iyi olanı seçme ihtimali daha fazla olabilmektedir (Can, 2009).

2.4.6.2. Sosyal Faktör

Payne, Bettman ve Johson (1993) karar verme stillerini etkileyen bir diğer faktör olarak da sosyal faktörleri öne sürmektedir. Bireyler, ailedeki üyelere, arkadaşlarına ve çevrelerine karşı sorumluluk hissetmektedir ve hissedilen bu sorumluluk, bireyin nasıl karar vereceğini etkilemektedir.

2.4.6.3. Zaman

Zaman faktörü de karar verme stillerini etkileyen etmenlerden biridir. Bireyin etkin kararlar verebilmesi için seçenekleri iyi değerlendirmesi ve üzerlerinde düşünüp analiz etmesi gerekmektedir. Bunun için de yeteri kadar zamana ihtiyaç duymaktadır. Eğer yeterli bir zaman yok ise önemli sonucu olabilecek olan kararların sağlıklı olma olasılığı düşmektedir (Can, 2009).

2.4.6.4. Kişilik Özellikleri

Kişilik özellikleri de bireylerin karar verme stillerini etkileyen bir faktördür. Kişilik özellikleri, bireyin sağlıklı karar vermesini engelleyebilen bir etmendir. Düşüncesizce bir şekilde hareket etme, utangaç olma ya da heyecan durumu da bu tarz kişilik özelliklerindendir (Can, 2009). Ayrıca güven ve tecrübe eksikliği, olayların nedenleri ile uğraşmak, kararları ertelemek, değerler, ilgiler ve yetenek uyuşmazlıkları da karar verme davranışını etkilemektedir (Kesici, 2002).

2.4.6.5. Çevresel Faktörler

Toplumsal etkenler, bireylerin vermiş oldukları kararlar üzerinde etkili olmaktadır (Atkinson, 2002). Rogers'a göre, birey çevreden gelen uyaranlara karşı açık durumda ise bu uyaranları sistemli şekilde kavramlaştırmakta ve benliğine mal etmektedir (Eldeleklioğlu, 1996). Karar gerektiren durumu çevrelemekte olan tüm koşullar, çevresel faktörleri oluşturmaktadır (Cooper, 2000). Akran grubu, ergen bireylerin yaşam tarzlarını deneyebilecekleri sosyal çevre olduğu için son derece önemlidir (Mann, Harmoni, Power,1989).

2.4.6.6. Cinsiyet

Karar verme stilleri üzerinde cinsiyetin etkisi sıklıkla incelenen bir konu olmaktadır. Yapılan araştırmalarda cinsiyetin, karar verme stilleri üzerindeki etkisi birçok kez ortaya konulmuştur (Mercan, 2019). Cinsiyet bakımında yapılmış olan

incelemelerde, kız ergenlerin aile içindeki kararlara daha fazla katılım gösterdiği, erkek ergenlerin ise karar verme konusunda daha fazla yeterli olduklarını dile getirdikleri görülmüştür (Brown, Mann, 1991).

2.4.6.7. Aile Tutumları

Karar verme üzerinde etkisini gösteren bir diğer faktör ise ailedir. Çocukluk dönemi ve ergenlik döneminde ailedeki üyeler ile olan etkileşimler birbirinden farklı gelişim alanlarını etkilediği şekilde karar verme davranışını da etkileyebilmektedir. Bu doğrultuda karar verebilme becerisinin edinilerek bu becerinin kullanılabilmesi konusunda ebeveyn tutumlarının önemli olmasına inanılmaktadır (Mercan, 2019). Demokratik ebeveyn stilinde yetişmiş olan ergenler yeterli bireyler haline gelerek tavsiye gereken durumlarda akran gruplarından ziyade ailelerine başvurmaktadır. Otoriter ebeveyn stilinde yetişmiş olan ergenler kendileri ile ilgili karar verememekte ve karar vermek onlar için zor bir durum olmaktadır. Hoşgörülü ebeveyn stilinde yetişmiş olan ergenlerin, karar verme durumunda öncelikli olarak arkadaşlarına başvurdukları görülmektedir. Reddedici ebeveynlik stilinde yetişmiş olan ergenler, karar verme durumunda kaldıklarında yardım almak için arkadaşlarını tercih etmektedirler (Kaçar, 2008).

2.4.7. Ergenlerde Karar verme

Ergenlik dönemi içerisinde verilmiş olan kararlar, bireyleri yaşamları boyunca etkileyebilecek etkiye sahiptir (Ersever, 1996). Bu süreçte verilmiş olan kararlar gelecekteki yaşam koşullarını olumlu hale getirebileceği gibi, aynı zaman da sınırlayabilmektedir (Mann, Harmoni, Power, 1989). Ergen bireylerin, bu süreç içerisinde vermiş oldukları kararlar, gelecek dönemlerini etkileyebilmektedir (Yılmaz, 2004). Bu nedenle Mann, Harmoni ve Power (1989)'a göre okullarda görev alan psikolojik danışmanların, ergen bireylere etkili karar verebilme becerilerini öğrenebilmeleri için yardımcı olmalıdırlar. Ergenlik döneminde bireyler, çocukluk dönemine oranla karşılaştıkları durumlar karşısında farklı hipotezler ile doğru kararları vermeye çalışmaktadırlar (Ahioğlu Lindberg, 2011). Ergenler, karar süreçlerinde farkına varmadan kendilerine uygun tarz belirleyip kararlarını bu doğrultuda almaktadırlar (Mercan, 2019). Ergenlik döneminde bağımsızlık kazanabilme süreci, ergen bireyin daha çok sorumluluk almasıyla gelişmektedir. Bu sorumluluklar içerisinde, eskiden ebeveynler tarafından verilmiş olan karaların, artık

ergenler tarafından verilmesi de bulunmaktadır (Mann, Harmoni, Power, 1989). Akran grupları, karar verme durumunda olan ergen bireyin, kararlarını denetleyecek yetişkinlerin olmadığı çevrede, karar verebilme becerilerini denemelerine imkân sağlamaktadır (Bednar, Fisher, 2008). Ergen bireylerde karar verebilme konusunda düşük özgüven bulunmaktadır. Düşük özgüven ise hatalı ebeveyn tutumları ile ergenlere kendileri ile ilgili konularda sınırlı bir fırsatlar tanımaktan kaynaklanmaktadır (Eldeleklioğlu, 1996). Brown ve Mann (1991)'a göre karar verme sürecinde aile önemli faktördür. Uygun aile ortamında bireyler, özgüvenli kişilik geliştirirken, aynı zamanda yaşlarına uygun şekilde kararlar vermektedirler (Eldeleklioğlu, 1996).

Etkili ebeveyn- ergen ilişkisinde aile kararlarının verilmesi sürecinde, ergen bireylerin de yeterli derecede katkıları olmaktadır (Brown, Mann, 1991). Ergen bireyler, gereksinim ve isteklerini dile getirmek ve sorunları çözümlemek amacıyla diğer insanlar ile etkileşimde bulunmayı öğrenmektedirler. Sağlıklı aile ilişkilerinde ergenler, karar seçeneklerini anne ve babası ile tartışabilmekte ve onlardan tavsiye alabilmektedirler. Sağlıksız aile ilişkilerinde ise ergenler, ebeveynler ile tartışmaya girmekten kaçınabilmektedirler (Brown, Mann, 1991).

2.4.8. Karar Verme ile İlgili Yapılmış Olan Araştırmalar

Literatür incelendiğinde karar verme stilleri ile ilgili birçok araştırmaya rastlanılmaktadır. Eldeleklioğlu (1996), 500 üniversite öğrencisi ile gerçekleştirmiş olduğu araştırmasında, demokratik ebeveyn tutumu ile mantıklı karar verme arasında olumlu, kararsızlık ile arasında olumsuz ilişki olduğu; koruyucu-istekçi ebeveyn tutumu ile kararsızlık ve içtepisel olarak karar verme arasında olumlu ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır. Phillips, Panzienza ve Ferrin (1984), üniversitede eğitim gören 243 öğrenci- ile gerçekleştirmiş oldukları çalışmada mantıklı karar verme stratejilerini benimseyen öğrencilerin problem çözmekten kaçmadığını, bağımlı karar verme stratejilerini benimseyen öğrencilerin ise problem yaratan durumlar karşısında kendilerine güvenmediklerini tespit etmişlerdir. Sinangil (1993), üniversitede eğitim gören birinci sınıf ve dördüncü sınıf öğrencilerinde var olan kaygı düzeylerinin, karar verme stratejileri ile olan ilişkisini incelemiştir. Çalışma sonucunda, birinci sınıfta eğitim gören öğrencilerin içtepisel karar verme stratejilerini, dördüncü sınıfta eğitim gören öğrenciler ise mantıklı karar verme stratejilerini kullandıklarını

gözlemlemiştir. Cinsiyet ile karar verme stratejileri arasında anlamlı bir ilişkiye rastlamamıştır. Ersever (1996), etkileşim grubu tecrübesinin ve karar verme becerilerinin kazandırılmasına yönelik programının üniversitede eğitim gören öğrencilerinin benimsedikleri karar stillerine etkisini incelemiştir. Araştırma sonucunda, iki deney grubunda yer alan öğrencilerin içtepisel biçimde karar verme eğilimlerinde azalma görülürken, rasyonel karar verme eğilimlerinde artma görülmüştür. Ocak ve Yurtseven (2016) tarafından 223 ortaokul öğrencisi ile gerçekleştirilen çalışmada; öğrencilerin benimsedikleri karar stilleri ile sınav kaygı düzeyleri arasında orta seviyede anlamlı ilişkinin bulunduğu saptanmıştır. Deveci (2011), 776 ortaöğretim öğrencisi ile yaptığı araştırmada, ergenlerin algıladıkları sosyal destek seviyesi ile karar verme stillerinin arasında anlamlı bir farkın olduğu görülmüştür. Köse (2002), Psikolojik Danışma ve Rehberlik bölüm birinci sınıfta eğitim gören öğrenciler ile yürüttüğü çalışmasında, cinsiyet ve sosyoekonomik düzey değişkenleri açısından psikolojik ihtiyaçlar ve karar stratejileri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre; cinsiyet ile karar stratejileri arasında anlamlı şekilde fark görülmemiştir. Sosyoekonomik düzey açısından; SED'i yüksek öğrencilerin, SED' i orta öğrencilere oranla içtepisel karar stratejisi ile kararsızlık stratejisini fazla benimsedikleri görülmüştür.

3. YÖNTEM

Yöntem bölümünde; araştırmanın modeli, katılımcıları, veri toplama araçları ve veri analiz sürecine yönelik bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Ergenlerde anne baba tutumlarının duygusal zekâ ve karar verme stilleri üzerindeki etkisinin incelenmesi amaçlanan bu çalışma genel tarama modellerinden olan ilişkisel tarama modeline göre desenlenmiştir.

3.2. Katılımcılar

Çalışma, yaşları 14 ile 18 arasında değişen toplam 396 ergen ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların 197'si erkek (%49.7), 199'u (%50.3) kızdır. Katılımcıların yaş ortalamaları 16.49,standart sapması 1.12'dir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada gerekli verileri elde edebilmek için; " Kişisel Bilgi Formu", "Anne Baba Tutum Ölçeği", "Melbourne Karar Verme Ölçeği I-II" ve "Duygusal Zekâ Özelliği Ölçeği- Kısa Formu" kullanılmıştır. Bu ölçekler sırası ile aşağıda açıklanmıştır.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel Bilgiler Formunda katılımcılara cinsiyet ve yaş durumları sorulmuştur. Formun başında araştırmanın amacına yer verilmiş olup, katılımcılara isim yazılmaması belirtilmiştir.

3.3.2. Anne Baba Tutum Ölçeği (ABTÖ)

Bu araştırma sürecinde öğrencilerin ebeveyn tutumlarını belirleyebilmek amacıyla Kuzgun tarafından 1972 yılında geliştirilmiş olan ve sonrasında Eldeleklioğlu (1996) tarafından revize edilen "Anne Baba Tutum Ölçeği" kullanılmıştır. Kuzgun

tarafından geliştirilmiş olan ölçek üç tür ebeveyn tutumundan oluşmaktadır. Bu tutumlar: ilgisiz, demokratik ve otoriter anne baba tutumlarıdır. Eldeleklioğlu (1996) ise bu tutumlara ek olacak şekilde "koruyucu" ve "istekçi ve reddedici" ebeveyn tutumlarını eklemiştir. Ölçek, 1992 - 1993 yıllarında Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde öğrenim görmekte olan 100 öğrenciye uygulanmış ve "reddedici" ve "ilgisiz" alt ölçeklere ait faktör yükleri yeteri düzeyde doyurucu olmadığından dolayı ölçekten çıkarılmıştır. Ölçeğin iç tutarlılığı, Cronbach- Alfa formülü kullanılarak hesaplanmıştır ve katsayıları demokratik ebeveyn tutumu için .89, otoriter ebeveyn tutumu için .78, koruyucu-istekçi ebeveyn tutumu için .82 bulunmuştur. Ölçeğin güvenilirliği, 54 kişiden oluşan öğrencilere 15 gün ara ile iki kez uygulanarak hesaplanmıştır. Bu hesaplama sonucunda korelasyon değerleri, demokratik ebeveyn tutumu için .92; koruyucu-istekçi ebeveyn tutumu için .75; otoriter ebeveyn tutumu için .79 olarak bulunmuştur. Ana-Baba Tutum Ölçeği; demokratik, otoriter ve koruyucu alt ölçeklerini kapsamakta ve demokratik alt ölçek için 15, otoriter alt ölçek için 10, koruyucu alt ölçek için 15 madde yer alarak toplam 40 maddeden oluşmaktadır. Demokratik tutumu ölçmekte olan maddeler: 1, 2, 6, 7, 13, 14, 15, ,20, 21, 22, 29, 30, 36, 37, 39; koruyucu-istekçi tutumu ölçmekte olan maddeler: 4, 9, 10, 11, 17, 18, 19, 24,25, 26, 27, 28, 32, 33, 34; otoriter tutumu ölçmekte olan maddeler: 3, 5, 8, 12, 16, 23, 31, 35, 38, 40'dır (Eldeliklioğlu,1996). Ölçek, 5'li likert tipi bir ölçek olup araştırmaya katılan öğrencilerden maddeleri tek tek okuyarak kendileri için "hiç uygun değil" ise A, "pek uygun değil" ise B, "biraz uygun" ise C, "çok uygun" ise D, "tamamen uygun" ise E seçeneğini işaretlemeleri istenmiştir.

3.3.3. Melbourne Karar Verme Ölçeği I-II (MKVÖ I-II)

Bu araştırma sürecinde öğrencilerin karar verme stillerini belirleyebilmek amacıyla Mann ve diğerleri tarafından 1998 yılında tarafından geliştirilmiş olan ve sonrasında Deniz (2004) tarafından Türkçeye uyarlaması yapılan "Melbourne Karar Verme Ölçeği I-II (MKVÖ I-II)" kullanılmıştır.

Ölçeğin geçerliliğini belirleyebilmek amacıyla kapsam geçerliliğine ve benzer olan ölçekler ile geçerliliğine bakılmıştır. Uzman görüşü alınarak kapsam geçerliliği belirlenmiştir. Benzer ölçekler ile geçerliğini belirleyebilmek için Kuzgun (1992) tarafından geliştirilmiş olan "Karar Stratejileri Ölçeği" kullanılmıştır. Öğrencilere

MKVÖ I-II ve Karar Stratejileri Ölçeği aynı anda uygulanmış ve iki ölçek arasındaki korelasyon katsayılarının .15 ile .71 arasında olduğu, iki ölçek arasında 0.01 ve 0.05 düzeyinde anlamlı ilişki olduğu bulunmuştur (Deniz, 2004).

Ölçeğin güvenilirliğini belirleyebilmek amacıyla testin tekrarına ve iç tutarlılığına bakılmıştır. Bunun için 56 üniversite öğrencisinden oluşan bir gruba üç hafta aralıklar ile iki kez ölçek uygulanmıştır. Test tekrar ile ulaşılan güvenilirlik katsayıları; öz saygı için .85, "kaçıngan karar verme stili" için .87, "panik karar verme stili" için .84, "erteleyici karar verme stili" için .68, "dikkatli karar verme stili" için .83'tür.

154 üniversite öğrencisinden oluşan bir gruba uygulanan MKVÖ I-II iç tutarlılık katsayıları; öz saygı için .72, "kaçıngan karar verme" için .78, "erteleyici karar verme" için .65, "dikkatli karar verme" için .80, "panik karar verme" için .71'dir (Deniz, 2004). "Melbourne Karar Verme Ölçeği" iki bölümden oluşmaktadır. I. Bölüm: Karar verme davranışında öz saygı seviyesini belirleyebilmeyi hedeflemektedir ve 6 madde oluşmaktadır. II. Bölüm: Karar verme stillerini ölçebilmeyi hedeflemektedir ve dört alt boyut olarak 22 maddeden oluşmaktadır. Dikkatli karar stilini ölçen maddeler: 2, 4, 6, 8, 12, 16; kaçıngan karar stilini ölçen maddeler: 3, 9, 11, 14, 17, 19; erteleyici karar stilini ölçen maddeler: 5, 7, 10, 18, 21; panik karar stilini ölçen maddeler: 1, 13, 15, 20, 22'dir.

Ölçek, 3'lü likert tipi bir ölçek olup araştırmaya katılan öğrencilerden maddeleri tek tek okuyarak "doğru değil" , "bazen doğru", "doğru" seçeneklerinden kendileri için uygun olanı işaretlemeleri istenmiştir (Deniz, 2004).

3.3.4. Duygusal Zekâ Özelliği Ölçeği (DZÖÖ-KF)

Petrides ve Furnham (2000) tarafından geliştirilen Duygusal Zekâ Özelliği Ölçeği-Kısa Formu, Deniz ve diğ. (2013) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Ölçek, bireyin duygusal yeteneklerini ve kendilerini gözlemleme düzeylerini ölçmektedir ve iyi oluş, öz kontrol, duygusallık ve sosyallik alt boyutlarını kapsamaktadır. Ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışmaları 464 üniversite öğrencisi ile yürütülmüştür. Çalışmalar sonucunda ölçek madde korelasyon katsayıları .31 ile .53 arasında bulunmuştur. İç tutarlık katsayıları: "İyi oluş" için .72; "öz kontrol" için .70; "duygusallık'" için .66; "sosyallik" için .70'dir. Test-tekrar test yöntemi ile elde edilen güvenirlik katsayısı .86'dır (Deniz, Özer, Işık, 2013).

Duygusal Zekâ Özelliği Ölçeği- Kısa Form, toplam 20 maddeden oluşmaktadır. İyi oluş boyutunu ölçmekte olan maddeler: 6, 13, 16, 18; öz kontrol boyutunu ölmekte olan maddeler: 2, 4, 10, 14; duygusallık boyutunu ölçmekte olan maddeler: 5, 11, 15, 19; sosyallik boyutunu ölçmekte olan maddeler: 3, 7, 8, 17'dir. Ölçek, 7'li likert tipi bir ölçek olup araştırmaya katılan öğrencilerden maddeleri tek tek okuyarak "hiç katılmıyorum" ve "tamamen katılıyorum" şeklinde derecelendirip kendileri için en uygun seçeneği işaretlemeleri istenmiştir (Deniz, Özer, Işık, 2013).

3.4. Verilerin Analizi

Araştırma sorularına yanıt vermeden önce değişkenlerin normallik varsayımları incelenmiştir. Bu bağlamda değişkenlere ait çarpıklık ve basıklık katsayıları Tablo 11'de sunulmuştur.

Tablo 11: Değişkenlere Ait Normallik Değerleri

Değişken	Çarpıklık	Basıklık
Karar vermede öz-saygı	-.676	.558
Dikkatli	-.838	.237
Kaçıngan	.292	-.224
Erteleyici	.247	-.478
Panik	-.037	-.673
Duygusal zeka	-.026	-.005
Demokratik anne-baba tutumu	-.706	.107
Otoriter anne-baba tutumu	.576	-.169
Koruyucu-istekçi anne-baba tutumu	.218	-.199

Tablo 11 göz önüne alındığında; çalışmada yer alan tüm değişkenlerin çarpıklık katsayılarının -.838 ile .576 arasında ve basıklık katsayılarının -.673 ile .558 arasında oldukları belirlenmiştir. Dolayısıyla bu katsayıların normallik için kriter olan ±2.00 sınırı içinde oldukları anlaşılmaktadır.

Ergenlerde anne baba tutumlarının karar verme stillerini ve duygusal zekâ düzeylerini yordayıp yordamadıklarını test edebilmek için çoklu regresyon analizi kullanılmıştır. Regresyon analizi öncesinde varsayımlar ayrıntılı olarak incelenmiş ve ilgili sonuçlar regresyon bulguları öncesinde rapor edilmiştir.

Ergenlerin çalışmanın bağımlı değişkenleri olan karar verme stilleri ve duygusal zekâ düzeylerinin cinsiyetlerine göre anlamlı farklılaşıp farklılaşmadığı saptayabilmek adına bağımsız örneklem *t* testi (iki ortalama arasındaki farkın anlamlılık testi) gerçekleştirilmiştir. Çalışmaların analizleri IBM SPSS Statistics 22 paket programı aracılığıyla gerçekleştirilmiştir.

4. BULGULAR

4.1. Ergenlerde Anne-Baba Tutumlarının Karar Verme Stillerini Anlamlı Yordayıp Yordamadığına İlişkin Bulgular

Çalışmanın katılımcıları olan ergenlerin karar verme stillerinin anne-baba tutumları tarafından anlamlı bir şekilde yordanıp yordanmadığı ele alınmıştır. Bu araştırma sorusuna yanıt vermeden önce değişkenler arasındaki ilişkileri saptayabilmek için Pearson korelasyon katsayıları incelenmiştir. Korelasyon bulguları Tablo 12'de yer almaktadır.

Tablo 12: Karar Verme Stilleri ile Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişkiler

Değişken	**Anne baba tutumu**		
	Demokratik	**Otoriter**	**Koruyucu-İstekçi**
Karar vermede öz-saygı	.22**	-.15**	-.16**
Dikkatli	.08	.03	.03
Kaçıngan	-.24**	.25**	.27**
Erteleyici	-.33**	30**	.24**
Panik	-.19**	.31**	.31**

Not. ** $p < .01$

Anne baba tutumunun alt boyutu olan demokratik anne-baba tutumu, karar vermede öz-saygı ile pozitif yönde anlamlı ilişkilidir, ($r = .22$, $p < .01$). Diğer taraftan,

demokratik anne-baba tutumu, karar verme stillerinden kaçıngan (r = -.24, p < .01), erteleyici (r = -.33, p < .01) ve panik (r = -.19, p < .01) ile negatif yönde anlamlı ilişkiler göstermektedir. Demokratik anne-baba tutumu ile dikkatli karar verme stili ise anlamlı ilişki göstermemektedir, (r = .08, p > .05).

Otoriter anne-baba tutumu karar vermede öz-saygı ile negatif yönde anlamlı ilişkilidir, (r = -.15, p < .01). Ayrıca, otoriter anne-baba tutumu karar verme stillerinden kaçıngan (r = .25, p < .01), erteleyici (r = .30, p < .01) ve panik (r = .31, p < .01) ile pozitif yönde anlamlı ilişkiler göstermektedir. Otoriter anne-baba tutumu ile dikkatli karar verme stili ise anlamlı ilişki göstermemektedir, (r = .03, p > .05).

Benzer bir biçimde, koruyucu-istekçi anne-baba tutumu karar vermede öz-saygı ile negatif yönde anlamlı ilişkilidir, (r = -.16, p < .01). Ayrıca, koruyucu-istekçi anne-baba tutumu karar verme stillerinden kaçıngan (r = .27, p < .01), erteleyici (r = .24, p < .01) ve panik (r = .31, p < .01) ile ise pozitif yönde anlamlı ilişkiler göstermektedir. Koruyucu-istekçi anne-baba tutumu ile dikkatli karar verme stili ise anlamlı ilişki göstermemektedir, (r = .03, p > .05).

Değişkenler arası ilişkilerin incelenmesinin ardından karar verme stillerinin yordanmasına yönelik çoklu regresyon analizine geçilmiştir. Bu analizde karar verme stillerinin her bir alt boyutu sırasıyla bağımlı değişken olarak kullanılmıştır. İlk olarak karar vermede öz-saygı boyutunun anne baba tutumları tarafından anlamlı yordanıp yordanmadığı ele alınmıştır. Analiz öncesinde regresyonun varsayımları değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda tekillik (singularity), çoklu bağlantısallık (multicollinearity) ve artık terimlerin bağıntılı olup olmadığı incelenmiştir. Korelasyon analizinde de görüleceği üzere değişkenler arası yüksek ilişkilerin görülmediği başka bir ifadeyle tekillik problemi olmadığı anlaşılmıştır. Çoklu doğrusal bağlantı için gerçekleştirilen analiz sonucunda; VIF değerlerinin 1.22 ile 2.63 arasında saptanmış ve Tabachnick ve Fidell (2001) önerisi olan 10'dan küçük olmayı karşılamıştır. Ek olarak, artık terimlerin bağlantıları için değerlendirilen Durbin-Watson değeri de 1.81 olarak saptanmış ve Field (2005)'in 1 ile 3 kritik değerini karşıladığı görülmüştür. Dolayısıyla verilere göre regresyon varsayımlarının karşıladığı anlaşılmıştır. Regresyon sonuçları Tablo 13'te sunulmuştur.

Tablo 13: Karar Vermede Öz-Saygının Yordayıcıları Olarak Anne Baba Tutumlarına Ait Regresyon Analizi Sonuçları

Yordayan	***B***	***SH$_B$***	***β***	***T***	***R^2***	***F$_{(3-392)}$***
(Sabit)	7.77	.66		11.84**		
Demokratik anne-baba tutumu	.04	.01	.23	4.21**		
Otoriter anne-baba tutumu	.01	.02	.06	.74	.070	9.81**
Koruyucu-istekçi anne-baba tutumu	-.03	.01	-.18	-2.46*		

Not: * $p < .05$; ** $p < .01$, bağımlı değişken = karar vermede öz-saygı

Tablo 13 incelendiğinde karar vermede öz-saygının anne baba tutumları tarafından yordanmasına ilişkin kurulan çoklu regresyon modelinin anlamlı olduğu görülmektedir, [$F_{(3, 392)} = 9.81$, $p < .01$]. Karar vermede öz-saygıyı; demokratik anne-baba tutumu ($\beta = .23$, $p < .01$) pozitif yönde ve koruyucu-istekçi anne-baba tutumu ($\beta = -.18$, $p < .05$) negatif yönde anlamlı yordamaktadır. Bu değişkenler karar vermede öz-saygı toplam varyansının yaklaşık %7'sini açıklamaktadır. Regresyona dâhil edilen otoriter anne-baba tutumu karar vermede öz-saygıyı anlamlı yordamamaktadır.

Ardından karar verme stillerinin dikkatli alt boyutunun anne baba tutumları tarafından anlamlı yordanıp yordanmadığı incelenmiştir. Bu analiz öncesinde de regresyonun varsayımları değerlendirilmiştir. Korelasyon analizinde de görüleceği üzere değişkenler arası yüksek ilişkilerin görülmediği başka bir ifadeyle tekillik problemi olmadığı anlaşılmıştır. Çoklu doğrusal bağlantı için gerçekleştirilen analiz sonucunda; VIF değerlerinin 1.22 ile 2.63 arasında saptanmış ve Tabachnick ve Fidell (2001) önerisi olan 10'dan küçük olmayı karşılamıştır. Ek olarak, artık terimlerin bağlantıları için değerlendirilen Durbin-Watson değeri de 1.71 olarak saptanmış ve Field (2005)'in 1 ile 3 kritik değerini karşıladığı görülmüştür.

Dolayısıyla verilere göre regresyon varsayımlarının karşıladığı anlaşılmıştır. Regresyon sonuçları Tablo 14'te sunulmuştur.

Tablo 14: Karar Verme Stillerinin Dikkatli Alt Boyutunun Yordayıcıları Olarak Anne Baba Tutumlarına Ait Regresyon Analizi Sonuçları

Yordayan	***B***	***SH$_B$***	***B***	***T***	***R^2***	***F$_{(3-392)}$***
(Sabit)	7.96	.71		11.18**		
Demokratik anne-baba tutumu	.02	.01	.10	1.85		
Otoriter anne-baba tutumu	.02	.02	.08	.95	.070	1.31
Koruyucu-istekçi anne-baba tutumu	.00	.02	-.02	-.20		

Not: * $p < .05$; ** $p < .01$, bağımlı değişken = dikkatli karar verme stili

Tablo 14 incelendiğinde karar vermenin dikkatli alt boyutunun anne baba tutumları tarafından yordanmasına ilişkin kurulan çoklu regresyon modelinin anlamlı olmadığı anlaşılmaktadır, [$F_{(3, 392)} = 1.31$, $p > .05$]. Bununla birlikte dikkatli karar verme alt boyutunun demokratik anne-baba tutumu ($\beta = .10$, $p > .05$), otoriter anne-baba ($\beta = .08$, $p > .05$) ve koruyucu-istekçi anne-baba tutumu ($\beta = -.02$, $p > .05$) tarafından da anlamlı yordanmadığı belirlenmiştir.

Sonrasında karar verme stillerinin kaçıngan alt boyutunun anne baba tutumları tarafından anlamlı yordanıp yordanmadığı incelenmiştir. Bu analiz öncesinde de regresyonun varsayımları değerlendirilmiştir. Korelasyon analizinde de görüleceği üzere değişkenler arası yüksek ilişkilerin görülmediği başka bir ifadeyle tekillik problemi olmadığı anlaşılmıştır. Çoklu doğrusal bağlantı için gerçekleştirilen analiz sonucunda; VIF değerlerinin 1.22 ile 2.63 arasında saptanmış ve Tabachnick ve Fidell (2001) önerisi olan 10'dan küçük olmayı karşılamıştır. Ek olarak, artık terimlerin bağlantıları için değerlendirilen Durbin-Watson değeri de 1.89 olarak saptanmış ve Field (2005)'in 1 ile 3 kritik değerini karşıladığı görülmüştür.

Dolayısıyla verilere göre regresyon varsayımlarının karşıladığı anlaşılmıştır. Regresyon sonuçları Tablo 15'te sunulmuştur.

Tablo 15: Karar Verme Stillerinin Kaçıngan Alt Boyutunun Yordayıcıları Olarak Anne Baba Tutumlarına Ait Regresyon Analizi Sonuçları

Yordayan	***B***	SH_B	β	***t***	R^2	$F_{(3\text{-}392)}$
(Sabit)	5.00	.78		6.40**		
Demokratik anne-baba tutumu	-.05	.01	-.23	-4.48**		
Otoriter anne-baba tutumu	-.01	.02	-.04	-.52	.13	18.65**
Koruyucu-istekçi anne-baba tutumu	.07	.02	.28	3.95**		

Not: * $p < .05$; ** $p < .01$, bağımlı değişken = kaçıngan karar verme stili

Tablo 15 incelendiğinde kaçıngan karar verme stilinin anne baba tutumları tarafından yordanmasına ilişkin kurulan çoklu regresyon modelinin anlamlı olduğu görülmektedir, [$F_{(3, 392)} = 18.65$, $p < .01$]. Kaçıngan karar verme stilini; demokratik anne-baba tutumu ($\beta = -.23$, $p < .01$) negatif yönde ve koruyucu-istekçi anne-baba tutumu ($\beta = .28$, $p < .01$) pozitif yönde anlamlı yordamaktadır. Bu değişkenler kaçıngan karar verme stili toplam varyansının yaklaşık %13'ünü açıklamaktadır. Regresyona dâhil edilen otoriter anne-baba tutumu kaçıngan karar verme stilini anlamlı yordamamaktadır.

Bu sonuçların ardından, karar verme stillerinin erteleyici alt boyutunun anne baba tutumları tarafından anlamlı yordanıp yordanmadığı incelenmiştir. Varsayımlar ele alındığında tekilliğin olmadığı anlaşılmıştır. Ayrıca, çoklu doğrusal bağlantı için gerçekleştirilen analiz sonucunda; VIF değerlerinin 1.22 ile 2.63 arasında saptanmış ve Tabachnick ve Fidell (2001) önerisi olan 10'dan küçük olmayı karşılamıştır. Ek olarak, artık terimlerin bağlantıları için değerlendirilen Durbin-Watson değeri de 1.97 olarak saptanmış ve Field (2005)'in 1 ile 3 kritik değerini karşıladığı

görülmüştür. Dolayısıyla verilere göre regresyon varsayımlarının karşıladığı anlaşılmıştır. Regresyon sonuçları Tablo 16'da sunulmuştur.

Tablo 16: Karar Verme Stillerinin Erteleyici Alt Boyutunun Yordayıcıları Olarak Anne Baba Tutumlarına Ait Regresyon Analizi Sonuçları

Yordayan	B	SH_B	β	t	R^2	$F_{(3\text{-}392)}$
(Sabit)	5.39	.71		7.58**		
Demokratik anne-baba tutumu	-.05	.01	-.29	-5.55**		
Otoriter anne-baba tutumu	.03	.02	.09	1.20	.16	23.91**
Koruyucu-istekçi anne-baba tutumu	.03	.02	.15	2.07*		

Not: * $p < .05$; ** $p < .01$, bağımlı değişken = erteleyici karar verme stili

Tablo 16 incelendiğinde erteleyici karar verme stilinin anne baba tutumları tarafından yordanmasına ilişkin kurulan çoklu regresyon modelinin anlamlı olduğu görülmektedir, [$F_{(3, 392)} = 23.91$, $p < .01$]. Erteleyici karar verme stilini; demokratik anne-baba tutumu ($\beta = -.29$, $p < .01$) negatif yönde ve koruyucu-istekçi anne-baba tutumu ($\beta = .15$, $p < .01$) pozitif yönde anlamlı yordamaktadır. Bu değişkenler erteleyici karar verme stili toplam varyansının yaklaşık %16'sını açıklamaktadır. Regresyona dâhil edilen otoriter anne-baba tutumu erteleyici karar verme stilini anlamlı yordamamaktadır.

Son olarak, karar verme stillerinin panik alt boyutunun anne baba tutumları tarafından anlamlı yordanıp yordanmadığı incelenmiştir. Varsayımlar ele alındığında tekilliğin olmadığı anlaşılmıştır. Ayrıca, çoklu doğrusal bağlantı için gerçekleştirilen analiz sonucunda; VIF değerlerinin 1.22 ile 2.63 arasında saptanmış ve Tabachnick ve Fidell (2001) önerisi olan 10'dan küçük olmayı karşılamıştır. Ek olarak, artık terimlerin bağlantıları için değerlendirilen Durbin-Watson değeri de 1.96 olarak saptanmış ve Field (2005)'in 1 ile 3 kritik değerini karşıladığı görülmüştür.

Dolayısıyla verilere göre regresyon varsayımlarının karşıladığı anlaşılmıştır. Regresyon sonuçları Tablo 17'de sunulmuştur.

Tablo 17: Karar Verme Stillerinin Panik Alt Boyutunun Yordayıcıları Olarak Anne Baba Tutumlarına Ait Regresyon Analizi Sonuçları

Yordayan	***B***	***SH*$_B$**	***B***	***T***	***R*^{2}**	***F*$_{(3\text{-}392)}$**
(Sabit)	3.72	.74		5.06**		
Demokratik anne-baba tutumu	-.03	.01	-.14	-2.74**		
Otoriter anne-baba tutumu	.02	.02	.08	1.01	.13	19.04**
Koruyucu-istekçi anne-baba tutumu	.05	.02	.25	3.41**		

Not: * $p < .05$; ** $p < .01$, bağımlı değişken = panik karar verme stili

Tablo 17 incelendiğinde panik karar verme stilinin anne baba tutumları tarafından yordanmasına ilişkin kurulan çoklu regresyon modelinin anlamlı olduğu görülmektedir, [$F_{(3, 392)} = 19.04$, $p < .01$]. Panik karar verme stilini; demokratik anne-baba tutumu ($\beta = -.14$, $p < .01$) negatif yönde ve koruyucu-istekçi anne-baba tutumu ($\beta = .25$, $p < .01$) pozitif yönde anlamlı yordamaktadır. Bu değişkenler panik karar verme stili toplam varyansının yaklaşık %13'ünü açıklamaktadır. Regresyona dâhil edilen otoriter anne-baba tutumu panik karar verme stilini anlamlı yordamamaktadır.

4.2. Ergenlerde Anne-Baba Tutumlarının Duygusal Zekâ Düzeyini Anlamlı Yordayıp Yordamadığına İlişkin Bulgular

Çalışmanın katılımcıları olan ergenlerin duygusal zekâ düzeylerinin anne-baba tutumları tarafından anlamlı bir şekilde yordanıp yordanmadığı ele alınmıştır. Bu araştırma sorusuna yanıt vermeden önce değişkenler arasındaki ilişkileri saptayabilmek için Pearson korelasyon katsayıları incelenmiştir. Korelasyon bulguları Tablo 18'de yer almaktadır.

Tablo 18: Duygusal Zekâ ile Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişkiler

Değişken	Anne baba tutumu		
	Demokratik	Otoriter	Koruyucu - İstekçi
Duygusal zeka	.34**	-.31**	-.20**

Not. ** $p < .01$

Tablo 18'de görüleceği üzere; ergenlerin duygusal zekâ düzeyleri demokratik anne-baba tutumu ile pozitif yönde anlamlı ilişkilidir, (r = .34, p < .01). Diğer taraftan ergenlerin duygusal zekâ düzeyleri otoriter anne-baba tutumu (r = -.31, p < .01) ve koruyucu-istekçi anne-baba tutumu (r = -.20, p < .01) ile negatif yönde anlamlı ilişkiler göstermektedir.

Değişkenler arası ilişkilerin incelenmesinin ardından duygusal zekâ düzeylerinin yordanmasına yönelik çoklu regresyon analizine geçilmiştir. Analiz öncesinde regresyonun varsayımları değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda tekillik (singularity), çoklu bağlantısallık (multicollinearity) ve artık terimlerin bağıntılı olup olmadığı incelenmiştir. Korelasyon analizinde de görüleceği üzere değişkenler arası yüksek ilişkilerin görülmediği başka bir ifadeyle tekillik problemi olmadığı anlaşılmıştır. Çoklu doğrusal bağlantı için gerçekleştirilen analiz sonucunda; VIF değerlerinin 1.22 ile 2.63 arasında saptanmış ve Tabachnick ve Fidell (2001) önerisi olan 10'dan küçük olmayı karşılamıştır. Ek olarak, artık terimlerin bağlantıları için değerlendirilen Durbin-Watson değeri de 1.93 olarak saptanmış ve Field (2005)'in 1 ile 3 kritik değerini karşıladığı görülmüştür. Dolayısıyla verilere göre regresyon varsayımlarının karşıladığı anlaşılmıştır. Regresyon sonuçları Tablo 19'da sunulmuştur.

Tablo 19: Duygusal Zekânın Yordayıcıları Olarak Anne Baba Tutumlarına Ait Regresyon Analizi Sonuçları

Yordayan	B	SH_B	β	T	R^2	$F_{(3-392)}$

(Sabit)	16.70	1.37		12.15**		
Demokratik anne-baba tutumu	.10	.02	.27	5.29**		
Otoriter anne-baba tutumu	-.10	.04	-.18	-2.35**	.16	23.96**
Koruyucu-istekçi anne-baba tutumu	-.02	.03	-.05	-.69		

Not: * $p < .05$; ** $p < .01$, bağımlı değişken = duygusal zekâ

Tablo 19 incelendiğinde duygusal zekâ düzeyinin anne baba tutumları tarafından yordanmasına ilişkin kurulan çoklu regresyon modelinin anlamlı olduğu görülmektedir, [$F_{(3, 392)} = 23.96$, $p < .01$]. Ergenlerin duygusal zekâ düzeylerini; demokratik anne-baba tutumu ($\beta = .27$, $p < .01$) pozitif yönde ve otoriter anne-baba tutumu ($\beta = -.18$, $p < .05$) negatif yönde anlamlı yordamaktadır. Bu değişkenler duygusal zekâ düzeyini toplam varyansının yaklaşık %16'sını açıklamaktadır. Regresyona dâhil edilen koruyucu-istekçi anne-baba tutumu duygusal zeka düzeyini anlamlı yordamamaktadır.

4.3. Ergenlerin Karar Verme Stillerinin Cinsiyete Göre Anlamlı Biçimde Değişip Değişmediğine Yönelik Bulgular

Çalışmanın katılımcıları olan ergenlerin karar verme stillerinin cinsiyetlerine göre anlamlı bir biçimde değişip değişmediği saptayabilmek için İki Ortalama Arasındaki Farkın Anlamlılık Testi olan "*t*" testi tekniği kullanılmıştır. Analizler karar verme stillerinin alt boyutları olan "karar vermede öz-saygı", "dikkatli", "kaçıngan", "erteleyici" ve "panik" üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bulgular Tablo 20'de sunulmuştur.

Tablo 20: Ergenlerin Cinsiyetleri Açısından Karar Verme Stillerine Ait *t* Testi Tablosu

Değişken	**Cinsiyet**	***n***	$\overline{X}$	***ss***	***T***	***Sd***	***p***

Karar vermede öz-saygı	Erkek	197	8.74	2.20	.51	394	.61
	Kız	199	8.62	2.22			
Dikkatli	Erkek	197	9.34	2.43	.36	394	.72
	Kız	199	9.26	2.22			
Kaçıngan	Erkek	197	4.64	2.59	2.10	394	.03
	Kız	199	5.21	2.81			
Erteleyici	Erkek	197	4.14	2.45	2.91	394	.01
	Kız	199	4.86	2.53			
Panik	Erkek	197	4.90	2.51	1.28	394	.20
	Kız	199	5.23	2.60			

Tablo 20'de kız ve erkek ergenlerin karar verme stillerinin alt boyutlarına ait puan ortalamaları ve standart sapmaları yer almaktadır. Analiz sonuçlarına göre ergenlerin cinsiyetleri karar vermede öz-saygı ($t_{0.05:\ 394} = .51$, $p > .05$), dikkatli karar verme stili ($t_{0.05:\ 394} = .36$, $p > .05$) ve panik karar verme stili ($t_{0.05:\ 394} = 1.28$, $p > .05$) alt boyutlarında anlamlı bir biçimde farklılık göstermediği belirlenmiştir. Bu bakımdan kız ve erkek ergenlerin karar vermede öz-saygı, dikkatli karar verme stili ve panik karar verme stili alt boyutlarının birbirlerine benzer düzeyde oldukları söylenebilir.

Diğer taraftan ergenlerin kaçıngan karar verme stili ($t_{0.05:\ 394} = 2.10$, $p < .05$) ve erteleyici karar verme stili ($t_{0.05:\ 394} = 2.91$, $p < .01$) alt boyutları ise cinsiyete göre anlamlı farklılaşma saptanmıştır. Bu anlamlı farklılık incelendiğinde; kız ergenlerin hem kaçıngan hem de erteleyici karar verme stillerinde erkek ergenlerden anlamlı biçimde daha yüksek puan ortalamasına sahip oldukları görülmektedir.

4.4. Ergenlerin Duygusal Zekâ Düzeylerinin Cinsiyete Göre Anlamlı Biçimde Değişip Değişmediğine Yönelik Bulgular

Çalışmanın katılımcıları olan ergenlerin duygusal zekâ düzeyleri cinsiyetlerine göre anlamlı bir biçimde değişip değişmediği saptayabilmek için İki Ortalama Arasındaki Farkın Anlamlılık Testi olan "t" testi tekniği kullanılmıştır. Bulgular Tablo 21'de sunulmuştur.

Tablo 21: Ergenlerin Cinsiyetleri Açısından Duygusal Zekâlarına Ait *t* Testi Tablosu

Değişken	**Cinsiyet**	***n***	$\overline{X}$	***Ss***	***T***	***Sd***	***p***
Duygusal zeka	Erkek	197	18.93	5.01	1.09	394	.28
	Kız	199	18.40	4.70			

Tablo 21'de kız ve erkek ergenlerin duygusal zekâ düzeylerine ait puan ortalamaları ve standart sapmaları yer almaktadır. Analiz sonuçlarına göre ergenlerin cinsiyetleri duygusal zekâ düzeylerine göre anlamlı bir biçimde farklılık göstermediği belirlenmiştir, ($t_{0.05:\ 394}$ = 1.09, $p > .05$). Bu bakımdan kız ve erkek ergenlerin duygusal zekâ düzeylerinin birbirlerine benzer oldukları ifade edilebilir.

5. TARTIŞMA VE YORUM

5.1. Ergenlerin Karar Verme Stillerinin Cinsiyete Göre Anlamlı Biçimde Değişip Değişmediğine İlişkin Tartışma ve Yorum

Karar verme, bireylerin amaçlarına yönelik olarak durumlardan kendisi için uygun olan seçeneği seçmesidir (Özdemir, 2019). Ergenlik döneminde karar verme, en çok araştırılan konulardan biridir. Karar vermek, ergenlerden gerçekleştirmeleri beklenen, öğrenmesi zor, uzun ve önemli bir beceridir (McCandless, Coop, 1979). Sağlıklı şekilde karar verebilme, toplum içerisinde etkili rol oynayan gençler için ele alındığında, gençlerin karar verme becerisi geliştirebilmesi üzerinde durulması son derece önemlidir (Eldeleklioğlu, 1996).

Çalışmanın katılımcıları olan ergenlerin karar verme stillerinin, cinsiyetlerine göre anlamlı bir biçimde değişip değişmediği saptanmak istenmiştir. Araştırma bulgusuna göre, karar verme stillerinin öz-saygı, panik ve dikkatli alt boyutları ile cinsiyetin anlamlı ilişki içerisinde olmadığı, kız ve erkek ergenlerin benzer düzeyde oldukları; kaçıngan ve erteleyici alt boyutları ile cinsiyetin anlamlı bir ilişki içerisinde olduğu, kız ergenlerin hem kaçıngan hem de erteleyici karar verme stillerinde erkek ergenlerden anlamlı biçimde daha yüksek puan ortalamasına sahip oldukları söylenebilir. Bu çalışmada elde edilen sonuçlar ile diğer araştırma bulguları incelendiğinde benzer sonuçlar ile karşılaşıldığı gibi aksi sonuçların da elde edildiği görülmüştür.

Panik karar verme stili, araştırma kapsamında kız ve erkek öğrenciler arasında cinsiyet anlamında değişiklik görmemektedir. Elde edilen sonuç ile bazı araştırmacıların bulguları paralellik göstermektedir. Temel (2015), Arslan (2013), Bacanlı ve Sürücü (2006), Doğan (2016), Erdin (2016), Gülbahçe ve Kartol (2014), Akar (2019) tarafından gerçekleştirilmiş olan araştırmalarda benzer sonuçlar elde edilmiştir. Toplumsal yaşamda kız ve erkek çocuklara yüklenen değerlerin değişmesi ve kız çocuklarının yaşam içerisinde etkin rol alması ile sorumluluk gerektiren karar verme davranışı esnasında kendilerine güvenmeleri sayesinde stres kontrolü yapabiliyor olmaları cinsiyet farklılığını ortadan kaldırmış olabilir. Can (2009),

Aktaş (2016), Kaşık (2009), Tatlılıoğlu (2014) gerçekleştirdikleri araştırmalarda mevcut araştırma sonuçları ile bağdaşmayan bulgular elde etmişlerdir. Onların sonuçlarına göre kız öğrencilerin, panik karar verme stillerini erkeklere göre daha sık kullandıkları gözlemlenmiştir. Deniz (2004) yapmış olduğu çalışmada kızların, erkeklere göre daha fazla içtepisel karar stratejisini kullandığını gözlemlemiştir. Panik karar verme davranışı ile içtepisel karar stratejisi birbirini destekler nitelikte sayılabilir. Araştırma sonuçlarının farkı çıkmasının sebebi araştırmaya katılan bireylerin, kişisel özelliklerinden kaynaklı olabilir.

Araştırma sonucunda erteleyici karar verme stilini kızların, erkeklere göre daha çok kullandığı sonucuna ulaşılmıştır. Literatüre bakıldığında Yılmaz (2015) tarafından yapılmış olan araştırma ile elde edilen bulgular paralellik göstermektedir. Erteleme davranışının birçok sebebi bulunmaktadır. Başarısız sonuçlara dair kaygı duyma, hatalı beklentiler ve mükemmeliyetçilik bu sebeplerden bazılarıdır (Solomon, Rothblum, 1984). Yapılan araştırmalara göre kızların, erkeklere göre daha az öz güvenli oluşu başarısız olmaya ilişkin kaygı duymayı doğurabilmektedir. Literatürdeki araştırmalar ise kızların, erkeklere göre daha mükemmeliyetçi kişilik özelliğine sahip olduklarını destekler niteliktedir. Aksi şekilde elde edilen sonuç ile uyuşmayan araştırmalar da mevcuttur. Aktaş (2016), Bacanlı ve Sürücü (2006), Katman (2017), Erdin (2016), Öztabak (2013) tarafından gerçekleştirilmiş olan araştırmalarda erkeklerin, kızlara göre daha fazla erteleyici karar stilini benimsedikleri; Gülbahçe ve Kartol (2014), Kaşık (2009), Can (2009), Akar (2019) tarafından yapılan araştırmalarda ise cinsiyetin erteleyici karar stilini benimsemede bir etkisinin olmadığı görülmüştür.

Mevcur araştırma sonucunda dikkatli karar verme stillerini kullanmada kız ve erkekler arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür. Aktaş (2016), Arslan (2013), Gülbahçe ve Kartol (2014), Bacanlı ve Sürücü (2006), Güçray (1998), Can (2009), Doğan (2016), Kaşık (2009) tarafından yapılmış olan araştırmalara ait bulgular ile elde edilen sonuçlar paralellik gösterirken; Erdin (2016), Özel (2009), Brown ve Mann (1991) tarafından yapılan araştırmaların bulguları ile benzeşmediği görülmektedir. Bu araştırmaların sonucunda kızların, karar verme sürecinde erkeklere göre daha fazla dikkatli karar verme stilini kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Kız öğrencilerin erkeklere göre daha fazla sorumluluk sahibi olması

(Yıldırım, 2016) ve yaptıkları işleri daha özenerek yapmaları bu sonucun çıkmasına sebep olmuş olabilir.

Kaçıngan karar verme stilinin kızlar tarafından daha çok kullanıldığı sonucunun çıktığı araştırma ile benzer sonuçların elde edildiği çalışmalar bulunmaktadır. Aktaş (2016), Tatlılıoğlu (2014), Titrek, Konak ve Titrek (2013) yaptıkları araştırmada paralel sonuçlara ulaşmışlardır. Yüceloğlu Keskin ve diğerlerinin (2016), Samsun'da 185 öğrenci ile yapmış oldukları araştırmada, kızların karar verme sürecinde daha kararsız oldukları görülmüştür. Karar verme sürecinde erkeklere göre daha yoğun kararsızlık yaşayan kızların, bu durumdan kaçmak istemeleri kaçıngan karar verme stillerini tercih etmelerine sebep olabilir. Toplumsal cinsiyet rolleri radikal değişimlere uğramış olmasına rağmen, kültürel faktörlerden kaynaklı olarak hala cinsiyet ayrımı yapılmaktadır (Peterson ve diğ., 1982). Bu durum kız ergenlerin, karar verme sürecinde tam olarak bağımsız davranmalarını engelleyebilir ve karar verme davranışından kaçınma durumuna sokabilir. Gülbahçe ve Kartol (2014), Erdin (2016), Bacanlı ve Sürücü (2006), Öztabak (2013) yaptıkları araştırmada erkeklerin kaçıngan karar stilini daha çok tercih ettikleri, Can (2009), Kaşık (2009), Dilmaç ve Bozgeyikli (2009) tarafından yapılan araştırmalarda ise cinsiyetin kaçıngan karar verme stili üzerinde bir etkisinin olmadığı bulgularına ulaşılmıştır.

Araştırmada elde edilen karar vermede öz saygının, cinsiyet ile arasında ilişki olmaması bulgularını destekleyen araştırmalar mevcuttur. Aktaş (2016), Bacanlı ve Sürücü (2006), Can (2009), Erdin (2016), Gülbahçe ve Kartol (2014), Avşaroğlu (2007), Ertural (2019) yaptıkları araştırmalarda benzer sonuçlara ulaşmışlardır. Cinsiyetler arasında fark olmamasının sebebi olarak değişen güncel yaşam içerisinde anne baba tutumlarının değişmesi, ebeveynlerin eğitim düzeylerinin artması ile cinsiyete yüklenen toplumsal anlamların değişmesi ele alınabilir. Ergenlik döneminin özellikleri konusunda bilinçlenen anne babalar, ergenlere karşı daha hoşgörülü olmakta ve bu sayede sağlıklı bir iletişim örüntüsü oluşabilmektedir.

Araştırma bulguları ile örtüşmeyen çalışmalar da bulunmaktadır. Friedman ve Mann (1993), Kunt (2016), Güçray (1998) ise yaptıkları çalışmalarda erkek ergenlerin, kız ergenlere göre özsaygı düzeylerinin yüksek olduğu sonuca ulaşmışlardır. Bunun sebebi olarak, her ne kadar değişen toplumdan bahsetmiş olsak dahi erkek çocuğa daha ayrıcalıklı davranan ailelerin sayısı azımsanamayacak kadar çoktur. Gülkaya (2018) tarafından yapılan araştırmada anne baba tutumlarından özerklik desteği alt

boyutu erkeklerde, kızlara göre daha yüksek, denetim alt boyutu kızlarda daha yüksek olduğu görülmüştür. Mevcut araştırma ile farklı sonuçlar elde edilmesi bu durum ve katılımcıların içerisinde bulundukları aile ortamı gibi çevresel faktörler ile açıklanabilir.

Araştırma sonucunda elde edilen bilgiler incelendiğinde cinsiyet değişkeninin ergenlerin karar verme stillerini etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

5.2. Ergenlerde Anne-Baba Tutumlarının Karar Verme Stillerini Anlamlı Yordayıp Yordamadığına İlişkin Tartışma ve Yorum

Bu bölümde ergenlerde karar verme stillerinin anne baba tutumları tarafından anlamlı biçimde yordanıp yordanmamasına ilişkin tartışma ve yoruma yer verilmiştir. Aileler tarafından benimsenmiş olan anne baba tutumları çocukların tercih ettikleri karar verme stilleri üzerinde önemli bir değişkendir. Aile, karar verme becerisinin kazanılmasında bir laboratuvar olarak tanımlanmaktadır (Brown, Mann, 1990). Baumrind, ergenlerin yeterince özerk ve sorumluluk duygusuna sahip olduklarında, yapabilecekleri davranışları en iyi şekilde yapabileceklerini söylemektedir. Araştırmacılar, ergen bireylerin yönlendirilmeye ihtiyacının olduğunu ve aile içerisinde karar verilme sürecinde etkili rol oynamalarını dile getirmektedirler. Halk Eğitim Merkezlerinde 2350 kişi ile yapılmış olan çalışmada, bireylere meslek seçimlerinde etkili olan faktör sorulmuş ve %30 oranında anne baba tutumu cevabı verilmiştir (Özgan, 2006). Geçmiş yıllara göre kıyaslandığında ergenlerin aile içindeki karar alma süreçlerinde daha aktif rol oynamaktadırlar (Elder, 1968).

Çocukların, ilerleyen yaşamlarına sağlıklı şekilde ulaşabilmeleri için demokratik anne baba tutumu en ideal tutumdur (Aktaş, 2011). Demokratik anne-baba tutumundaki ebeveynler, çocuklarına karşı tutarlı ve güven verici davranışlar sergilemektedirler. Ebeveynler, çocuklarını bir birey olarak kabul etmekte ve onlara bağımsız kişiliklerini geliştirebilmek için destek olmaktadırlar (Çağdaş, Seçer, 2002).

Araştırma sonucunda, demokratik anne baba tutumlarının karar vermede öz saygı alt boyutu ile pozitif yönde ilişkili olduğu; kaçıngan, erteleyici, panik alt boyutları ile negatif yönde ilişkili olduğu; dikkatli alt boyutu ile anlamlı ilişki içerisinde olmadığı; demokratik anne baba tutumunun, karar verme stillerini anlamlı yordadığı sonucuna

ulaşılmıştır. Literatürde araştırma bulguları ile benzer sonuçlar elde edilen çalışmalar mevcuttur. Doğan (2016), Tunç (2011) tarafından yapılan araştırmalarda demokratik ebeveyn tutumunun özsaygı, kaçıngan, dikkatli, erteleyici alt boyutları ile arasındaki ilişki; Yılmaz (2009) tarafından yapılan çalışmada öz saygı alt boyutu ile arasındaki ilişki; Tatlılıoğlu (2010) tarafından yapılan çalışmada özsaygı, dikkatli, kaçıngan alt boyutları ile arasındaki ilişki; Hamarta (2007) tarafında yapılan çalışmada kaçıngan alt boyutu ile arasındaki ilişki mevcut araştırma bulgularını destekler niteliktedir. Ayrıca Eldeleklioğlu (1996) yapmış olduğu çalışmada demokratik ebeveyn tutumu ile bağımsız karar verebilme arasında olumlu sonuçlara ulaşırken; Güçray (1989) bu ebeveyn tutumunun özsaygıyı olumlu yönde etkilediği sonuçlarına ulaşmıştır. Demokratik ebeveyn tutumu ile yetiştirilmiş olan ergenler, yüksek özerklik gösteren davranışları daha çok göstermektedirler (Schvaneveldt, Adams, 1983). Bu ailelerde yetişen bireyler, çocukluk döneminden itibaren saygı içerisinde büyüyüp değer gördükleri için kendilerine olan güvenleri yüksek olmakta ve bu durumu karar verme anında da kullanabilmektedirler.

Mevcut araştırma ile uyuşmayan araştırmalara da rastlanılmıştır. Doğan (2016), Tunç (2011), Brown ve Mann (1990) yaptıkları çalışmalarda demokratik ebeveyn tutumunun dikkatli karar verme stili ile pozitif ilişki içerisinde olduğunu gözlemlemişlerdir. Yine Eldeleklioğlu (1996) yapmış olduğu çalışmada bu tutumun görüldüğü aile ortamlarında ergenlerin mantıklı karar verme stratejini kullanıldığını ortaya koymuştur. Dikkatli karar verme stili ile mantıklı karar verme stratejisi içerik bakımından birbirini açıklamaktadır.

Otoriter tutumu benimseyen ebeveynler, çocuklarının gelişimsel düzeylerine, kişilik özelliklerine ve isteklerine dikkat etmeden, kendi istekleri doğrultusunda davranış göstermelerini beklemektedirler (Sezer, 2010). Çocukla ilgili karar alınırken çocuğa fikri sorulmamakta, karar anne baba tarafından verilmektedir (Özyürek, Tezel Şahin, 2012). Katı disiplin ile her kurala uyma zorunluluğu bulunmaktadır (Tabak, 2007).

Bulgular incelendiğinde otoriter anne baba tutumlarının karar vermede öz saygı alt boyutu ile negatif yönde ilişkili olduğu; kaçıngan, erteleyici, panik alt boyutları ile pozitif yönde ilişkili olduğu; dikkatli alt boyutu ile anlamlı ilişki içerisinde olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Alanyazın incelendiğinde elde edilen bulguları destekleyen çalışmalara rastlanılmıştır. Doğan (2016) tarafından yapılan araştırmada otoriter

ebeveyn tutumunun özsaygı, kaçıngan, erteleyici alt boyutları ile arasındaki ilişki; Tunç (2011) tarafından yapılan araştırmalarda özsaygı, kaçıngan, erteleyici, panik, dikkatli alt boyutları ile arasındaki ilişki; Tatlılıoğlu (2010) tarafından yapılan araştırmada özsaygı, kaçıngan, panik, dikkatli alt boyutları ile arasındaki ilişki; Yılmaz (2009) tarafından yapılan araştırmada özsaygı alt boyutu ile arasındaki ilişki; Hamarta (2007) tarafından yapılan araştırmada kaçıngan alt boyutu ile arasındaki ilişki araştırma bulgularını destekler niteliktedir. Kararlarında etkin olan kişiyi "aile" olarak cevaplandıran ergenlerin, kaçıngan karar verme stilini daha fazla kullandıkları görülmüştür (Taşdelen, 2001). Otoriter tutumu benimseyen aileler, çocuklarına ifade hakkını tanımamaktadır. Bu durum, ergenlerin özgüven kazanmalarını ve düşünce yapılarının gelişmesini engelleyen bir etken olması ile öz saygı boyutunda elde edilen sonuçlar açılanabilir. Güçray (1989) otoriter ebeveyn tutumunun özsaygıyı olumsuz yönde etkilediğini ortaya koymuştur. Ergen bu şartlar altında karar verme becerisi de geliştirmekte zorlanacaktır. Güner (2006) gerçekleştirmiş olduğu çalışmada sürekli ebeveyn isteklerine göre hareket eden bireylerin kimlik geliştirmekte zorlandığı ve etkili kararlar verebilmekte başarısız olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuçlar da araştırma bulgularını desteklemektedir. Sürekli baskı altında olan bireylerin yoğun stres yaşaması ile birlikte bir karar alma sürecinde panik şekilde davranması ve bu şekilde karar vermesi normaldir. Bireyin karar vermekten kaçınması ve süreci ertelemesi bu stres duygusu ile açıklanabilir.

Doğan (2016) gerçekleştirdiği araştırmada ebeveyn tutumlarının panik karar verme stiline etkisi olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Bu durum araştırma bulguları ile uyuşmamaktadır. Sonuçların benzerlik göstermemesi Doğan'ın (2016) araştırma sonucuna etki eden yaş, sınıf düzeyi ve sosyoekonomik durum değişkenleri ile açıklanabilir.

Ebeveynlerin çocuklarına karşı ilgili ve koruyucu olmaları son derece normal olmasına karşın aşırı olan korumacı davranışlar istenmeyen durumlara sebebiyet verebilmektedir (Özyürek, Tezel Şahin, 2012). Ebeveynler, çocuklarını yoğun bir koruma ve denetim altına alarak çocuklarının kendilerine bağımlı olmalarını beklemektedirler.

Bulgular incelendiğinde koruyucu- istekçi anne baba tutumlarının karar vermede özsaygı alt boyutu ile negatif yönde ilişkili olduğu; kaçıngan, erteleyici, panik alt

boyutları ile pozitif yönde ilişkili olduğu; dikkatli alt boyutu ile anlamlı ilişki içerisinde olmadığı; koruyucu- istekçi anne baba tutumunun, karar verme stillerini anlamlı yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Literatüre bakıldığında mevcut araştırma bulgularını destekleyen çalışmalar bulunmaktadır. Tatlılıoğlu (2010) tarafından yapılan araştırmada koruyucu- istekçi anne baba tutumunun özsaygı, dikkatli, panik alt boyutları ile arasındaki ilişki; Yılmaz (2009) tarafından yapılan araştırmada özsaygı alt boyutu ile arasındaki ilişki; Hamarta (2007) tarafından yapılan araştırmada kaçıngan alt boyutu ile arasındaki ilişki elde edilen bulguları destekler niteliktedir. Bu tutumun hâkim olduğu aile yaşantısı içerisinde ergenler adına karar verme işlemini aileler gerçekleştirdiği için, bu durumda ergen bireylerde panik davranış biçimleri görülebilir. Koruyucu- istekçi tutumu benimseyen ebeveynler, çocuklarının yapması gereken her davranışı üstlenip yaparak ve onları sürekli kontrol ederek ergenin bağımlı bir kişilik geliştirmesine sebep olabilir. Karar verme sürecinde en önemli olan unsur ise özgüvendir (Eldeleklioğu, 1996). Taşdelen (2001) gerçekleştirdiği çalışmasında aşırı koruyucu tutuma maruz kalan ergenlerin, bağımlı karar verme stili düzeylerinin yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Aşırı koruyucu tutum ile bağımlı olan kişilerde özgüven gelişimi sekteye uğrayabilir ve bu durum araştırma bulgularımızı açıklayabilir. Koruyucu- istekçi anne baba tutumu ile karar stilleri arasında ilişki kapsamında literatürde araştırma bulguları ile örtüşmeyen araştırmalar bulunamamıştır.

Araştırma sonucunda elde edilen bilgiler incelendiğinde anne baba tutumlarının, ergenlerin karar verme stillerini etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Sağlıklı aile ilişkilerinde ergenler, karar seçeneklerini anne ve babası ile tartışabilir ve onlardan tavsiye alabilmektedirler. Otoriter tutumun hâkim olduğu ailelerde, ergenlere ifade hakkı tanınmamakta, demokratik tutumun hâkim olduğu ailelerde, ergen bireyler aile içinde alınması gerekilen kararlarda daha etkin olup katkıda bulunabilmektedirler. Bu bağlamda etkili karar verme sürecinde en uygun olan ebeveyn tutumunun demokratik ebeveyn tutumu olduğu görülmektedir.

5.3. Ergenlerin Duygusal Zekâ Düzeylerinin Cinsiyete Göre Anlamlı Biçimde Değişip Değişmediğine İlişkin Tartışma ve Yorum

Duygusal zekâ, zekâ kavramının başka bir türüdür (Maboçoğlu, 2006). Salovey ve Mayer (1990)'a göre duygusal zekâ, bireyin kendi duyguları ve diğer insanların

duygularını izleyip, ayrım yaparak elde etmiş olduğu bilgiler doğrultusunda hareket edebilmesini içeren sosyal zekâ boyutudur. Duyguları denetleyebilmek, korku, alınganlık, kaygı gibi olumsuz duyguların farkına varıp kontrol altına almak ve onlardan kurtulmak duygusal zekânın temelini oluşturmaktadır (Kılıçarslan, 2010).

Araştırma bulguları incelendiğinde, duygusal zekâ düzeylerinin ergenlerin cinsiyetlerine göre anlamlı bir biçimde farklılık göstermemektedir. Kız ve erkek ergenlerin duygusal zekâ düzeylerinin birbirlerine benzer oldukları ifade edilebilir. Literatür tarandığında elde edilen bulgular ile paralellik gösteren araştırmalara ulaşılmıştır. Deniz ve Yılmaz (2004), Akın (2004), Ergün (2016), Tosun (2013), Soykan (2015), Halilbeyoğlu (2015), Çelenk (2015), Özerbaş (2004), Özden (2015), Özdemir ve Dilekmen (2017), Fırat Kılıç, Çağlıyan ve Sucu Dağ (2017), İşmen (2001), Albayrak Alan (2019) tarafından gerçekleştirilmiş olan araştırmalar, mevcut bulguları destekler niteliktedir. Güncel yaşamdaki değişimler sebebi ile kadın-erkek eşitliği her alanda görülmeye başlanmıştır. Toplumsal açıdan hala ataerkillik baskın olmasına rağmen geçmiş yıllara göre erkeklerin davranışlarında değişimler görülmektedir. Cinsiyet değişkeninin duygusal zeka düzeyinde anlamlı bir fark yaratmaması, eski zamanlara göre erkeklerin daha anlayışlı, empati kurabilen ve duygularını ifade edebilen bireyler olması ile açıklanabilir.

Araştırma bulguları ile örtüşmeyen çalışmalar da bulunmaktadır. Köksal ve İşmen Gazioğlu (2007), Brackett, Mayer ve Warner (2004), Day ve Carroll (2004), Ciarrochi, Chan ve Bajgar (2001), Göçet (2006) tarafından gerçekleştirilmiş olan çalışmalarda kızların duygusal zekâ seviyesinin, erkeklere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Türk toplumunda duyguları ifade etme davranışının daha çok kızlara özgü olması, erkeklerin ise daha katı tutum sergilemesi beklenmektedir. Öyle ki, çocuk yetiştirme sürecinde kız çocuklarına karşı aileler daha duyarlı, daha hassas olmaktadır. Sosyal yaşam içerisinde kızların daha duygusal olması ve empati düzeyinin erkeklerden yüksek olması bu sonucu doğurmuş olabilir. Günlük yaşam içerisinde kadın erkek ilişkilerinde tartışma yaşanmasının sebebi de bu olabilir. Çünkü kadınlar olaylara duygusal bakarak sorun olduğunu düşünebilir, erkekler ise ortada bir sorun görmedikleri için kadınlara anlam veremeyebilirler.

Atalay (2014) ve Ceran Yıldırım (2015) tarafında gerçekleştirilmiş olan çalışmalarda ise erkeklerin duygusal zekâ düzeylerinin, kızlara göre daha yüksek olduğu

görülmüştür. Bu farklılık, sosyokültürel, sosyo-demografik, yetiştirilme tutumları ve bireysel faktörlerden kaynaklanıyor olabilir.

Araştırma sonucunda elde edilen bilgiler incelendiğinde cinsiyet değişkenine göre ergenlerin duygusal zekâ düzeyinin anlamlı şekilde değişmediği sonucuna ulaşılmıştır.

5.4. Ergenlerde Anne-Baba Tutumlarının Duygusal Zekâ Düzeyini Anlamlı Yordayıp Yordamadığına İlişkin Tartışma ve Yorum

Bu bölümde ergenlerde duygusal zekâ düzeylerinin anne baba tutumları tarafından anlamlı biçimde yordanıp yordanmamasına ilişkin tartışma ve yoruma yer verilmektir.

Aile, çocukların yaşamlarında sosyal çevrenin şekillendiği ilk ve en önemli eğitim kurumudur (Albayrak Alan, 2019). Çocuklar kendilerini anlamaya ve tanımaya, çevreden gelen tepkiler ile başlamaktadırlar. Ebeveynlerin çocukları ile kuracakları güvenli, sıcak ve yakın ilişkiler, bireyin kendi hislerini tanımasına, olaylar karşısında doğru tepkileri verebilmesine, hislerini ifade edebilmesine ve karşısındaki kişilerin hislerini anlayabilmesine yardımcı olmaktadır (Maboçoğlu, 2006). Çocuklarının duygu durumlarını önemseyerek duygusal ihtiyaçlarına sağlıklı şekilde karşılık veremeyen ebeveynler, çocuklarının duygusal zekâlarının gelişmesine engel olmaktadırlar (Kansu, [15.04.2020]). Castro ve diğerleri (2015) yaptıkları çalışmada çocuklarda duygusal zekâ seviyesinin %37'sinin ebeveynlerin sahip olduğu inanç, davranış ve yetenekler doğrultusunda şekillendiği sonucuna ulaşmışlardır.

Araştırma sonucunda, demokratik anne baba tutumlarının duygusal zekâ ile pozitif yönde ilişkili olduğu ve duygusal zekayı anlamlı yordadığı; otoriter anne baba tutumlarının duygusal zekâ ile negatif ilişkili olduğu ve duygusal zekayı anlamlı yordadığı; koruyucu- istekçi anne baba tutumlarının duygusal zekâ ile negatif ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Literatürde araştırma bulguları ile benzer sonuçlar elde edilen çalışmalar mevcuttur. Ikız ve Kırtıl Gormez (2010), Erdoğdu (2008), Bender (2006), Özdemir ve Dilekmen (2017), Kırtıl (2009), Odabaşı (2013), Topuksal (2011), Şimşek (2006), Şahin (2018), Albayrak Alan (2019), Orçun Yücel (2017), Bozdemir (2015) tarafından

yapılan araştırmalarda elde edilen bulguları destekler niteliktedir. Demokratik tutumu benimseyen aileler, çocuklarına karşı koşulsuz sevgi ve saygı göstererek çocuklarının özgür bireyler olarak yetişmesine ve kendilerini gerçekleştirebilmelerine imkân sağlamaktadırlar (Baumrind, 1968). Bu sayede çocuklar ileriki yaşamlarında empati kurabilen, duygularını ve düşüncelerini durumlar karşısında ayarlayabilen, kendilerini ve hislerini tanıyabilen bireyler olarak yetişmektedirler (Bar-On, 1997'den aktaran Şahin, 2018). Demokratik aile ortamında yetişen bireylerin duygusal zekâ düzeylerinin yüksek olması, bu tutum ile yetişen bireylerin sevildiklerini ve önemsendiklerini bilerek hem kendilerinin hem başkalarının duygularını anlayabilmeleri ve önemsemeleri ile açıklanabilir. Otoriter tutumu benimseyen ebeveynler, çocuklarının gelişimsel düzeylerine, kişilik özelliklerine ve isteklerine dikkat etmeden, kendi istekleri doğrultusunda davranış göstermelerini beklemektedirler (Sezer, 2010). Sürekli olarak ebeveynleri tarafından denetime ve kontrole tabi olan ergenler, bireyselleşmede zorluklar çekmektedirler. Bu durum onların bağımsız kişilik geliştirmesine engel olmaktadır (Baumrind, 1968). Uygulanan katı disiplin, çocuklarının ailelerinden korkmasına ve onlar ile iletişim kuramamasına neden olmaktadır. Otoriter aile ortamında yetişen bireylerin duygusal zeka düzeylerinin düşük olması, bu tutum ile yetişen bireylerin sosyal becerileri, öz farkındalık ve empati becerisi geliştirememesi ile açıklanabilir. Koruyucu - istekçi ebeveyn tutumunda çocuğa yönelik müdahaleci tutum sergilenmektedir. Çocuk ebeveyni tarafından sürekli korunmakta ve denetim altında tutulmaktadır (Yenigün, 2019). Bu tutum ile yetiştirilmiş olan ergenler, yaşamları boyunca stresten uzak kalmaları sebebiyle, kaygı yaratan ve engellendikleri durumlar ile karşı karşıya kaldıklarında ne şekilde baş edeceklerini bilememekte ve yoğun kaygı yaşamaktadırlar. Çocuklarının yanlış davranışlarda bulunmasından korkan ebeveynler korumacı yaklaşarak sürekli çocukları yerine adımlar atarak, duygularını yönetme becerisinin zayıf olduğu, kendine ait kararları alamayan, dürtüsel veya içine kapanık bireyler yetiştirmektedirler (Dokuyan, 2016). Koruyucu- istekçi aile ortamında yetişen bireylerin duygusal zeka düzeylerinin düşük olması, bu bireylerin sürekli korunaklı yetiştirilmesi nedeniyle kendisinin farkına varamaması, duygularını tanımlayamaması ve empati becerisi geliştirememesi ile açıklanabilir.

Uyaroğlu (2011)'nun araştırması, demokratik ve otoriter anne baba tutumları ile duygusal zekâ arasındaki ilişki yönünden ede edilen bulgular ile paralellik

gösterirken, koruyucu- istekli anne baba tutumu ve duygusal zekâ ilişkisi yönünden farklı şekilde sonuçlanmıştır. Bu araştırmada koruyucu- istekçi anne baba tutumu ile yetiştirilen bireylerin duygusal zekâ seviyeleri yüksek çıkmıştır. Genel olarak literatürde bulgularımız ile çelişen araştırmaya rastlanılmamıştır.

Duygusal zekânın gelişimi için bireyin yetişmiş olduğu aile ortamı son derece önemlidir. Aile, duygusal derslerin verileceği ilkokuldur. Elde edilen bilgiler öncülüğünde demokratik tutumu benimseyen ailelerin, çocuklarının duygusal zekâ düzeylerini olumlu etkilediği; otoriter ve koruyucu- istekçi tutumu benimseyen ailelerin, çocuklarının duygusal zekâ düzeylerini olumsuz etkilediği söylenebilir. Araştırma bulgularına göre demokratik anne baba tutumunun, çocuğun duygusal zekâ gelişimi açısından en uygun anne baba tutumu olduğu görülmektedir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmanın sonuçlarına ve önerilere yer verilmektedir.

6.1. Sonuç

Ergenlerde anne baba tutumlarının duygusal zekâ ve karar verme stilleri ile ilişkisi ve duygusal zekâ ile karar verme stillerinin cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğinin incelendiği 396 lise öğrencisi ile gerçekleştirilen bu araştırmada aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

1. Çalışmaya katılan toplam 396 öğrencinin, 199'unun kız öğrenciler olduğu, 197'sinin erkek öğrenciler olduğu,
2. Ergenlerde karar verme stillerinin özsaygı, dikkatli ve panik alt boyutları ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı,
3. Ergenlerde karar verme stillerinden erteleyici ve kaçıngan alt boyutları ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu; kız ergenlerin erteleyici karar verme stilini erkek ergenlere göre daha fazla kullandıkları,
4. Ergenlerde algılanan anne baba tutumlarından demokratik anne baba tutumu ile karar verme stillerinin özsaygı alt boyutu arasında pozitif yönde bir ilişkinin olduğu,
5. Ergenlerde algılanan anne baba tutumlarından demokratik anne baba tutumu ile karar verme stillerinin kaçıngan, erteleyici ve panik alt boyutları arasında negatif yönde bir ilişkinin olduğu,
6. Ergenlerde algılanan anne baba tutumlarından demokratik anne baba tutumu ile karar verme stillerinin dikkatli alt boyutu arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı,
7. Ergenlerde algılanan anne baba tutumlarından otoriter anne baba tutumu ile karar verme stillerinin özsaygı alt boyutu arasında negatif yönde bir ilişkinin olduğu,

8. Ergenlerde algılanan anne baba tutumlarından otoriter anne baba tutumu ile karar verme stillerinin kaçıngan, erteleyici ve panik alt boyutları arasında pozitif yönde bir ilişkinin olduğu,
9. Ergenlerde algılanan anne baba tutumlarından otoriter anne baba tutumu ile karar verme stillerinin dikkatli alt boyutu arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı,
10. Ergenlerde algılanan anne baba tutumlarından koruyucu- istekçi anne baba tutumu ile karar verme stillerinin özsaygı alt boyutu arasında negatif yönde bir ilişkinin olduğu,
11. Ergenlerde algılanan anne baba tutumlarından koruyucu- istekçi anne baba tutumu ile karar verme stillerinin kaçıngan, erteleyici ve panik alt boyutları arasında pozitif yönde bir ilişkinin olduğu,
12. Ergenlerde algılanan anne baba tutumlarından koruyucu- istekçi anne baba tutumu ile karar verme stillerinin dikkatli alt boyutu arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı,
13. Ergenlerde duygusal zekâ ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı,
14. Ergenlerde algılanan anne baba tutumlarından demokratik anne baba tutumu ile duygusal zekâ arasında pozitif yönde bir ilişkinin olduğu,
15. Ergenlerde algılanan anne baba tutumlarından otoriter anne baba tutumu ile duygusal zekâ arasında negatif yönde bir ilişkinin olduğu,
16. Ergenlerde algılanan anne baba tutumlarından koruyucu- istekçi anne baba tutumu ile duygusal zekâ arasında negatif yönde bir ilişkinin olduğu saptanmıştır.

6.2. Araştırma Sonuçlarına İlişkin Öneriler

Ergenlerde anne baba tutumlarının duygusal zekâ ve karar verme stilleri ile ilişkisi ve duygusal zekâ ile karar verme stillerinin cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğinin incelendiği, 396 lise öğrencisi ile gerçekleştirilen bu araştırma sonuçlarına göre öneriler aşağıda sunulmuştur:

1. Bu çalışma, İstanbul'da ortaöğretim kademesinde eğitim görmekte olan ergen bireyleri kapsamaktadır. Gelişen ve değişen dönemler ile birlikte ergenlik döneminin başlangıcının ortaokul düzeyinde olduğu bilinmektedir. Bu nedenle benzer çalışmaların ortaokul düzeyinde eğitimlerine devam eden öğrencilere yönelik olarak yapılabilir.
2. Araştırma yaş, sosyoekonomik durum, anne baba eğitim durumu gibi daha fazla değişkeni kapsayacak şekilde geniş kapsamlı yapılabilir.
3. Çalışmanın daha büyük bir örneklemi kapsayacak biçimde yapılması önerilebilir.
4. Duygusal zekâ ve anne baba tutumlarına yönelik daha fazla araştırmanın yapılması önerilebilir.
5. Erteleyici ve kaçıngan karar verme stil puanlarının, kız ergenlerde daha yüksek; erkek ergenlerde daha düşük olduğu göz önüne alındığında, kız öğrencilere karar verme becerilerine ve özgüvene yönelik psiko-eğitim grup uygulamaları yapılabilir.
6. Anne baba tutumlarının, ergenlerde karar verme stillerini ve duygusal zekâyı anlamlı şekilde etkilediği bulgusuna göre, anne babalar için çocuk yetiştirme tutumlarına ve aile içinde iletişime yönelik eğitim programları düzenlenebilir.
7. Öğrencilere yönelik duygusal zekâyı arttırmaya yardımcı olacak etkinlikler düzenlenebilir ve psiko-eğitim grup uygulamaları, seminerler gibi gerekli rehberlik çalışmaları yapılabilir.
8. Daha fazla anne babaya ulaşabilmek ve ebeveyn çocuk ilişkilerinin güçlenmesine yardımcı olabilmek için okullarda psikolojik danışmanlık ve rehberlik hizmeti veren uzmanların sayılarının arttırılması önerilebilir.

KAYNAKÇA

Abalı, Osman. 2004. **Ergenlik Dönemi ve Sorunları.** 1. bs. İstanbul: Epsilon Yayınevi.

Adana, Filiz, Yasemin Kutlu. 2009. Anne Baba Tutumlarının Adolesanların Kendilik Kavramı Üzerine Etkisi. **Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi.** c.12.s.2: 18-23.

Ahioğlu Lindberg, E. Nihal. 2011. Piaget ve Ergenlikte Bilişsel Gelişim. **Kastamonu Eğitim Dergisi.** c.19.s.1: 1-10.

Akar, Duygu. 2019. Tecrübeli ve Göreve Yeni Başlayan Sınıf Öğretmenlerinin Yansıtıcı Düşünme Eğilimleri ve Karar verme Stilleri Arasındaki İlişki. Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Akay, Nuray. 1990. Lise Öğrencilerine İlişkin Bazı Niteliklerin Sosyal ve Kişisel Uyum Düzeylerine Etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Akçan Parlaz, Evrim, Nurdan Tekgül, Emine Karademirci, Kurtuluş Öngel. 2012. Ergenlik Dönemi: Fiziksel Büyüme, Psikolojik ve Sosyal Gelişim Süreci. **Turkish Family Physician.** c.3.s.4: 10-16.

Akın, Mahmut. 2004. İşletmelerde Duygusal Zekanın Üst Kademe Yöneticiler ile Astları Arasındaki Çatışmalar Üzerindeki Etkileri. Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aktaş, Nilgün. 2016. Lise Öğrencilerinin Motivasyon Kaynakları ve Karar Verme Stratejileri. Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aktaş Özkafacı, Aysun. 2012. Annenin Çocuk Yetiştirme Tutumu ile Çocuğun Sosyal Beceri Düzeyi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Ar-el Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aktaş, Saniye. 2011. 9. Sınıfta Anne Baba Tutumları ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Ünivesitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Alabay, M. Begümhan. 2019. Günümüzdeki Ergenlik Dönemi Gençlerin Tercih Ettiği Kitapların Cinsiyet Rolleri Bakımından İncelenmesi.Yüksek Lisans Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitiüsü.

Albayrak Alan, Rüya. 2019. Aile Yapısına Göre Çocukların Algıladığı Anne Baba Tutumlarının Duygusal Zeka ve Ahlaki Olgunluk Düzeylerine Etkisinin Karşılaştırılması.Yüksek Lisans Tezi. Haliç Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

Albayrak Sargın, Yıldız. 2008. Ergenlik Dönemindeki Öğrencilerin Saldırgan Davranışları ile Öfke ve Sosyal Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Altun Çoğalan, Derya. 2019. Lise Öğrencilerinin Kariyer Gelişiminde Aile Etkisi ve Algılanan Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişki. Yüksek Lisans Tezi. Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Altunbaş, Tuğçe. 2018. Duygusal Zeka Programının Öğrencilerin Duygusal Zeka, Atılgan, Saldırgan ve Çekingen Davranışlarına Etkisinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Altınok, E. Bilge. 2019. Anne Baba Tutumları ile Okul Öncesi Dönem Çocuklarının İletişim Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Anur, Hüseyin. 2014. Anne-Babaların Yaşam Tutumu ile Çocukların Öğrenilmiş Çaresizlik Düzeyi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Arnett, J. Jensen. 1999. Adolescent Storm and Stress, Reconsidered. **American Psychologist**. c.54. s. 5: 317-326.

Arslan, Ali. 2013. Lise Öğrencilerinin Akademik Erteleme Davranışlarının Karar Verme Stilleri ile İlişkisi. Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Arslan, Emel. 2008. Bağlanma Stilleri Açısından Ergenlerde Erikson'un Psikososyal Gelişim Dönemleri ve Ego Kimlik Süreçlerinin İncelenmesi. Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Arslan, Gökmen. 2012. Ortaöğretimde Öğrenim Gören Ergenlerde Görülen Problem Davranışların Aile Sorunları ve Aile Yapısı Açısından İncelenmesi.Yüksek Lisans Tezi. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aşkun, Duysal, Fatih Çetin. 2017. Benmerkezcillik Ölçeğinin Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması. **Anadolu Psikiyatri Dergisi.** c. 18. s. 5:485-494.

Atalay, Bünyamin. 2014. Ortaokul Öğrencilerinin Duygusal Zekaları İle Akademik Başarıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Atalay, Derya. 2018. Ergenlerde Anne Baba Tutum Algısı ve Arkadaşlık İlişkileri ile Duygu Düzenlemelerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Karabü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Atkinson, Rita L., Richard C. Atkinson, Edward E. Smith, Darly J. Bem, Susan Nolen Hoeksema. 2002. **Psikolojiye Giriş.** çev. Yavuz Alogan. 2.bs. İstanbul: Arkadaş Yayınları.

Avcı, Müjdat. 2006. Ergenikte Toplumsal Uyum Sorunları. **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.** c. 7. s. 1: 39-63.

Avşaroğlu, Selahatin. 2007. Üniversite Öğrencilerinin Karar Vermede Özsaygı, Karark Verme ve Stresle Başaçıkma Stillerinin Benlik Saygısı ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenemesi. Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ay, Tuğba Rabia. 2015. Lise Öğrencilerinin Anne Baba Tutumlarının Öğrencilerin Sosyal Problem Çözme Becerilerine ve Depresyon Düzeylerine Etkisinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ay Güner, Yıldız. 2006. Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Karar Stratejilerini Yordayan Bazı Değişkenler. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Aydın, Betül. 2010. **Çocuk ve Ergen Psikolojisi.** 3. bs. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Aydın, Enes. 2017. Ergenlerde Çatışma Çözme ve Anne Baba Tutumlarının İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Aydın, Ercan. 2019. Ergenlerin Algılanan Anne Baba Tutumlarının Benlik Saygısı ve Psikolojik İyi Oluş ile İlişkisinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bacanlı, Feride, Mustafa Sürücü. 2006. İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Sınav Kaygıları ve Karar Verme Stilleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. **Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi.** c. 12 s. 1: 7-35.

Balabanlı, Fatma. 1990. Öğretmen Liselerinde Okuyan Öğrencilerin Kişisel ve Sosyal Uyum Düzeylerini Etkileyen Bazı Etmenler. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Balşık Kaya, Nihan. 2019. Liseli Ergenlerin Ebeveyne Bağlanma Stilleri, Empati Düzeyleri ve Saldırgan Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Baltaş, Zuhal. 2006. **İnsanın Dünyasını Aydınlatan ve İşine Yansıyan Işık.** İstanbul: Remzi Kitabevi (Aktaran: Şahin, Fatma İrem. 2018. Ergenlerde Duygusal Zeka ve Yaratıcılık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Baumrind, Diana. 1968. Authoritarian Versus Authoritative Parental Control. **Adolescence.** c. 3. s. 11: 255-272.

Balkıs, Murat. 2006. Öğretmen Adaylarının Davranışlarındaki Erteleme Eğiliminin, Düşünme ve Karar Verme Tarzları ile İlişkisi. Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Baron, Jonathan. 1994. **Thinking and Deciding.** United Kingtom: Cambridge University Press.

Bar-On, Reuven. 1997. **The Emotional Intelligence Inventory (EQ-I), Technical Manual.** Toronto, Canada: Multi-HealthSystems (Aktaran: Şahin, Fatma İrem. 2018. Ergenlerde Duygusal Zeka ve Yaratıcılık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Başkale Hatice, Zuhal Bahar. 2008. Piaget'nin Bilişsel Gelişim Kuramıyla İlgili Bir Gözden Geçirme. **Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi.** c. 1. s. 2: 133-147.

Baumrind, Diana. 1971. Harmonious Parents and Their Presschool Children. **Developmental Psychology.** c.4. s. 1: 99- 102.

_____ . 1980. New Directions in Socialization Research. **American Psychologist.** c. 35. s. 7: 639- 652.

Baykan Nurşen. 2014. Anne Baba Tutumları İle İnternet Bağımlılığı Düzeylerinin İncelenmesi (Sultanbeyli İlçesi Örneği). Yüksek Lisans Tezi .Yeditepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Bednar, D. Elaine, Terri Fisher. 2003. Peer Referencing in Adolescent Decision Making As a Function of Perceived Parenting Style. **Adolescence.** c. 38. s. 152: 607- 621.

Bender, Merih T. 2006. Resim-İş Eğitim Öğrencilerinde Duygusal Zeka ve Yaratıcılık İlişkileri. Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Biehler, Robert, Jack Snovman (2000). **Educational Psychology Applied to Teaching.** 11. bs. Boston: Houghton Mifflin Company.

Bilge, Mehmet. 2019. Lise Öğrencilerinin İnternet Bağımlılığı Düzeyinin Anne Baba Tutumları ile İlişkinin İncelenmesi: Manisa Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Biricik, Zeynep. 2011. Üniversite Öğrencilerin Algılanan Anne Baba Tutumları ile Uyum Düzeyi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bornstein, March H., Diane Zlotnik. 2008). Parenting Styles and Their Effects. **Encyclopedia of Infant and Early Childhood Development**. 496–509.

Boyatzis, Richard E, Daniel Goleman, Kenneth Rhee. Clustering Competence In Emotional Intelligence: Insights From The Emotional Competencie Inventory (ECI)s. **Handbook of Emotional Intelligence.** ed. Bar- On, James D.D. San Francisco: Jossey-Bass: 343-362.

Bozdemir, Feyza. 2015. Bağlanma Stilleri, Anne Baba Tutumları ve Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarının Duygusal Zeka ile Geleceklerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Bozdemir, Feyza, Bülent Gündüz. 2016. Bağlanma Stilleri, Anne Baba Tutumları ve Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarının Duygusal Zekâ ile İlişkileri. International Journal of Human Sciences. c. 13. s. 1: 1797-1814.

Brackett, Marc A., John D. Mayer, Rebecca M. Warner. 2004. Emotional Intelligence and Its Relation to Everyday Behaviour. **Personality and Individual Differences.** c. 36. s. 6: 1387–1402.

Brown, E. Jacob, Leon Mann. 1990. The Relationship Between Family Structure and Process Variables and Adolescent Decision Making. **Journal of Adolescence.** c. 13. s. 1: 25–37.

Brown, E. Jacob, Leon Mann. 1990. Decision-Making Competence and Self-Esteem: A Comparison of Parents and Adolescents. **Journal of Adolescence.** c. 14. s. 4: 363–371.

Budak, Yusuf, Dilek Gençtanırım Kurt, Sultan Selen Kula. 2018. Bilişsel Gelişimde Farklı Bir Görüş Geliştiren Henry Wallon ve Jean Pıaget'nin Görüşlerinin

Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi. **Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi.** s. 48: 415-436.

Bulut, Serap. 2018. Lise Öğrencilerinin Anne Baba Tutumlarına Göre Öfke İfade Tarzlarının İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitütsü.

Çakar, Ulaş, Yasemin Arbak. 2004. Modern Yaklaşımlar Işığında Değişen Duygu-Zeka İlişkisi ve Duygusal Zeka. **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.** c. 6. s. 3.

Can, Özden. 2009. Üniversite Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnançları ve Karar Verme Stillerinin İncelenmesi.Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Castro, Vanessa L., Amy G. Halberstadt, Fantasy T. Lozada, Ashley B. Craig. 2015. Parents Emotion-Related Beliefs, Behaviours, and Skills Predict Children's Recognition of Emotion. **Infant and Child Development.** c. 24. s. 1: 1-22.

Ceran Yıldırım, Gülhan Gökçe. 2015. Fen ve Sosyal Bilimlerde Öğrenim Gören Üniversite Öğrencilerinin Duygusal Zekalarının Bazı Alt Boyutlar Yönünden Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Cerit, Esin. 2018. Sosyal Beceri Geliştirme Eğitim Programının Ergenlerin Psikolojik Sağlamlık ve Duygusal Zeka Düzeylerine Etkisi. Doktora Tezi. Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Channing, L.Bete. 2000. **How to Develop Your Decision-Making Skills.** Massachusetts: Channing Bete Company.

Ciarrochi, Joseph, Amy Y.C. Chan, Jane Bajgar. 2001. Measuring Emotional Intelligence in Adolescents. **Personality and Individual Differences.** c. 31. s. 7: 1105-1119.

Ciarrochi, Joseph, Frank P. Deane, Stephen Anderson. 2002. Emotional Intelligence Moderates the Relationship Between Stres and Mental Health. **Personality and Individiual Differences.** c. 32. s. 2: 197-209.

Cooper, D. Joseph. 2000. **Etkili Karar Verme Sanatı.** çev. Alp E. Arslan. 1. bs. İstanbul: Emre Yayınları.

Coşkun, Sevda. 2017. 9-11 Yaşındaki Çocuklarda Anne Baba Tutumlarının Benlik Saygısı ve Utançlıkla İlişkisi. Yüksek Lisans Tezi. Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Craig, Grace J. Don Baucum. 1999. **Human Development.** 1. bs. New Jersey: Prentice Hall.International Limited.

Cüceloğlu, Doğan. 2007. **İnsan ve Davranışı Psikolojinin Temel Kavramları.** 16. bs. İstanbul: Remzi Kitabevi.

———. 2016. **Geliştiren Anne-Baba.** 1.bs. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Çağdaş, Aysel, Zarife Şahin Seçer. 2002. **Çocuk ve Ergende Sosyal ve Ahlak Gelişimi.** 1. bs. Ankara: Nobel Akdemik Yayıncılık.

Çapri, Burhan, Öner Çelikkaleli. 2008. Öğretmen Adaylarının Öğretmenliğe İlişkin tutum ve Mesleki Yeterlik İnançlarının Cinsiyet, Program ve Fakültelerine Göre İncelenmesi. **İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi.** c. 9. s. 15: 33-53.

Çeçen, Rezan. 2008. Öğrencilerin Cinsiyetlerine ve Anababa Tutum Algılarına Göre Yalnızlık ve Sosyal Destek Düzeylerinin İncelenmesi. **Türk Eğitim Bilimleri Dergisi.** c. 6. s. 3: 415–431.

Çelenk, İklim. 2015. Örgütlerde Duygusal Zeka ve Psikolojik Yıldırma: Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.

Çelik, Elif Gülçin. 2015. Algılanan Ebeveyn Kontrolü ile Ergen İyi Oluşu Arasındaki İlişkide Duygusal Özerklik ve Empatinin Aracı Rolü. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Çelik, Eyüp. 2013. Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Yılmazlık Özelliklerinin Duygusal Dışavurum Açısından İncelenmesi. **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.** c. 17. s.2: 221- 236.

Çınar, Serpil. 2016. İlköğretim 3. ve 4. Sınıf Öğrencilerinin Anne Baba Tutumlarına İlişkin Algılarının Problem Çözme Becerisi ve Saldırganlık Düzeyleri Üzerindeki Etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çileli, Meral. 1986. **Ahlak Psikolojisi ve Eğitimi.** 1. bs. Ankara: Verso Yayıncılık.

Çoban, Aysel Esen, Zeynep Hamamcı. 2006. Kontrol Odakları Farklı Ergenlerin Karar Stratejileri Açısından İncelenmesi. **Kastamonu Eğitim Dergisi.** c. 14. s. 2: 393-402.

Çobanoğlu Güner, Buket. 2006. Takım Sporları ve Bireysel Sporlar Yapan Sporcuların Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Çolakkadıoğlu, Oğuzhan. 2003. Ergenlerde Karar Verme Ölçeği'nin (Adolescent Decision Making Questionnaire) Uyarlama Çalışması. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çubukçu, Feryal. 2011. Ergenlik Çağındaki Gençlere Yönelik Olarak Yapılan Sigara Karşıtı Reklamlarda Korku Çekiciliğinin Kullanımı. Yüksek Lisans Tezi. Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Dabakoğlu, Fatma Nesrin. 2004. Okul Öncesi Eğitime Devam Eden ve Etmeyen İlköğretim Üçüncü Sınıf Öğrencilerinin Öz Kavramlarının ve Anne Baba Tutumlarının İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Dacey John S, John F Travers. 1996. **Human Development Across the Lifespan.** 3. bs. Chicago: Benchmark Publishers.

Darling, Nancy, Laurence Steinberg. 1993. Parenting Style As Context: An Integrative Model. **Psychological Bulletin.** c. 113. s. 3: 487–496.

Day, Arla L., Sarah A. Carroll. 2004. Using an Ability- Based Measure of Emotional İntelligence to Predict Individual Performance, Group Performance, and Group

Citizenship Behaviours. **Personality and Individual Differences.** c. 34. s. 6: 1443- 1458.

DeLorenzo, David R. 1998. The Relationship of Cooperative Education Exposure to Career Decision- Making Self-Efficacy and Career Locus of Control. Doktora Tezi. State University Virginia Polytechnic Institute.

Demir, Yasin. 2013. İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Anne Baba Tutumlarını Algılama Biçimleri ve Şiddete Eğilimleri. Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayız Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Demiriz, Serap, Ayşe D. Öğretir. 2007. Alt ve Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki 10 Yaş Çocuklarının Anne Tutumlarının İncelenmesi. **Kastamonu Eğitim Dergisi.** c. 15 s. 1: 105-122.

Deniz, Adem. 2018. 11-15 Yaş Arası Bir Grup Ergende Akılcı Olmayan İnançların Benlik Saygısı ve Sosyal Kaygı Düzeyleri İle İlişkisinin İncelenmesi.Yüksek Lisans Tezi. Işık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. s. 8: 116- 133.

Deniz, Mehmet Engin. 2002. Üniversite Öğrencilerinin Karar Verme Stratejilerinin İncelenmesi. **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.** s. 8:116-133.

_____. 2004. Üniversite Öğrencilerinin Karar Vermede Öz Saygı, Karar Verme Stilleri ve Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma. **Eğitim Araştırmaları Dergisi.** c. 4. s. 15: 23-35.

Deniz, Mehmet Engin, Esin Özer, Erkan Işık. 2013. Duygusal Zeka Özelliği Ölçeği-Kısa Formu: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. **Eğitim ve Bilim.** c. 38. s. 169: 407- 419.

Deniz, Mehmet Engin, Ercan Yılmaz.2004. Üniversite Öğrencilerinin Duygusal Zeka Yetenekleri ve Yaşam Doyumları Arasındaki İlişki. **XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, 6- 9 Temmuz 2004.** Malatya: İnönü Üniversitesi: 1-9.

Derman, Orhan . 2008. Ergenlerde Psikososyal Gelişim**. Adolesan Sağlığı II Sempozyum Dizisi No: 63, 27- 28 Mart 2008.** İstanbul: İstanbul Üniversitesi: 13-18.

Deutsch, Morton, Robert M. Krauss. 1986. Psikoseksüel Gelişim Evreleri. çev. Bekir Onur. **Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi.** c. 19. s. 1: 225- 237.

Deveci, Fatma. 2011. Ergenlerde Karar Verme Stilleri ile Algılanan Sosyal Destek Düzeyi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi sosyal Bilimler Enstitüsü.

Develioğlu, Meltem. 2006. Problem Çözme Becerileri Yüksek ve Düşük Olan Üniversite Öğrencilerinin Karar Verme Stratejilerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Dicle, Abdullah Nuri. 2006. Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Beceri Düzeylerinin Duygusal Zeka Düzeyleri ve Bazı Kişisel Özelliklerine Göre İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Dilmaç, Bülent, Hasan Bozgeyikli. 2009. Öğretmen Adaylarının Öznel İyi Olma ve Karar Verme Stillerinin İncelenmesi**. Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi.** c. 11. s. 1: 171- 187.

Dinç, Ayşenur. 2007. Ergenlerde Anne- Baba Tutumları ve Dini Yönelim. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Dinçel, Esen. 2006. Ergenlik Dönemi Gelişimsel Ödevleri ve Psikolojik Problemler. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Esntitüsü.

Dinçer Burcu. 2008. Alt ve Üst Sosyo-Ekonomik Düzeyde Lise İkinci Sınıfa Devam Eden Ergenlerin Anne Baba Tutumlarını Algılamaları ile Arkadaşlık İlişkilerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Doğan, Murat. 2016. Ergenlerde Tanrı Algısı ve Karar Verme Stilleri Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Doğru, Damla. 2017. Üniversite Öğrencilerinde Algılanan Anne Baba Tutumlarının Eş Seçme Stratejileri ve Evlilik Tutumu ile İlişkisi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Dokuyan, Merve. 2016. 12.Sınıf Öğrencilerinde Algılanan Anne-Baba Tutumları İle Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. **Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.** c. 2. s. 2: 1-21.

Dolgin, Kim G. 2014. **Ergenlik Psikolojisi: Gelişim, İlişkiler ve Kültür.** çev. Duygu Özen. 1. bs. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Dökmen, Üstün. 1998. **İletişim Çatışmaları ve Empati.** 7. bs. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Dönmezer, İbrahim. 2009. **Ailede İletişim ve Etkileşim.** 6. bs. İstanbul: Hegem Vakfı Yayınları.

Durmuş, Ayten. 2005. **Ergenlik Dönemi.** 2. bs. İstanbul: Nesil Yayınları.

Durmuşoğlu Saltalı. 2010. Duygu Eğitiminin Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Duygusal Becerilerine Etkisi. Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Dursun, Aylin. 2010. Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Davranış Problemleriyle Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksel Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Easton, Crystal, William E. Martin Jr., Sheilah Wilson. 2008. Emotional Intelligence and Implications for Counseling Self-Efficacy: Phase II. **Counselor Education & Supervision.** c. 47. s. 4: 218- 232.

Eldeleklioğlu, Jale. 1996. Karar Stratejileri ile Ana - Baba Tutumları Arasındaki İlişki. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Elder, Glen H. 1968. Democratic Parent-Youth Relations in Crossnational Perspective. **Social Science Quarterly.** c. 49. s. 2:216-228.

Erden, Münire, Yasemin Akman. 2004. **Gelişim ve Öğrenme.** 13. bs. Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Erdin, Filiz. 2016. Ortaokul Son Sınıf Öğrencilerinin Mantık Dışı İnançlarının Karar Verme Davranışları İle İlişkisinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Erdoğan, Emine. 1990. Ergenlik Dönemindeki Gençlerin Sosyal ve Psikoseksüel Gelişimleri. Bilim Uzmanlığı Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Erdoğdu, Yüksel. 2008. Duygusal Zeka'nın Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi.** c. 7. s. 23: 62- 76.

Ergün, Osman. 2016. Ergenlerde Duygusal Zeka Özellikleri ile Psikolojik Sağlamlık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Erol, Bahar. 2004. Üstün Yeteneklerde Duygusal Zeka ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişki. Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Erözkan, Atılgan. 2011. Üniversite Öğrencilerinin Bağlanma Stilleri e Karar Stratejileri. **Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi.** c. 2. s. 3: 60- 74.

_____. 2012. Ergenlerde Kaygı Duyarlığı ve Ebeveyn Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. **Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri.** c. 12. s. 1:43-57.

_____. 2014. **Psikolojik Danışma ve Rehberlikte Test Dışı Teknikler**. 1. bs. Ankara: Mentis Yayıncılık.

Eesever, Hakan Ö. 1996. Karar Verme Becerileri Kazandırma Programının ve Etkileşim Grubu Deneyiminin Üniversite Öğrencilerinin Karar Verme Stilleri Üzerindeki Etkileri. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ersoy, Evren. 2013. Ortaokul Öğrencilerinin Algıladıkları Anne Baba Tutumları ile Benlik Saygısı ve Depresyon Düzeyi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: İstanbul İli Fatih İlçesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ertural, Harun. 2019. Üniversite Öğrencilerinin Karar Vermede Özsaygısının ve Karar Verme Stillerinin Üst Bilişe ve Öğrenilmiş Güçlülüğe Göre İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ertürk, Canan. 2017. Ergenlerde Narsisistik Kişilik Özelliklerinin Duygu Stilleri ve Karar Verme Stillerinin Yordama Düzeyi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Eyce, Berrin. 2000. Tarihten Günümüze Türk Aile Yapısı. **Selçuk Üniversitesi Meslek Yüksek Okulu Dergisi.** s. 4: 223- 244.

Feldman, S. S., & Rosenthal, D. A. 1991. Age Expectations of Behavioural Autonomy in Hong Kong, Australian and American youth: The Influence of Family Variables and Adolescents' Values. **International Journal of Psychology.** c. 26. s. 1 1–23.

Fırat Kılıç, Hülya, Serpil Çağlıyan, Gülten Sucu Dağ. 2017. Hemşirelik Öğrencilerinin Duygusal Zeka Düzeyleri ve Etkileyen Faktörler. **Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi.** c. 14. s. 4: 275-282.

Friedman, Isaac A., Leon Mann. 1993. Coping Patterns in Adolescent Decision Making: An Israeli-Australian Comparison. **Journal of Adolescence.** c. 16. s. 2: 187-199.

Furnham, Adrian, Konstantinos V. Petrides. 2003. Trait Emotional Intelligence and Happiness. **Social Behavior and Personality.** c. 31. s. 8: 815-824.

Gallatin, Andrew J. 1995. Ergenlik Kuramları. **Ergenliği Anlamak.** ed. James F. Adams. çev. Nermin Çelen. ed. Bekir Onur. Ankara: İmge Yayınevi. 49- 80.

Gardner, Howard. 1993. **Multiple Intelligence: The Theory in Practice.** New York: Basic Books.

Geçtan, Engin. 200). **Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar.** 1. bs. İstanbul: Remzi Kitabevi.

_____. 2004. **Psikanaliz ve Sonrası.** 10. bs. İstanbul: Metis Yayınları.

Goleman, Daniel. 1996. Emotiomal Intelligence, Why It Can Matter More Than IQ?. New York: Bantam. www.bloomsbury.com [2009].

_____. 2000. **İş Başında Duygusal Zeka.** İstanbul: Varlık Yayınları (Aktaran. Altunbaş, Tuğçe. 2018. Duygusal Zeka Programının Öğrencilerin Duygusal Zeka, Atılgan, Saldırgan ve Çekingen Davranışlarına Etkisinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü).

Gordon, Judith R. 2001. **Organizational Behavior: A Diagnostic Approach.** 7.bs. New Jersey: Prentice Hall.

Göçet, Emine. 2006. Üniversite Öğrencilerinin Duygusal Zeka Düzeyleri ile Stresle Başaçıkma Tutumları Arasındaki İlişki. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gökçedağ, Sevda. 2001. Lise Öğrencilerinin Okul Başarısı ve Kaygı Düzeyi Üzerine Ana Baba Tutumlarının Etkilerinin Belirlenip Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gökkaya, Merve. 2016. Bir Grup Üniversite Öğrencisinde Sosyal Kaygı, Depresyon ve Anne- Baba Tutumları ile Mükemmelliyetçilik Eğilimleri ve Üniversiteye Uyum Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Işık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Görüroğlu, Yonca. 2019. Ergenlerde Riskli Davranışlar ile Anne- Baba Tutumlarının Belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Güçray, Sonay S. 1989. Çocuk Yuvasında ve Ailesi Yanında Kalan 9. 10. 11 Yaş Çocuklarının Öz- Saygı Gelişimini Etkileyen Bazı Faktörler. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

_____. 1998. Bazı Kişisel Değişkenler Algılanan Sosyal Destek ve Atılganlığın Karar Verme Stilleri İle İlişkisi. **Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi.** c. 2. s. 9: 7-16.

_____. 2001. Ergenlerde Karar Verme Davranışlarının Öz- Saygı ve Problem Çözme Becerileri Algısı ile İlişkisi. **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.** c. 8. s. 8.

Gül, Dilek. 2006. Somut İşlem Döneminde Olan 8- 9 Yaş Çocukları ile Soyut İşlem Döneminde Olan 12- 13 Yaş Çocukların Görsel Bellek Farklılıklarının İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gülbahçe, Arzu, Aslı Kartol. 2014. İlköğretim Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Karar Verme Stratejilerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. **Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi.** c. 9. s. 2: 132-143.

Özyürek, Arzu, Fatma Tezel Şahin. 2012. Anne- Baba Olmak ve Anne Babaların Çocuk Yetiştirme Tutumları. **Anne Baba Eğitimi.** ed. Tülin Güler. 2. bs. Ankara: Pegem Akademi.

Gül, S. Kenan, İ. Dinçer Güneş. 2009. Ergenlik Dönemi Sorunları ve Şiddet. **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.** c. 11. s. 1: 79-101.

Gülkaya, Merve. 2018. Ergenlerin Algıladıkları ve Mevcut Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişki ve Algılanan Anne Baba Tutumlarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Günalp, Ayşe. 2007. Farklı Anne Baba Tutumlarının Okul Öncesi Eğitim Çağındaki Çocukların Özgüven Duygusunun Gelişimine Etkisi: Aksaray İli Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Güngör, Abide. 1989. Lise Öğrencilerinin Özsaygı Düzeylerini Etkileyen Etmenler. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gürsoy, Figen, Tuğba Coşkun. 2006. Büyük Ebeveynleriyle Yaşayan Çocukların Aile Ortamlarını Değerlendirmeleri**. Çukurıva Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.** c. 15. s. 1: 151- 164.

Hafızoğlu, Şengül. 2007. Relationship Among Emotional Intelligence, Psychological Adjustment and Behavior Problems During Adolescence. Yüksek Lisans Tezi. Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Halilbeyoğlu, F. Hidayet. 2015. Badminton Sporcularının Duygusal Zekalarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Hamarta, Selcen. 2007. İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Problem Çözme Becerilerinin Algılanan Anne Baba Tutumları Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Hanoch, Yaniv. 2002. The effects of emotions on bounded rationality: a comment on Kaufman. Journal of Economic Behavior & Organization**.** c. 49. s. 1: 131-135.

Hoffman, Martin L., Herbert D. Saltzstein. 1967. Parent Discipline and The Child's Moral Development. **Journal of Personality and Social Psychology.** c. 5. s. 1: 45–57.

Ikız, F. Ebru, Sümeyra Kırtıl Gormez. 2010. İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinde Duygusal Zekâ ve Yaşam Doyumunun İncelenmesi. **İlköğretim Online.** c. 9. s. 3: 1216-1225.

İlbars, Zafer. 1987. Kişiliğin Oluşmasındaki Kültürel Etmenler. **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi Dergisi.** c. 31. s. 1.2: 201-211.

İmamoğlu, Seval. 2003. Öğretmen Adaylarının Öfke ve Öfke İfade Tarzları ile Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

İşmen, Esra. 2001. Duygusal Zeka ve Problem Çözme. **Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi.** s. 13: 111-124.

Janis, I.eving L., Leon Mann. 1977. **Decision Making: A Psychological Analysis of Conflict, Choice and Commitment.** New York: Free Press.

Kaçar, Başak. 2008. Lise Öğrencilerinin Karar Stratejileri ve Transaksiyonel Analiz Ego (Ben) Durumlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Kağıtçıbaşı, Çiğdem. 2012. **Günümüzde İnsan ve İnsanlar Sosyal Psikolojiye Giriş.** 13. bs. İstanbul: Evrim Yayınevi.

_____. 2019. **Benlik, Aile ve İnsan Gelişimi: Kültürel Psikoloji.** 5. bs. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Kansu, Nuran. [15.04.2020]. Okullarda Duygusal Zeka. https://kisiselbasari.com/okullarda-duygusal-zeka.html

Karabeyeser, Musa. 2013. Üniversite Öğrencilerinin Anne- Baba Tutumları ve Stresli Yaşam Olaylarına Göre Psikolojik İyi Oluşu. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Karademir, Sultan. 2020. 14- 18 Yaş Arası Ergenlerde Benmerkezcilik Düzeyinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi: İstanbul- Üsküdar İlçesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Karakaya, Işık. 2018. Ergen Olmak Zor Bir İştir. **Moodist Psikiyatri ve Nöroloji Hastanesi Dergisi.** s. 1: 10- 11.

Karlı, Nurşen. 2019. Lise Öğrencilerinin Anne Baba Tutumları ile Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelemesi. Yüksek Lisans Tezi. Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kaşık, Dilek Zekiye. 2009. Ergenlerde Karar Verme Stilleri ve Algılanan Sosyal Destek Düzeylerinin Sosyal Yetkinlik Beklentisi ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Katman, Melikşah. (2017). Meslek Yüksekokulunda Öğrenim Gören Öğrencilerin Öğrenilmiş Güçlülük Düzeyleri İle Karar Verme Stillerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kaya, Ahmet, Hasan Bozaslan, Gülten Genç. 2012. Üniversite Öğrencilerinin Anne-Baba Tutumlarının Problem Çözme Becerilerine, Sosyal Kaygı Düzeylerine ve Akademik Başarılarına Etkisi. **Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi.** s. 18: 208-225.

Kaya, Alim 2005. Üniversite Giriş Sınavına Hazırlanan Öğrencilerin Ailelerine Yönelik Bir Grup Rehberliği Programı. **ed. Serdar Erkan, Alim KayaGrupla Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programları II .** 5. bs. Ankara: Pegem Yayınevi.

Kaya, Mehmet. 2019. Çalgı Eğitimi Alan Öğrencilerin Ergenlik Dönemlerinde Karşılaştıkları Sorunlara Yaklaşımları ve TED Ankara Koleji Vakfı Özel Lisesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Kaya, Mevlüt. 1997. Ailede Anne-Baba Tutumlarının Çocuğun Kişilik ve Benlik Gelişimindeki Rolü. **Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi.** c. 9. s. 9: 193- 204.

Kekeç, Arzu Nigar. 2019. Ergenlik Dönemindeki Bireylerde Saldırganlık Davranışları ve Algılanan Anne Baba Tutumları. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Keltikangas, Jarvinen L. 1998. Problem-Solving Strategies and Aggressive Behavior in 14 Year-Old Adolescent. **European Journal of Personality.** c. 10. s. 4: 249–261.

Kesici, Şahin. 2002. Üniversite Öğrencilerinin Karar Verme Stratejilerinin Psikolojik İhtiyaç Örüntüleri ve Özlük Niteliklerine Göre Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi. Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kılıççı, Yadigar. 2006. **Okulda Ruh Sağlığı.** 5. bs. Ankara: Anı Yayıncılık.

Kırtıl, Sümeyra. 2009. İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Duygusal Zeka Düzeyleri ile Yaşam Doyumu Düzeylerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Kocayörük, Ercan. 2010. Ergen Gelişiminde Aile İşlevleri ve Baba Katılımı. **Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi.** c. 4. s. 33: 37-45.

Koç, Mustafa. 2004. Gelişim Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi ve Genel Özellikleri. **Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.** c. 2. s. 17: 231-256.

Kohn, Alfie. 2018. **Şımarık Çocuk: Bir Şehir Efsanesi.** çev. Yiğit Ataman. Ankara: Görünmez Adam Yayıncılık (Aktaran: Sayar Bolelli, Zeynep. 2019. Anne- Baba Tutumlarının Çocuğun İnsan Haklarına Saygılı İnsan Olmasına Etkileri. Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Korkmaz, Burcu. 2008. İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Anne Babalarının Duygusal Zeka Düzeyleri ile Eğitim Beklentileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Köksal, Ayça. 2003. Ergenlerde Duygusal Zeka ile Karar Verme Stratejileri Arasındaki İlişki. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Köksal, Ayça, Esra İşmen Gazioğlu. 2007. Ergenlerde Duygusal Zeka ile Karar Verme Stratejileri Arasındaki İlişki. **İstanbul Hasan Ali Yücel Eğilim Fakültesi Dergisi.** c. 1. s. 7: 133-146.

Köse, Ayşe. 2002. Psikolojik Danışma ve Rehberlik Birinci Sınıf Öğrencilerinin Algılanan Sosyo-Ekonomik Düzey Açısından Psikolojik İhtiyaçları ve Karar Verme Stratejilerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kulaksızoğlu, Adnan. 1999. **Ergenlik Psikolojisi.** 2.bs. İstanbul. Remzi Kitapevi.

Kuru Örgün, Selda. 2000. Anne Baba Tutumları ile 8. Sınıf Öğrencilerinin Benlik Saygıları ve Atılganlıkları Arasındaki İlişki. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Kuzgun, Yıldız. 1992. Karar Stratejileri Ölçeği: Geliştirilmesi ve Standardizasyonu. **VII. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları.** ed. Rüveyde Bayraktar, İhsan Dağ. Ankara: Türk Psikologlar Derneği: 161- 170.

_____. 2005. Karar Stratejileri Ölçeği. **Pdr'de Kullanılan Ölçekler.** 1. bs. ed. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

_____. 2009. **Meslek Gelişimi ve Danışmanlığı.** 3. bs. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Küçük, Önder. 2016. Okula Başlama Aşamasındaki Çocuklarda Okul Olgunluğ ve Dil Gelişimi ile İlişkili Bireysel ve Ailesel Etkenlerin Araştırılması. Uzmanlık Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi.

Maboçoğlu, Firdevs. 2006. Duygusal Zeka ve Duygusal Zekanın Gelişimine Katkıda Bulunan Etkenler. Yüksek Lisans Tezi . Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Mann, Leon., Ros Harmoni, Colin Power. 1989. Adolescent Decision Making: The Development of Competence. **Journal of Adolescence.** c. 12. s. 3: 265 - 278.

Mavruk Özbiçer, Seyda. 2018. Duygusal Zeka Geliştirme Programı'nın Ergenlerin Duygusal Zeka ve Yaşam Doyumu Düzeylerine Etkisi: Deneysel Bir Çalışma. Doktora Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Mayer, John D. 2006. A New Field Guide to Emotional Intelligence. **Emotional Intelligence in Everyday Life.** 2. bs. ed. John D. Mayer, Joseph Ciarrochi, Joseph P. Forgas. UK: Psychology Press: 3- 26.

Maner, Fulya. Agah Aydın. 2007. Bulimiya Nervozada Psikososyokültürel Etmenler. **Düşünen Adam: Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi.** c. 20. s. 1: 25-37.

McCandless, Boyd R., Richard H. Coop. 1979. **Adolescents: Behavior and Development.** New York: Holt, Rinehart & Winston.

Mercan, Oğuz. 2019. Ergenlerde Karar Verme Stillerinin Öznel İyi Oluş ve Umut ile İlişkisi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Meriç, Beyhan. 1999. Grup İçinde Popüler Olan Gençlerin Bazı Kişilik Özellikleri Üzerine Bir İnceleme. Yüksek Lisans Tezi.Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Navaro, Leyla. 1989. Aşırı Koruyulucuğun Çocuk Eğitimine Etkileri. **6. Ya-Pa Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygılaştırılması Semineri, 2-13 Mayıs 1989.** İstanbul: Ya-Pa Yayınları.

Ocak, Gürbüz, Ramazan Yurtseven. 2016. Ortaokul Öğrencilerinin Sınav Kaygıları ile Karar Verme Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. **EKEV Akademi Dergisi.** c. 20. s. 66: 317-332.

Odabaşı, Battal. 2013. İlköğretim 2. Kademe Öğrencilerinin Duygusal Zekâ Düzeylerinin Ana Baba Tutumları Açısından İncelenmesi. **Anadolu Journal of Educational Sciences International.** c. 3. s. 2: 33-51.

Orçun Yücel, Duygu. 2017. Ergenlerin Algıladıkları Ebeveyn Tutumlarının Benlik Saygıları ve Duygusal Zekaları ile İlişkisi. Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ömeroğlu, Esra, İlkay Ulutaş. 2007. **Çocuk ve Ergen Gelişimi.** İstanbul : Morpa Kültür Yayınları.

Öngel Atar, Ayça, Özhan Yalçın, Ersin Uygun, Arzu Çiftçi Demirci, Ayten Erdoğan. 2016. Madde Kullanım Bozukluğu Olan Ergenlerde Aile İşlevlerinin, Çift Uyumunun ve Anne Baba Tutumunun Değerlendirilmesi. **Nöropsikiyatri Arşivi.** c. 53. s. 1: 38-44.

Öz Tan, İlkim. 2007. **Anne- Baba Olma Sanatı.** 7. bs. Ankara: Öz Yayınları.

Özalp, İbrahim. 2019. 14-16 Yaş Ergenlik Dönemi Sporcuların Kemik Mineral Yoğunluğu. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Özbay, Haluk, Emine Öztürk. 1992. **Gençlik.** İstanbul: İletişim Yayıncılık.

Özdemir, Burak. 2019. Ortaokul Öğrencilerinin Problem Çözme Becerilerinde Otomatik Düşüncelerinin ve Karar Verme Stillerinin Rolü. Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özdemir, Lütfü. 2003. Yaratıcı Drama Dersinin Duygusal Zeka Gelişimine Etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özdemir, Meryem, Mücahit Dilekman. 2017. Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Duygusal Zekâlarının AnneBaba Tutumu Akademik Başarı ve Cinsiyet Değişkenleri Açısından İncelenmesi. **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.** c. 21. s. 4:1655-1671.

Özdemir, Osman, Pınar G. Özdemir, Muhammed T. Kadak, Serhat Nasıroğlu. 2012. Kişilik Gelişimi. **Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar.** c. 4. s. 4: 566-589.

Özden, Berrin. 2015. Yönetim Bilimi Açısında Üstün Yetenekli Çocukların Duygusal Zeka Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özel, Melek. 2009. Ergenlerin Denetim Odaklarına ve Algıladıkları Ebeveyn Çocuk Yetiştirme Tutumuna Göre Karar Verme Becerilerinin İncelenmesi: Darıca İlçesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özerbaş, Demet H.S. 2004. Durumlu Öğrenmenin Duygusal Zekâ Yeterliliklerinin Geliştirilmesine Etkisi. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Özgan, Aynur. 2006. Meslek Lisesi Öğrencilerinin Mesleki Karar Verme Olgunluk Düzeyleri ile Bazı Kişilik Özelliklerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Özgüngör, Sevgi, Necla Acun Kapıkıran. 2011. Erikson'un Psikososyal Gelişim Dönemleri Ölçeklerinin Türk Kültürüne Uygunluğunun Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi: Ön Bulgular. **Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi.** c. 4. s. 36: 114-126.

Özkaya, Derya. [02. 04. 2020]. Anne Baba Tutumları ve Kişilik Üzerindeki Etkileri. http://bahcelievlerio.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/15/01/701460/dosyalar/2019_12/10171739_Anne_Baba_TutumlarY_ve_KiYilik_Uzerine_Etkileri.pdf

Öztabak, Muhammet Ü. 2013. Farklı Okul Türlerinde Öğrenim Gören Lise Öğrencilerinin Sınıf Seviyelerine Göre Düşünme Stilleri ile Karar Verme

Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Öztürk Kılıç, Emine. 1994. Ergenlik Döneminde Aile ve Arkadaş İlişkileri. **Türk Psikiyatri Dergisi.** c. 5. s. 2: 113–118.

Özyürek, Arzu. 2005. Kırsal Bölge ve Şehir Merkezinde Yaşayan 5-6 Yaş Çocuğa Sahip Anne Babaların Çocuk Yetiştirme Tutumları. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Özyürek, Arzu, Fatma Tezel Şahin. 2005. Kırsal Bölge ve Şehir Merkezinde Yaşayan 5-6 Yaş Çocuğa Sahip Anne Babaların Çocuk Yetiştirme Tutumları. **Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi.** c. 9. s. 3: 121-136.

Pardeck, John T.,Jean A. Pardeck. 1989. Bibliotherapy: A Tool For Helping Preschool Children Deal With Developmental Change Related To Family Relationships. **Early Child Development and Care.** c. 47. s. 1: 107–129.

Payne, W.John, James R. Bettman, Eric Johnson. 1993. **The Adaptive Decision Maker.** Cambridge: Cambridge University Pres.

Pekşen Akça, Raziye. 2012. Ana-Babaların Çocuk Yetiştirmede Aşırı Koruyucu Olmaları. **Akademik Bakış Dergisi.** s. 29: 1-13.

Peterson, W. Gary, C. Boyd Rollins, L. Darwin Thomas, L. Kay Heaps. 1982. Social Placement of Adolescents: Sex-Role Influences on Family Decisions Regarding The Careers of Youth. **Journal of Marriage and The Family.** c. 44. s. 3: 647-658.

Petrides, V. Konstantinos, Adrian Furnham. 2000. Gender Differences in Measured and SelfEstimated Trait Emotional Intelligence. **Sex Roles.** c. 42. s. 5: 449-461.

Phillips, D. Susan, J. Nicholas Panzienza, H. Howard Ferrin. 1984. Decision-Making Styles and Problem - Solving Appraisal. **Journal of Counseling Psychology.** c. 31. s. 4: 497- 502.

Rubinton, Natalie. 1980. Instruction in Career Decision Making and Decision-Making Styles. **Journal of Counseling Psychology.** c. 27. s. 6: 581-588.

Sağel, Ece. 2015. Age Differences in Moral Foundations Across Adolescence and Adulthood. Yüksek Lisans Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Salovey, Peter, John D. Mayer. 1990. Emotional Intelligence. **Imagination, Cognition ve Personality.** c. 9. s. 3: 185-211.

Sarı, Enver. 2007. Türk Üniversite Öğrencilerinin Aceleci, Araştırıcı ve Genel Kararsızlık Biçimlerinin Kendilik Saygısı Düzeylerine Etkileri. **Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri.** c. 7. s. 2: 897- 926.

Saya, Gülin. 2015. The Relationship of Academic Procrastination and Decision Making Styles Among University Students. Yüksek Lisans Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sayar Bolelli, Zeynep. 2019. Anne- Baba Tutumlarının Çocuğun İnsan Haklarına Saygılı İnsan Olmasına Etkileri. Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Schilling, Dianne. 1996. **50 Activities for Teaching Emotional Intelligence L1.** California: Innerchoice Publishing

Schvaneveldt, D. Jay, R. Adams Gerald. 1983. Adolescents and The Decision-Making Process. **Theory Into Practice.** c. 22. s. 2: 98-104.

Scott, G. Susanne, Reginald A. Bruce. 1995. Decision- Making Style: The Development and Assessment of A New Measure. **Educational and Psychological Measurement.** c. 55. s. 5: 818- 831.

Semerci, Bengi. 2007. **Ergen ve Ruh Sağlığı Aileler ve Ergenler İçin.** 1.bs. İstanbul: Alfa Yayıncılık.

Senemoğlu, Nuray. 2002. **Gelişim, Öğrenme Ve Öğretim.** 25. bs. Ankara: Anı Yayıncılık.

Sezer, Özcan. 2010. Ergenlerin Kendilik Algılarının Anne Baba Tutumları ve Bazı Faktörlerle İlişkisi. **Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi.** c. 7. s. 1: 1- 19.

Sezer, Özcan, Vuslat Oğuz. 2010. Üniversite Öğrencilerinde Kendilerini Değerlendirmelerinin Ana Baba Tutumları ve Bazı Sosyo Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi. **Kastamonu Eğitim Dergisi.** c. 18. s. 3: 743-758.

Sharf, Richard S. 2014. **Psikoterapi ve Psikolojik Danışma Kuramları Kavramlar ve Örnek Olaylar.** çev. Nilüfer Voltan Acar. 5. bs. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Sinangil, Handan K. 1993. Yönetici Adaylarında Karar Verme İle Kaygı İlişkileri**. VII. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları.** ed. Rüveyde Bayraktar, İhsan Dağ. Ankara: Türk Psikologlar Derneği: 171- 177.

Sinirlioğlu Ertaş, Hande. 2005. **Yeme Bozuklukları/ Anoreksiya, Bulimia ve Diğerleri.** 1. bs. İstanbul: Timaş Yayınları.

Solomon, J. Laura, Esther D. Rothblum, E.D., 1984. Academic Procrastination: Frequency and Cognitive Behavioral Correlates. **Joural of Counseling Psychology.** c. 31. s. 4: 503- 509.

Soykan, Hande. 2015. Psikoloji Bölümü ve Mühendislik-Mimarlık Bölümünde Okuyan Öğrencilerin Duygusal Zekaları Bakımından Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Steinberg, Laurence. 2005. **Adolescence.** 7. bs. New York: CcGraw- Hill.

Stein, Steven J., Howard E. Book. 2003. **EQ: Duygusal Zeka ve Başarının Sırrı.** çev. Müjde Işık. İstanbul: Özgür Yayınları.

Sümer, Nebi, Elçin Gündoğdu Aktürk, Elif Helvacı. 2010. Anne-Baba Tutum ve Davranışlarının Psikolojik Etkileri: Türkiye'de Yapılan Çalışmalara Toplu Bakış. **Türk Psikoloji Yazıları.** c. 13. s. 25: 42-59.

Şahin, Fatma İrem. 2018. Ergenlerde Duygusal Zeka ve Yaratıcılık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şarkiroğlu, Mualla Oya. 2016. The Relationship Between Psychological Adjustment, Best Friend Acceptance- Rejection, and Peer Attachment During Late

Aolescence. Yüksek Lisans Tezi. Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şanlı, Deniz, Candan Öztürk. 2015. Anne Babaların Çocuk Yetiştirme Tutumları ve Tutumlar Üzerine Kültürün Etkisi. **Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi.** c. 8. s. 4: 240-246.

Şengün, Mustafa. 2013. Anne-Baba Tutumuna Göre Lise Öğrencilerinin Ahlâki Olgunluk Düzeyleri. **Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi.** c. 12. s. 23: 203-215.

Şimşek, Aslı. 2006. Duygusal Zekanın, Anne Baba Tutumunun ve Doğum Sırasının Tercih Edilen Liderlik Tarzına Etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tabachnick, Barbara G., Linda S. Fidell. 2001. **Using Multivariate Statistics.** 4. bs. Boston: Allyn and Bacon.

Tabak, Necla. 2007. İlköğretim Birinci Kademede Davranış Sorunları Olan Çocukların Anne- Baba Tutumları. Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Taki Yılmaz, Mehmet. 2009. Üniversite Öğrencilerinin Öz- Anlayışları (Self Compassion) ile Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişkiden İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Taşçı, Yasemin. 2013. Ergenlik Döneminde Bulunan 12- 15 Yaş Öğrencilerin Akademik Başarılarında Okulun Rolü: Batman İli Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Taşdelen, Arzu. 2001. Öğretmen Adaylarının Bazı Psiko Sosyal Değişkenlere Göre Karar Verme Stilleri. **Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi.** c. 10. s. 10: 40- 52.

Tatlılıoğlu, Kasım. 2010. Farklı Öz- Anlayış Düzeylerine Sahip Üniversite Öğrencilerinin Karar Vermede Özsaygı, Karar Verme Stilleri ve Kişilik Özelliklerinin Değerlendirilmesi. Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

_____. 2014. Üniversite Öğrencilerinin Karar Vermede Öz-Saygı Düzeyleri İle Karar Verme Stilleri Arasındaki İlişkinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi.** c. 2. s. 1: 150-170.

Tavşancıl, Ezel. 2010. **Tutumların Ölçülmesi ve Spss ile Veri Analizi.** 5. bs. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Temel, Veysel. 2015. Beden Eğitimi Öğretmenlerinin, Problem Çözme Becerileri, Karar Verme Stilleri ve Öfke Tarzları. Doktora Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Teyfur, Ayşegül. [25.03.2020]. Eyvah Çocuğum Değişti. **https://www.kirac.k12.tr/medya/akademikbulteneyvahcocugumdegistiaralikortaokul.pdf**

Tezel Şahin, Fatma, Arzu Özyürek. 2008. 5-6 Yaş Grubu Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Demografik Özelliklerinin Çocuk Yetiştirme Tutumlarına Etkisinin İncelenmesi. **Türk Eğitim Bilimleri Dergisi.** c. 6. s. 3: 395- 414.

Thunholm, Peter. 2004. Decision- Making Style: Habit, Style or Both. **Personality and Individual Differences.** c. 36. s. 4: 931- 944.

Titrek, Osman, Hasan Konak, Ayfer Titrek. 2013. Öğretmen Adaylarının Özbilinç Düzeyleri ile Özsaygı ve Karar Verme Stilleri Arasındaki İlişki. **VI. Ulusal Lisansüstü Eğitim Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 10- 11 Mayıs 2013.** Sakarya: Sakarya Üniversitesi Yayınları: 76-84

Topal, Zehra. 2016. Yineleyen Depresif Bozukluk ve Bipolar Bozukluk Tanılı Ebeveynlerin Ergenlik Çağındaki Çocukları ve Eşleştirilmiş Sağlıklı Kontrollerin Ergenlik Çağındaki Çocuklarında Duygusal Çatışmaların Çözümlenmesi ve Yıkıcı Duygudurum Bozukluğu Tanısının Yaygınlığı. Tıpta Uzmanlık Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Tıp Fakültesi.

Topuksal, Demet. 2011. İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Duygusal Zekâ Düzeylerinin Ana Baba Tutumları Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tosun, Mahmut. 2013. On The Relationship Between Emotional Intelligence and Foreign Language Skills in ELT. Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Tufan, Şahnur. 2011. Geliştirilen Duygusal Zeka Eğitimi Programının Ortaöğretim Dokuzuncu Sınıf Öğrencilerinin Duygusal Zeka Düzeylerine Etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Tuğrul, Ceylan. 1999. Duygusal Zeka. **Klinik Psikiyatri.** c. 2. s. 1: 12- 20.

Tunç, Ayşe. 2011. İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Karar Vermede Özsaygı ve Karar Verme Stilleri ile Algılanan Ana Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tuzgöl, Meliha. 2000. Ana-Baba Tutumları Farklı Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. **Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi.** c. 2. s. 14: 39- 48.

Urhan, Ece. 2020. The Investigation of The Link Between Perceived Stress, Perfectionism, Body İmage Perception and Steroid Hormones in Late Adolescent Females During The Menstrual Cycle. Yüksek Lisans Tezi. Ted Üniversitesi.

Usluca, Asiye. 2019. Ergenlik Dönemindeki Bireylerin Madde Kullanım Eğilimleri ile Öz Yeterlilik İnançları İlişkisinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Uyaroğlu, Bahar. 2011. Üstün Yetenekli ve Normal Gelişim Gösteren İlköğretim Öğrencilerinin Empati Becerileri ve Duygusal Zeka Düzeyleri ile Anne- Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Uysal, Zeynep Çisem. 2019. Üniversite Öğrencilerinde Alkol ve Madde Kullanımının Anne- Baba Tutumu, Benlik Saygısı ve Sosyal Destek ile İlişkisinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Üncü, Serap. 2007. Duygusal Zeka ve Evlilik Doyumu İlişkisi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Üredi, Işıl. 2005. Algılanan Anne Baba Tutumlarının İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Öz Düzenleyici Öğrenme ve Motivasyonel İnançları Üzerindeki Etkisi. Doktora Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Üstüner, Mehmet. 2006. Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutum Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. **Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi.** c. 45. s. 45:109-127.

Yarapsanlı Burcu. 2011. Çocuklarda Depresyon Belirtilerinin Yordanmasında Yaşanmış Olumsuz Olaylar, Algılanan Anne-Baba Tutumu, Öğrenilmiş Çaresizlik ve Umutsuzluğun Rolü. Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yavuz, Kerim. 1991. Anne ve Çocuk. **Aile ve Toplum Dergisi.** c. 1. s. 2: 12-18.

Yavuzer, Haluk. 1993. **Çocuk Psikolojisi.** 9. bs. İstanbul: Remzi Kitabevi.

———. 2005. **Gençleri Anlamak: Ana-Babaların En Çok Sorduğu Sorular ve Cevaplarıyla.** 1. bs. İstanbul: Remzi Kitabevi.

_____. 2019. **Ana Baba ve Çocuk.** 29. bs. İstanbul: Remzi Kitapevi.

Yenigün, Fatmanur. 2019. Ergenlik Döneminde Algılanan Anne Baba Tutumlarının Bireyin Ruhsal Durumları ve Akran İlişkileri Üzerindeki Etkileri. Yüksek Lisans Tezi. Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yerli, Selim. 2009. İİk ve Orta Öğretim Okullarındaki Yöneticilerin Duygusal Zeka ve Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişki: İstanbul Anadolu Yakası Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yersel, Zeynep. 2019. Çocuk ve Ergenlerde Anne- Baba Tutumu ve Bağlanma Durumunun Algıladıkları Benlik Saygısı ve Çocukluk Çağı Narsisizmi ile İlişkisi. Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yeşilyaprak, Binnur. 2001. Duygusal Zekâ ve Eğitim Açısından Doğurguları. **Eğitim Yönetimi Dergisi.** c. 7. s. 25: 139-146.

Yıldırım, Şule. 2016. Ortaöğretim Öğrencilerinde Kişisel Sorumluluk ile Ruh Sağlığı Düzeyleri Arasındaki İlişki: Adana Çukurova İlçesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yıldız, Esra, Behice Erci. 2011. Anne Baba Tutumları ile Adölesan Saldırganlığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. **Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi.** c. 1. s. 3: 6-11.

Yıldız Bıçakçı, Müdriye. 2004. Annesi Çalışan ve Çalışmayan Çocukların Anne Baba Tutumlarını Algılamalarının ve Benlik İmajlarının İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yılmaz, Ayşen. 2000. Eşler Arasındaki Uyum ve Çocuğun Algıladığı Anne- Baba Tutumu ile Çocukların, Ergenlerin ve Gençlerin Akademik Başarıları ve Benlik Algıları Arasındaki İlişkiler. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yılmaz, Aytekin. 2009. İlköğretim Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Anne Baba Tutumları ile Kararsızlık Düzeyleri Arasındaki İlişki. Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yılmaz, Erdoğan. 2015. Ortaokul Öğrencilerinin Bağlanma Stilleri ile Karar Verme Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yılmaz, Volkan. 2004. Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarına Anneannelerin Etkilerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Yılmazer, Yasemin. 2007. Anne- Baba Tutumları ile İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Okul Başarısı ile Özerkliklerinin Gelişimi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Yurdakavuştu, Yasemin. 2012. İlköğretim Öğrencilerinde Duygusal Zeka ve Sosyal Beceri Düzeyleri. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Yüceloğlu Keskin, D. Özge, Levent Bayram, Deniz G. Derebaşı, Özgür Bostancı, Menderes Kabadayı. 2016. Üniversite Öğrencilerinin Kullandıkları Karar Verme Stratejilerinin Bazı Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi. **Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi.** c. 1. s. 2: 1- 12.

Zeng, Xiaojun, & Miller, Corey. E. 2003. **Examinations of Measurements of Emotional Intelligence.** Ergometrika. c. 3: 38–49.

Zengin, Esra. 2008. Anne Baba Tutumları ile Adölesan Saldırganlığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

EKLER

Ek 1. Gönüllü Katılım Formu ve Kişisel Bilgi Formu

Değerli katılımcı,

Bu çalışma Prof. Dr. M. Engin Deniz danışmanlığında, anne- baba tutumlarının duyguzal zekâ ve karar verme stilleri üzerindeki etkisinin inceleneceği yüksek lisans tezi kapsamında yapılmaktadır. Verdiğiniz bilgiler toplu olarak değerlendirilecek, gizli tutulacak ve bu çalışma dışında hiçbir yerde kullanılmayacaktır. Formlardaki soruları boş bırakmadan tamamını içten, dürüst bir şekilde cevaplamanız yapılan bilimsel araştırmaya çok önemli katkılar sağlayacaktır. Verdiğiniz destek için teşekkür eder, saygılar sunarım. Araştırmayla ilgili yapılan açıklamaları anladım, araştırmaya katılmayı

( ) kabul ediyorum

( ) kabul etmiyorum

Esra KÖSE
YTÜ Psikolojik Danışma ve Rehberlik
Yüksek Lisans Öğrencisi
esraa.koose@gmail.com

1. Yaşınız :
2. Cinsiyetiniz : ( ) Kız ( ) Erkek
3. Sınıfınız : ( ) 9. Sınıf ( ) 10. Sınıf ( ) 11. Sınıf ( ) 12. Sınıf

Ek 2. Anne- Baba Tutum Ölçeği (ABTÖ) Örnek Maddeler

Sizden istenen, bu cümleleri okuyup bunların annenizin ya da babanızın sizi eğitirken genellikle benimsediği davranışlara ne derecede benzediğini, onların tutumuna ne kadar uyduğunu düşünerek size en uygun olanı işaretlemenizdir.

A) Hiç uygun değil B) Pek uygun değil C) Biraz uygun

D) Çok uygun E) Tamamen uygun

		A	B	C	D	E
2	Çok yönlü gelişme için beni olanakları ölçüsünde desteklemiştir					
3	Her yaptığım işin olumlu yanlarını değil kusurlarını görmüş ve beni eleştirmiştir					
4	Her zaman başıma kötü bir şey gelecekmiş gibi beni koruyup kollamaya çalışır					
9	Bana hükmetmeye çalışır					
13	Sorunlarımı onunla rahatlıkla konuşabilirim					
18	Sınavlarda hep üstün başarı göstermemi istemiştir					
23	Benim gibi bir evladı olduğu için kendini bahtsız hissettiğini sanıyorum					
30	Bana önemli ve değerli bir kişi olduğum inancını aşılamıştır					
33	Her zaman nerede olduğumu ve ne yaptığımı merak eder.					
37	Beni olduğum gibi kabul etmiştir					
40	Benimle genellikle sert bir tonda ve emrederek konuşur.					

Ek 3. Melbourne Karar Verme Ölçeği I-I (MKVÖ I-II) Örnek Maddeler

BÖLÜM 1

YÖNERGE: Lütfen karar verme konusunda kendinizi ne derece rahat hissettiğinizi sizin için en uygun olan yanıtı işaretleyerek belirtiniz.

		Doğru	**Bazen Doğru**	**Doğru Değil**
1	Karar verme yeteneğime güvenirim.	[ ]	[ ]	[ ]
4	Kendimi o kadar cesaretsiz hissederim ki, karar verme uğraşından vazgeçerim.	[ ]	[ ]	[ ]

BÖLÜM II

Karar verirken,

		Doğru	**Bazen Doğru**	**Doğru Değil**
1	Karar verirken kendimi, sanki büyük bir zaman baskısı altındaymışım gibi hissederim.	[ ]	[ ]	[ ]
6	Kararı en iyi şekilde nasıl uygulayabileceğimi enine boyuna düşünürüm.	[ ]	[ ]	[ ]
15	Ne zaman zor bir kararla karşı karşıya gelsem, iyi bir çözüm yolu bulma konusunda kendimi kötümser hissederim.	[ ]	[ ]	[ ]
19	Çok daha bilgili kişilerin benim yerime karar vermelerini tercih ederim.	[ ]	[ ]	[ ]
21	Karar vermeyi ertelerim.	[ ]	[ ]	[ ]

Ek 4. Duygusal Zeka Özelliği Ölçeği – Kısa Form (DZÖÖ- KF) Örnek Maddeler

Lütfen aşağıdaki her ifadeyi, o ifadeye katılma ya da katılmama derecenizi yansıtan rakamı daire içine alarak cevaplayınız. Hızlı ilerleyiniz ve kesin cevaplar vermeye çalışınız. İfadelerin tam anlamı hakkında çok uzun düşünmeyiniz.

1-Hiç katılmıyorum 7-Tamamen katılıyorum arasında 7 cevap seçeneğiniz vardır. İlginize ve zaman ayırdığınız için teşekkürler.

1. Genel anlamda, yüksek motivasyonlu birisiyim.	1	2	3	4	5	6	7
4.Verdiğim kararlarımı sıklıkla değiştirme eğilimim vardır.	1	2	3	4	5	6	7
6. Birçok iyi özelliğe sahip olduğumu düşünüyorum	1	2	3	4	5	6	7
8. Diğer insanların duygularını bir şekilde etkileyebilme yeteneğim vardır.	1	2	3	4	5	6	7
10.Genelde stresle başedebilirim.	1	2	3	4	5	6	7
12. Motivasyonumu devam ettirmekte zorlanırım.	1	2	3	4	5	6	7
13. Genel olarak, hayatımdan memnunum.	1	2	3	4	5	6	7
15. Sıklıkla duraksar ve hissettiklerimi düşünürüm.	1	2	3	4	5	6	7
16.Kişisel donanımlarımın, güçlü yönlerimin tam olduğuna inanıyorum.	1	2	3	4	5	6	7
17.Tartışırken haklı olduğumu bilsem dahi, geri çekilmeye meyilliyim.	1	2	3	4	5	6	7
18.Genellikle, hayatımda işlerin yolunda gideceğine inanırım.	1	2	3	4	5	6	7
19.Bana çok yakın olan kişilerle bile, aramda bağ oluşturmak benim için zordur.	1	2	3	4	5	6	7

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgilerim:

İsim Soy-İsim : Esra KÖSE

Doğum Tarihi : 09.04.1993

İletişim Bilgilerim:

Adres : Bahçelievler - İstanbul

Gsm : (538) 324 20 42

E-mail : arsek93@gmail.com

Eğitim Bilgilerim:

Tezli Yüksek Lisans : 2017- Halen devam ediyor, Yıldız Teknik Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü.

Lisans : 2013- 2017, Yıldız Teknik Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü, Lisans Derecesi: (3,51/4).

İş Deneyimlerim:

1. Eylül 2018 – Halen Devam Etmekte: İmmib Erkan Avcı Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, MEB
2. Aralık 2017-Eylül 2018: Özel eğitim öğrencisi ile çalışma
3. Ekim 2016- Haziran 2017: Üstün Zekalı olan öğrenci ile çalışma
4. Mart 2016- Haziran 2016: Özel Öğrenme Güçlüğü olan öğrenci ile çalışma

Yayınlar:

1. Uluslararası VI. Turkcess Eğitim ve Sosyal Bilimler Kongresi'nde (TURKCESS) "Ergenlerde Anne Baba Tutumlarının Karar Verme Stillerine Etkisinin İncelenmesi" adlı sözlü bildiri sunumu.